

Ludo Krivý

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 34
44 – 45/2019
2. november 2019

Cena 1,- €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

KAPLNKA AKO TAJNÝ SEN
A VEĽKÁ UMELECKÁ VÝZVA
Strana 4.

KŠEFTOVANIE S NAHRÁVKOU
I S PROFESIJNOU HRDOSTOU
Strana 5.

KEĎ BYŤ MAĎAR BOL PROGRES
A OSTAŤ SLOVÁKOM ÚPADOK...
Strana 9.

LEKÁRKU ELENU ILEČKOVÚ
REŠPEKTOVALI AJ ŠAMANI
Strana 10.

NA MIESTACH KORUNOVÁCIE
UHORSKÝCH PANOVNÍKOV
Strana 13.

SLOVO O SLOVENSKU

Na historické udalosti našej otčiny máme rôzne pohľady. Jedni sú vyznávačmi protifašistického odboja, iní bránia opodstatnenosť existencie samostatného Slovenského štátu, ďalší veľbia Masarykovu prvú republiku, niektorí so sentimentom spomínajú na socialistický režim. Aj na nežnú revolúciu môžeme mať rozdielne názory. Ako na konšpiratívne zosnovanú akciu alebo ako na improvizovanú revoltu voči dlhodobému útlaku a neslobode. Žiaľ, tieto opačné postoje si odnásajú naše námestia a ulice. Sú to nemí svedkovia, ktorých zapájame do našej názorovej vojny.

V Bratislave sa nedávno objavil návrh premenovať časť Námestia SNP na Námestie Nežnej revolúcie. Z môjho pohľadu atraktívny názov. Sama som sa zúčastňovala na tomto „nežnom“ revolučnom hnutí. S kľúčmi a s dieťaťom na pleciah sme s manželom každý podvečer vyrážali na námestie s tľúcim srdcom a veľkou nádejou na zmenu. Keď o tom rozprávame našim deťom, počujú so zatiaľ neznámym dychom a ticho nám závidia našu „najprav tajnú, potom verejnú vzburu“.

Napriek tomu by sme námestia len tak nemali premenovávať. Ak sme na námestí ponechali sochy „rozhnevanej rodiny“ – dedičstvo socializmu – môžeme tolerovať aj pôvodný názov. Koniec koncov, na význame SNP pre Slovensko a Európu sa naši politickí predstavitelia demokraticky dohodli. Premenenie samo osebe ešte nezmení vnútorné postoje. Tie mnohokrát vyrastajú z rodinného prostredia, z osobných príbehov blízkych, z ich víťazstiev a porážok, zranení, osudov a rozhodnutí v konkrétnych životných situáciách.

Ako rodená Bratislavčanka som si pomerne dlho zvykla na nové názvy. Ešte aj dnes si pomýlim Krížnu so Steinerovou a Malinovského so Šancovou. Alebo „Staliňák“ s „Esenpéčkom“. Nová generácia už nerozumie, o ktorej časti mesta niekedy hovorím. Nie, nechcem tým obhajovať zašlú slávu socializmu a spornú úlohu hrdinov. Len to premenovanie mi veľmi pripomína ešte iný stret – generičný – potrebu mladšej generácie zviditeľniť sa svojou kreativitou a všetko predošlé meniť a poznačiť svojimi nápadmi. Uznávam inovatívnosť, no predsa treba nájsť zdravú mieru. Každá zmena a výmena nesie svoje dôsledky, otvorí diskusie a rozjatrí postoje.

Mária RAUČINOVÁ

R - 201049

Kresťanskú slávnosť Všetkých svätých a spomienku na zosnulých si treba uctiť

Novopohanstvo nesmie prerásť tradície

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Štefan KAČENA

Katolícka cirkev si v novembri pripomína dva významné sviatky. Prvým je slávnosť Všetkých svätých prvého novembra, druhým Spomienka na všetkých verných zosnulých druhého novembra. Keďže sa ku katolíckej cirkvi hlási vyše sedemdesiat percent populácie, cirkevné sviatky na Slovensku majú celonárodný charakter a niektoré sú aj dňom pracovného pokoja. Dokonca ani bývalý režim nesiahol na tieto tradície.

Začiatky slávenia Všetkých svätých siahajú do 4. storočia. V tom čase pripadol sviatok na 13. mája, prípadne na prvú nedeľu po Turíciach. Panteón, jeden z divov antického Ríma, možno dodnes obdivovať v takmer nezmenenej podobe. Stavbu navrhol architekt – samouk cisár Hadrianus a bol zasvätený všetkým bohom.

■ CHRÁM MUČENÍKOV

V roku 609 pápež Bonifác IV. prevzal tento chrám od cisára Fokasa a zasvätil ho Preblahoslavennej Panne Márii vždy Panne a všetkým svätým mučeníkom. Slávnosť Všetkých svätých sa prvýkrát slávila 13. mája 609 ráme v rímskom Panteóne a pohanský chrám zasvätený všetkým bohom sa stal chrámom všetkých svätých mučeníkov. Až pápež Gregor III. v 8. storočí zmenil slávenie Všetkých svätých na prvého novembra.

Slávnosť Všetkých svätých je v katolíckej cirkvi radostným sviatkom a spája sa s nádejou na vzkriesenie. Po roku 1989 sa aj do nášho priestoru dostal Halloween, ktorý má svoje korene v Európe. Pripisuje sa starým Keltom, ktorí verili, že počas poslednej októbrovej noci sa vracajú duše mŕtvych do nášho sveta a potulujú sa medzi nami. Preto im

Pri pohľade na miesta posledného odpočinku a cintoríny v slovenských mestách a dedinách akoby aj tam víťazil konzum a okázalosť nad pietou a pokorou pred majestátnou smrťou a hroby zasypané umelými kvetmi a vencami s ťaby neraz zadušili plameň sviečky a jeho duchovné poslanstvo.

prinášali rôzne dary a chránili sa pred nimi zapáleným ohňom. Tiež sa maskovali strašidelnými maskami, aby zmietli zlých duchov. Počas tejto noci si tiež zvykli rozprávať strašidelné príbehy s pozitívnym obsahom, aby si mŕtvi nevzali živých do záhrobia. S príchodom do USA a zo Škótska sa Halloween dostal do Európy a odtiaľ k nám.

Bratislavská Nová cvernovka s podporou aj z verejných zdrojov (RTVS, Fond na podporu umenia, Bratislavský samosprávny kraj, Slovenské centrum dizajnu...) pripravila na 31. októbra halloweensku drag queen párty Halloqueen 2019. Podľa organizátorov mala to byť „riadna bizarná nakladačka“, plná mužov prelečených za ženy, masiek, techna,

d'n'b, fetišu, šou a oveľa viac. „Akcie Slepčiareň a Shame sa opäť spojili, aby ti priniesli besný žúr, kde budeš hikať od radosti,“ pozývali usporiadatelia. Spýtali sme sa teda cirkevného historika HEDr. Ľuboslava Hromjáka, čo si myslí o šírení tohto pohanského kultu na Slovensku?

■ CUDZÍ ELEMENT

„Vnímam ho ako vyslovene cudzí element, ktorý sa prieči slovenským tradíciám a je prejavom šíriaceho sa novopohanstva, ktoré sa usiluje hrať a nenápadnou formou vytlačiť kresťanskú tradíciu úcty k svätým a modlitieb za duše v očistci. Sviečky, ktoré zapalujeme, nemajú prioritný romantický a estetický charakter, ale výsostne duchovný, lebo pri zapalovaní sviec myslíme na svetlo večné, nech svieti všetkým tým, ktorých máme radi a prajeme im radosť s Bohom vo večnosti.“

Druhým významným sviatkom je Spomienka na všetkých verných zosnulých – ľudovo nazývaná Dušičky. Tento sviatok nadväzuje na Všetkých svätých. Spomienku na všetkých verných zosnulých zaviedol svätý opát Odilo z Cluny v roku 998. Vplyvom clunyských mníchov sa táto spomienka počas 11. storočia veľmi rozšírila. V Ríme ju prijali v 14. storočí.

Viac na túto tému aj na strane 5

3 OTÁZKY PRE:

PhDr. Martina FEJKA, riaditeľ Členského ústredia Matice slovenskej

Nosné piliere ustanovizne treba budovať dlhodobo

• V októbri sa konal snem Matice slovenskej. Od predchádzajúceho snemu prešlo dlhšie obdobie, kým sa zorganizoval. Prečo?

Súvisí to najmä so zhromažďovaním a spracovaním všetkých návrhov a podnetov nielen od pracovníkov a útvarov, ale najmä od matičiarov z našich odborov pri úprave návrhu programu a stanov. Návrh programu a stanov prešiel dlhým, osemročným pripomienkovacím konaním, čo považujem v tomto prípade za veľmi dobré a pozitívne. Takéto podstatné piliere fungovania Matice sa musia nevyhnutne dlhodobo pripravovať. ČU MS spoločne s Komisiou pre úpravu programu a Komisiou pre úpravu stanov veľmi dôsledne pracovali a pripravovali tieto písomné

dokumenty. A organizácia snemu je v neposlednom rade aj finančná záležitosť.

• Na sneme sa okrem nových stanov schválil bezproblémovo aj program Matice slovenskej na najbližšie roky. Čo je jeho najdôležitejšou podstatou?

Program vo svojej podstate nadväzuje na predchádzajúci program a bude sa zameriavať na niekoľko nosných oblastí, a to vedeckú činnosť a jej prezentáciu, matičné hnutie a členskú základňu, Slovenskú mládež a mladomatičné hnutie, Slovákov žijúcich na národnostne zmiešaných územiach, Slovákov žijúcich v zahraničí, bude spolupracovať so slovenskými národnými a s ich inštitúciami, a tiež na mediálnu a propagačnú oblasť,

ale aj finančno-materiálne zabezpečenie činnosti Matice.

• Ako by ste zhodnotili priebeh snemu? Panuje v ustanovizni vnútorná jednota?

Jeho priebeh sa nevyvíjal zo štandardu predchádzajúceho snemu alebo valných zhromaždení, na ktorých som sa zúčastnil. Jednota je vec pohľadu na fungovanie inštitúcie. Názory pri tvorbe legislatívy či riešení páličivých problémov môžeme mať medzi sebou rozdielne, a je to aj dobré, ale vždy by sme mali mať primárne na pamäti dobré meno Matice slovenskej v spoločnosti. O problémoch a ich riešení treba hovoriť najmä vo vnútri organizácie.

Zhovárať sa Michal SITNIK
Foto: archív autora

V SNN 46/2018
SI PREČÍTAŠ

■ NAJBĽIŽŠIE ČÍSLO SLOVENSKÝCH NÁRODNÝCH NOVÍN 46 VYJDE S DÁTUMOM 16. NOVEMBER 2019
■ Prežili sme už tridsať rokov od nežnej revolúcie – čo sa v slovenskej spoločnosti zmenilo na lepšie
■ Novela stanov Matice slovenskej prináša viaceré demokratizačné zmeny v práci ustanovizne

Súčasná oligarchia ovláda tlačene médiá už vyše štvrtstoročie Petit Press – žriedlo protislovenskosti

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Takmer tridsať rokov trvalo, kým sa mediálny priestor na Slovensku vydaril bábkohercem v pozadí politických zmien na európskom kontinente. Výsledok sčasti kazia internetové médiá, ktoré sa stali alternatívou k médiám hlavného prúdu. Dnes, keď politiku diktujú Denník N a SME, nie je nezaujímavé pozrieť sa na ich genézu.

Po roku 1989 sa printové médiá vyprofilovali na mienkotvorné a bulvárne. Bulvárne však kopirovali politiku mienkotvorných, lenže predajnosť zabezpečovali a dodnes zabezpečujú senzáciami zo života celebrit. Po roku 1989 sa témou dňa stala otázka štátotvorného usporiadania Česko-Slovenska: či bude pokračovať úsilie Prahy unitárne ovládnuť štát, alebo sa politici dohodnú na rovnoprávnom postavení oboch národov v štáte.

PROTI SAMOSTATNOSTI

Ako to dopadlo, vieme. A ako sa stavali k emancipačnej otázke Slovákov médiá na Slovensku? Pod gesciou Rádia Slobodná Európa sa regrutovali novinári s československým postojom v mnohých denníkoch. Či to bola

ponovembrová Smena, alebo kádehácky Slovenský denník, cielene vytvárali nepriateľské ovzdušie voči politickým zástancom štátnej samostatnosti.

V roku 1989 bolo na Slovensku niekoľko celoštátnych denníkov, ktoré postupne skúpil denník Sme, až dosiahol takmer monopolné postavenie na trhu. Tento denník mohol vzniknúť iba s pomocou oligarchu Petra Vajdu, o ktorom je známe, že bol jedným z najbohatších Slovákov. Na čom zbohatol? Na podielových fondoch, ktoré zhromažďovali peniaze obyvateľov a dva roky predtým, než štát vyhlásil kupónovú privatizáciu, skončili vo firme Vajdu. A potom už podnikanie akosi išlo samo od seba. Založil Prvú slovenskú investičnú skupinu a peniaze investoval aj na založenie denníka Sme. V súčasnosti v spoloč-

nosti Petit Press, ktorá o. i. vydáva aj denník Sme, má PSIS (spoločnosť Petra Vajdu) šesťdesiatpercentný a Penta štyridsaťpercentný podiel. Takže denník SME od jeho založenia ovláda moderná oligarchia.

PENTA A ESSET

Moment, keď vstúpila Penta do vydavateľstva Petit Press, navonok redaktori Sme odmietali. Vraj nedovolia, aby denník ovládla finančná skupina. Že za jeho financovaním stála iná finančná skupina (PSIS), im neprekážalo. Značná časť odišla a založila nový Denník N. Za jeho financovaním však nebol nikto iný než ďalší finančný žralok Esset. A čas ukázal, že tento naklonovaný denník iba rozšíril „mienkotvornosť“ denníka SME.

Čo o okamihu, keď predstaviteľ Penty ustúpil od rovnocenného postavenia vo vydavateľstve Petit Press, píše jeho generálny riaditeľ Alexej Fulmek? V knižke Bol som dlho v Sme uvádza: „Haščákov novembrový súhlas s minoritným postavením, jeho rozhodnutie pomohlo vyriešiť túto patovú situáciu. PSIS kupuje od Penty päť percent akcií a podpisuje akcionársku zmluvu, ktorá hovorí o tom, že PSIS má obsahovú kontrolu nad denníkom Sme aj ostatnými periodikami. Vnímam to ako skvelé víťazstvo.“ Denník SME podobne ako KDH vznikli

s cieľom, aby nevzniklo samostatné Slovensko. A keď už vzniklo, robia všetko preto, aby ho zničili. Spravodajské hry Denníka N v súčasnosti spôsobili politickú destabilizáciu štátu vyvolávaním vášni v predvolebnom období. Denník SME, financovaný oligarchiou, stihol vyškoliť množstvo novinárov i politikov. Na svoju povolebnú príležitosť čakajú Beblavý i Dostál, iní už toho proti Slovensku urobili dosť – Marián Leško, Peter Tóth, Tom Nicholson, Lucia Ďuriš Nicholsonová, Rado Baťo, Roman Krpelan...

Rezort spravodlivosti sa musí vyrovnáť so zlyhaniami jednotlivcov

Okrúhly stôl o náprave pochybení v justícii

Ján ČERNÝ – Karikatúra Ľubomír KOTRHA

Premiér Peter Pellegrini sa rozhodol terajšiu výbušnú situáciu, aktivovanú najmä korupčnými kauzami v rezorte justície, riešiť rokovaním za okrúhlym stolom. Stretol sa s policajným prezidentom Milanom Lučanským, ministerkou vnútra Denisou Sakovou a ministrom spravodlivosti Gáborom Gálom. Prítomný bol aj generálny prokurátor Jaromír Čižnár.

Výsledkom rokovania je, že vláda pripraví znenie legislatívnych návrhov, ktoré zabezpečia zákonné a včasné vyvodenie zodpovednosti voči sudcom a prokurátorom. To by sa malo stať bezodkladne. Ešte predtým však nastala polemika, policajný prezident Milan Lučanský sa napríklad na rokovaní vyjadril, že „aktuálne zákony sú nastavené dobre, netreba ich zásadne meniť, len dodržiavať“.

PREMIÉR MÁ JASNO

Rokovanie výsledky prinieslo. Vláda pripraví znenie legislatívnych

návrhov, ktoré zabezpečia zákonné a včasné vyvodenie zodpovednosti voči sudcom a prokurátorom. Predseda vlády Peter Pellegrini povedal, že nechce, aby to boli lacné návrhy „Lex Jankovská“ alebo „Lex Trnka“.

„Rozhodli sme sa konať vecne, racionálne s tými, ktorí problematiku aj rozumejú. Na stretnutí sme jasne povedali aj s pánom ministrom Gálom, že nemienime zovšeobecňovať a tvrdiť, že celé súdnictvo a prokuratúra sú zlé. Spoločne sa musíme vysporiadať so zlyhaniami jednotlivcov. Či už ide o kauzu Gorila, alebo zvukovú nahrávku

Mariana Kočnera a bývalého generálneho prokurátora Dobroslava Trnku,“ povedal Peter Pellegrini. Podľa neho nová legislatíva, ktorú pripraví ministerstvo spravodlivosti, musí čo najskôr zabrániť podobnému správaniu jednotlivcov v budúcnosti. Taktiež sa vyjadril, že ľudia, ktorí páchali trestnú činnosť, musia byť spravodlivo a exemplárne potrestaní.

Minister spravodlivosti Gábor Gál potvrdil, že výsledky rokovania musia prejsť parlamentom tak, že „naše návrhy nebudú napadateľné na ústavnou súde, nebudú retroak-

a sudcovi Najvyššieho súdu SR Štefanovi Harabinovi.

Generálny prokurátor Jaromír Čižnár, tiež prítomný za okrúhlym stolom predsedu vlády, uvítal podanie obžaloby zo strany prokurátora Úradu špeciálnej prokuratúry na obvineného Mariana K. a ďalšie tri osoby v prípade vraždy investigatívneho novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice Martiny Kušnírovej.

PROKURÁTOR SA BRÁNÍ

„Z mojej strany som od začiatku vyvinul maximálne úsilie pre to, aby sa podarilo objasniť tento neospravedlňiteľný skutok. V rekordne krátkom čase, počas pár týždňov, pričom zvyčajne to trvá aj pol roka, sa podarilo zriadiť medzinárodný vyšetrovací tím. Osobne som sa zúčastnil pri jeho kreovaní na rokovaníach so zahraničnými partnermi na pôde Eurojustu. Vyšetrovací tím, ktorý bol na Slovensku vytvorený, posilnil svoju pomocou aj medzinárodné zložky FBI či Europolu,“ informoval Jaromír Čižnár.

Naše pralesy v zozname UNESCO pod väčšou ochranou štátu

Bukovým lesom po desaťročí svitá nádej

Po dvanástich rokoch má Slovensko konečne vymedzené hranice Starých bukových lesov a bukových pralesov Karpát. Materiál s úpravou hraníc schválila vláda SR a tomuto vzácnemu územiu, zapísanému v Zozname svetového dedičstva UNESCO, tak budeme môcť zabezpečiť potrebnú ochranu.

Ministerstvo životného prostredia pripraví projekty ochrany pre vyhlásenie jednotlivých prírodných rezervácií. Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy je sústava území pôvodne na slovenskej a ukrajinskej strane Karpát a od roka 2011 aj v Nemecku. Celková rozloha územia je 29 278,9 hektára, rozloha ochranného pásma 48 692,7 hektára, to nateraz nie je súčasťou Svetového dedičstva. Pralesy sa rozkladajú od Rachivského masívu v Huculských Alpách a pohoria Čornohora na Ukrajinu, ďalej na západ po Bukovské a Vihorlatské vrchy na Slovensku.

Slovenské a ukrajinské lesné porasty boli zapísané do zoznamu UNESCO v roku 2007 pod názvom Karpatské bukové pralesy. V roku 2011 bol zápis rozšírený o päť lokalít v Nemecku a do názvu bolo pridané „staré bukové lesy Nemecka“. Po rozšírení zápisu v roku 2017 o lokality v ďalších desiatich európskych štátoch sa názov zmenil na Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy.

„Po dlhých rokovaníach so štátnymi a súkromnými subjektmi sa nám podarilo nájsť dohodu, ktorej výsledkom je zaistenie právnej ochrany tohto vzácného územia. Obzvlášť ma teší, že takmer štyritisíc hektárov lokality bude tvoriť prísne bezzásahové územie,“

informoval podpredseda vlády a minister životného prostredia László Sólymos.

ČO INÍ NEPIŠU

Bukovské (vlčie) vrchy v Poloninách

Po dokončení návrhu na zmenu hraníc sa tak ministerstvu životného prostredia podarilo dohodnúť a zabezpečiť takmer štyritisíc hektárov prísne bezzásahového územia. Striktná nárazníková zóna – teda ochranné pásmo, v ktorom sú výrazne obmedzené zásahy do lesných porastov, bola vymedzená na výmere ďalších zhruba tisícosemsto hektárov. Širšia nárazníková ochranná zóna samotných vzácných bukových lesov a pralesov UNESCO, kde sa bude môcť hospodáriť len v obmedzenej forme v súlade s princípmi prírody blízkeho manažmentu, bude mať výmeru vyše trinásťtisíc hektárov.

Jedinú výnimku predstavujú súkromné pozemky v Národnej prírodnej rezervácii Šípková s rozlohou približne stopäťdesiat hektárov. Táto lokalita je však už dnes v piatom stupni ochrany a jej vyňatie z návrhu v žiadnom prípade neznižuje ochranu tejto lokality.

Problematika nedostatočne chráneného vzácného územia sa ťahala už dvanásť rokov. Problematickým bol už samotný nominačný projekt zaradenia lokality na Zoznam svetového dedičstva UNESCO v roku 2007. Práve nejasné vymedzenie územia komplikovalo aj stanovnenie adekvátnej ochrany.

Štefan ZLATOŠ
Foto: Emil SEMANCO

VŠIMLI SME SI

Prvýkrát som o stavbe veľkej priehrady pod Vihorlatom počul koncom šesťdesiatych rokov, keď mi to s akousi bážňou oznamoval môj spolužiak Janko Rajniak z Adidoviec, s ktorým sme drali nohavice v jednej lavici humenskej SEŠ. Ľudia spod Polonín sa báli zakladania betónových pilót a injektáží v katastrí ich dediniek, čo mali natrvalo zmiznúť z mapy. Ďalší spolužiak a blízky priateľ akademický maliar Andrej Smolák pochádzal zo Stariny, takže som mal jeho takmer kronikársku skúsenosť s budovaním vodárenskej nádrže, ktorá dostala meno po jeho zatopenej rodnej obci, priamo z prvej ruky...

Vodárenská nádrž Starina na východe republiky slúži svojmu účelu už tridsať rokov.

Tridsaťročná Starina

Neraz sme neskôr spoločne aj s účastníkmi povestných sninských Medzinárodných výtvarných festivalov stáli na jej brehoch alebo prechádzali vnútro priehradného múra až k líviku prepadového kanála. Neskôr som do „zakázaných“ panenských lesov okolo ikonickéhó hory Gazdoraň chodieval s miestnymi poľovníkmi a hubármi, akých som odvtedy nikde nestretil!

VN Starina, ktorá v povodí hornej Cirochy „pochovala“ pod takmer šesťdesiatimi miliónmi kubických metrov vody sedem obcí, uviedli do trvalej prevádzky pred tridsiatimi rokmi 29. novembra 1989; po zložitej výstavbe a aj celkovom nedostavaní napúšťať ju začali v auguste 1987 a v súčasnosti je zdrojom pitnej vody pre 326 241 obyvateľov v dvesto mestách a obciach na východe republiky. Napríklad dialkovo, ktorým sa zo Stariny privádza voda do Košíc, meria 134,5 kilometra. Ako uvádza Slovenský vodohospodársky podnik, odvtedy ju spotrebitelia „vypili“ jedenásťkrát! Zásobuje aj najväčšie východoslovenské aglomerácie, a ako mladý otec som v sedemdesiatych rokoch v Prešove neraz zažil situácie, keď sme s manželkou nemali v čom okúpať naše ratolesti alebo sme si na varenie a ďalšie užívanie museli „nachytať“ vodu do hrncov...

Text a foto: Emil SEMANCO

Služobníčkovanie progresívcov

Eva ZELENAYOVÁ

S blížiacimi sa parlamentnými voľbami sa s kauzami rozsypalo vrece. Denník N systematicky prináša nové odhalenia a mladí aktivisti vyzývajú na očistu od doterajších politikov. Mestá nielen na Slovensku sa plnia a rečníci typu Farská vynášajú súdy. Pravda, bez súdov. Politická scéna je zo dňa na deň neprehľadnejšia. Aká je teda ponuka do nastávajúcich volieb?

Skôr než by sme analyzovali politické pomery, je nevyhnutné uviesť, v akom stave sa nachádza volič na Slovensku. Predovšetkým nedisponuje pravdivými informáciami o stave spoločnosti, a to už takmer tridsať rokov. V tlačných médiách si takmer monopolné postavenie vybudoval denník Sme, a to sa odzrkadľuje v názoroch na politiku, najmä v časti mladšej generácie. Sfúzoval ostatné denníky a vznikom Denníka N dokonca zvýraznil svoju palebnú

silu. Veď ho založili redaktori Sme a kapitál Esetu.

Tu treba pripomenúť okolnosť, ktorá dáva jasnú odpoveď na otázku, kto kontroluje obsah Sme a ostatných periodík vydavateľstva Petit Press. Keď vstupovala Penta do vydavateľstva Petit Press, jeho päťdesiatpercentným vlastníkom bola Prvá slovenská investičná spoločnosť (PSIS), druhú polovicu vlastnili Nemci. Keď ju tíh ponúkli Pente, PSIS sa rozhodla odkúpiť aj zvyšnú polovicu, ale nemala dostatok prostriedkov. Nestačilo ani 1,5 milióna eura, ktoré ponúkal Eset. Napokon Penta súhlasila s minoritným postavením a Eset vložil peniaze do Denníka N. Generálny riaditeľ Petit Pressu Alexej Fulmek vyjadril spokojnosť s dohodou medzi PSIS a Pentou, lebo ako uviedol vo svojej knižke Bol som dlho v Sme, PSIS nadobudla kontrolu nad obsahom vo

všetkých vydávaných tituloch. Ide o mimoriadne vážne priznanie Fulmeka, ktoré potvrdzuje, že denník Sme nie je nezávislý.

Akú súvislosť majú vlastnícke vzťahy v Sme s politikou? Zásadnú. Od začiatku sa denník vyhranil proti

KOMENTÁR

politikom, ktorí zastávali národnostátne záujmy, a preto neprekvapuje, že sa usiloval zničiť vládu Vladimíra Mečiara a v súčasnosti i Roberta Fica. Lživou propagandou tohto denníka a jeho kloná Denníka N je poznačená významná časť slovenskej populácie. Preto neprekvapuje, že radšej volí mravne padlých politikov, ako sú Truban, Kiska, Čaputová, Beblavý, Radičová... než politikov, čo pre občanov tohto štátu niečo aj urobili. A to je najväčšia hrozba budúcich parlamentných

volieb – absolútna neznalosť slovenských reálií, resp. zničená povest politikov, čo sa zaštitujú záujmami občanov a štátu.

Iba absenciou nezávislých médií je možné, že sa na politickej scéne etabloval propagátor drog a jeho strana dosahovala vysoké preferencie. Podobne podvodmi skompromitovaný exprezident, ktorý nielenže mal byť dávno stíhaný, ale dokonca sa z predvolebných billboardov cynicky usmieva na svojich zmanipulovaných voličov. Veď aj on navštevoval školy a povzbudzoval mládež, aby ho nasledovala, ak chce dosiahnuť skvelú kariéru. O „novom“ politikovi Beblavom, ktorý v časoch Gorily bol štátny tajomník na Kanikovom ministerstve, škoda reči. Lenže Denník N rozdáva karty, mobilizuje ulicu a neistota lomcuje aj so Sulikom a s Kollárom. OĽaNO je Matovič a Matovič nie je program. Matovič je, žiaľ, iba sebaaprezentácia. Ale niet pochýb, že Truban, Beblavý, Kiska, Hlina, Sulík i Kollár budú ochotne plniť zadania režiséra týchto volieb pre vidinu moci.

Neprestajné útoky na vládne strany rozhodne najviac škodia strane Smer-SD. Nejaké hlasy jej odoberú aj novovznikajúce strany. Bugár sa už schoval do novej koa-

licie promaďarských strán a Danko sa poistil dohodou so stranou KDŽP, ktorá mala donedávna podporu kňaza Mariána Kuffu. Lenže na ostatnom sneme KDŽP-Alliancia za Slovensko došlo k zmene lídra strany a brata Mariána Kuffu vystriedal Tomáš Taraba. Kuffa ešte na pochode Hrdí na rodinu rozdával propagačné materiály v prospech KDŽP, no v minulých dňoch priniesli médiá informáciu, že Slovenský dohovor za rodinu, ktorý organizuje protesty proti Istanbulskému dohovoru a jeho iniciátorom a hlavnou postavou je Marián Kuffa, v najbližších voľbách nepodporí nijakú politickú stranu.

Ponovembrová Smena, ako uvádza Fulmek, „bola striktné proti rozdeleniu Československa“. Striktné, to znamená, že akceptovala aj unitárny štát, ktorý bol Slovákom zo strany Prahy vnucovaný. Inými slovami, denník Smena a jeho nástupca Sme sa vyprofilovali na zástancu československého, ktorý uprednostňoval sluhovské postavenie v štáte pred vlastnou suverenitou a zvrchovanosťou. Týmto sluhovským syndrómom sú poznačení všetci, čo sa hlásia k progresívcovi. Či sú to médiá alebo politici. Ba aj ich voliči...

Katalánsko chce samostatnosť

Matej MINDÁR

Španielsky najvyšší súd prednedávnom vyniesol dlhočakávaný rozsudok, keď uznal za vinných z protišťátnej činnosti deviatich bývalých katalánskych politikov vrátane bývalého vicepremiéra Oriola Junquera, pretože v roku 2017 vypisali referendum o nezávislosti Katalánska. To však nebolo všetko. Keďže sa drvivá väčšina Kataláncov v ľudovom hlasovaní vyslovila za odtrhnutie od Španielska, katalánske politické strany presadzujúce nezávislosť tohto regiónu na pôde katalánskeho parlamentu tesnou väčšinou vyhlásili Katalánsku republiku. Okamžitá reakcia centrálnej španielskej vlády donútila vtedajšieho katalánskeho premiéra Carlesa Puigdemonta opustiť Katalánsko, pretože bol na neho vydaný zatýkač. V nemilosti centrálnych španielskych orgánov sa ocitli aj mnohí ďalší vrcholní katalán-

ski politici. Madrid okrem vypísania predčasnej volieb rozpustil katalánsku regionálnu vládu a parlament a dočasne prevzal priamu správu nad týmto regiónom. Vtedajšia španielska vláda na čele s Marianom Rajoyom očakávala, že rozhodujúci

POZNÁMKA

politický kurz Katalánska budú po predčasnej voľbách určovať práve promaďarské strany. No nestalo sa tak. Väčšinu v katalánskom parlamente získali opäť tie politické strany, ktorých cieľom je dosiahnutie nezávislého Katalánska. Rozhodnutie najvyššieho súdu de facto legítimizovalo brutálny policajný zásah bývalej španielskej centrálnej vlády Mariana Rajoya počas ľudového hlasovania. V Barcelone a vo viacerých katalánskych mestách obrovské

zástupy ľudí vyjadrili nespokojnosť proti tomuto súdному rozhodnutiu a opätovne podporili vznik samostatného Katalánska. Súčasný premiér Quim Torra prednedávnom vyhlásil, že jeho cieľom je nezávislosť Katalánska do roku 2021. Treba si však uvedomiť, že súčasné znenie španielskej ústavy neumožňuje ústavnou cestou vyhlásiť nezávislú Katalánsku republiku. Tieto udalosti jasne ukázali, že samostatná Slovenská republika vznikla v hodine dvanástej. Na začiatku deväťdesiatych rokov minulého storočia nastalo v strednej Európe mocenské vákuum. Postupne siahnutie sa Sovietskeho zväzu z tohto regiónu umožnilo českému a slovenskému národu dohodnúť sa na ústavnou a mierovom rozdelení spoločného štátu. A čo je dôležité, získali sme medzinárodné uznanie. V prípade,

že by sme sa ako národ chceli dnes osamostatniť, dopadli by sme presne ako Katalánci. Európska únia spolu s ostatnými štátmi by nepodporovala naše národno-emancipačné procesy. Centralistické česko-slovenské orgány by mohli použiť akékoľvek prostriedky na potlačenie slovenských snáh o samostatnosť. Napriek tomu, že Katalánci vychádzajú z rovnakého práva na sebaurčenie, z ktorého vychádzal slovenský národ pred viac ako štvrtstoročím, súčasný svetový poriadok neráta so vznikom nových štátnych útvarov na mape Európy. Ani samotné Španielsko nechce prísť o svoj najbohatší región a španielski politici si veľmi dobre uvedomujú, že prípadnou stratou katalánskeho územia by mohli stratiť aj Baskicko. Takto oklieštené Španielsko by sa stalo len bezvýznamným hráčom európskej i svetovej politiky. Katalánsky scenár by mohol naštartovať aj národno-emancipačné pohyby vo viacerých európskych štátoch. Preto je v ich záujme udržať Španielsko pokope aj za cenu porušovania ľudských práv. Napriek tomu podpora katalánskej nezávislosti zo dňa na deň narastá. Jedno je však isté. Pokojnou cestou to nebude.

AKO BOLO, ČO BOLO

Keď sa mi dostala do rúk ďalšia knižka môjho vrstovníka – a istý čas aj spoluobyvateľa činžiaka na Považskej ulici v Komárne – Jozefa Sládeka, nijako ma to neprekvapilo. Svoje autorské ambície prejavil v troch publikáciách o verejnom zdravotníctve, hygienickej a protiepidemiologickej starostlivosti na Slovensku. Teraz zmenil tému. Po odchode do dôchodku napísal knižku o rodných Jánovciach, kde prežil prvých sedem rokov svojho života. Vo svete plnom odcudzenia sa mu zacnelo po príbuzných, ktorí ho mali radi, po starej mame, bratrancoch a kamarátoch, presnejšie povedané, po atmosfére nezištnej prajnosti a dobroty. Sám to nazval spomienkovým optimizmusom.

V čase rozhodovania zistil, že o rodnej dedine vie veľmi málo. Napokon na poznávanie nebolo času. Otec bol oficer. Rodina sa sťahovala tam, kam ho preložili. Z Jánoviec do Pezinka, odtiaľ do Matúškova a neskôr do Komárna, aby sa na starobu vrátila do Janíkoviec. A Jožo po skončení medi-

íny v Prahe zakotvil ako hlavný hygienik na východnom Slovensku. Až na staré kolena začal študovať v archívoch údaje o dalekej dedine na západnom Slovensku a zhromažďovať materiály od najstarších dejín až po živú súčas-

ho preveruje: „Kde ste sa narodili?“ – „V Rakúsko-Uhorsku.“ – „Kde ste sa ženili?“ – „V Československu.“ – „Kde ste boli na vojne?“ – „V Maďarsku.“ – „Kde ste zomreli?“ – „Na Slovensku.“ – „Tak takýchto prelietavcov do neba

ského štátu, sa k slovenskej národnosti hlásili už len tri percentá obyvateľstva. V čase rozpadu Rakúsko-Uhorska v roku 1918 sa k maďarskej národnosti prihlásili takmer všetci obyvatelia Jánoviec. Uplynulo ďalších šesť-

maďarsky Otčenáš. Mladí muži museli narukovať do maďarskej armády. Z východného frontu sa nevrátili šiesti. Jozef Sládek píše: „Zanedlho po pripojení k Maďarsku vyprchala eufória aj u väčšiny maďarského obyvateľstva a nostalgicky si pripomínali časy demokraticky a hospodársky rozvinutejšej ČSR sloganom: „Mindentrága, visza Prága.“ V preklade: „Všetko drahé, naspäť k Prahe.“

U autora dominuje láska k priateľskému rodnému kraju, k zmiešanej rodine, kde jedna babka bola Slovenka a dedko Maďar. Z druhej strany to bolo naopak. Knižku naplnil množstvom mien a zážitkov. Čitateľ má pocit, že číta rodinnú kroniku.

Svoju prajnosť dotiahol Jožo Sládek do konca. Knižku vydal na vlastné náklady za pomoci kamarátov. Celý náklad venoval obecnému úradu, obyvateľom a priateľom z rodnej dediny. Naozaj pozoruhodné gesto v tejto hektickej, skúpej a vypočítavej dobe. Urobil to celkom nezištne v duchu zásady, ktorú si prispôbil: „Nepýtaj sa, čo môžeš urobiť dedina pre teba, ale čo môžeš ty urobiť pre dedinu.“

O knižnom dare rodákom

Peter VALO

nosť, ktorej už vlastne nebol priamy svedok. Spracoval históriu kaplnky a cirkevných podujatí, pozoruhodne zaznamenal príchod nových rodín, opísal dejiny školy, hasičského zboru či športových a kultúrnych aktivít od minulosti až podnes.

Akéže môže mať dejiny ani nie dvestopäťdesiatročná dedina, ktorá nemá ani pol tisíciky obyvateľov? Causerie o knižke by som mal začať zacitovaním vtipu: Pri nebeskej bráne stojí storočný Jánovčan. Svätý Peter si

neberieme.“ – „Ale, svätý Peter, ja vám prisahám, že som sa z Jánoviec celý život nikam nepohol,“ postáľoval sa starček.

Tak to nejak bolo na tomto území. Hranice sa posúvali, ľudia ostávali. Doktor Sládek píše: „Jánovce vznikli v roku 1792. Päťnásť zakladajúcich rodín preložných z Kráľovej sa hlásilo k slovenskej národnosti. Trvalo celé storočie, aby sa výmenou piatich generácií obrátilo národnostné zloženie obyvateľstva. V roku 1910, ešte za čias rakúsko-uhor-

desiat rokov, aby sa slovenské a maďarské národnostné zloženie rozdelilo na dve polovice. Po roku 1990 sa urýchlil vývoj v národnostnom zložení v prospech slovenskej národnosti. Pri poslednom sčítaní obyvateľstva sa k maďarskej národnosti prihlásilo 23 percent obyvateľstva.“

Po Viedenskej arbitráži, keď juh slovenského územia začalo okupovať horthyovské Maďarsko, zrušili slovenskú školu. Nový učiteľ Petrovič mlátil žiakov trstenicou, keď neodrečítavali po

SEBAOBRAHA

V predvianočnom období viacerí občania nakupujú cez internetových predajcov. Je to pohodlné, bez zbytočného stisku a zhonu, ale zároveň treba poznať aj práva nakupujúcich a povinnosti predajcov. V každom prípade sa pri takýchto nákupoch vyhňte internetovým obchodom, ktoré neuvádzajú kontaktné údaje alebo nekomunikujú telefonicky. Ak je obchod nepružný už v okamihu predaja, o to zložitejšia s ním bude komunikácia pri prípadnej reklamacii. Taktiež si určite porovnávajte ceny. A nevšímajte si len cenu tovaru, ale tiež poštovné a ďalšie s tým súvisiace náklady. Zaujímajte sa o dodacie lehoty. Pýtajte sa na skúsenosti svojich známych s tým-ktorým internetovým obchodom. Skúste si napríklad vyhľadať tovar, ktorý chcete kúpiť prostredníctvom internetového vyhľadávачa.

Pasce internetu

Nielen tak môžete získať odkazy na lacnejších dodávateľov, ale môžete popritom objaviť aj praktické skúsenosti spotrebiteľov s nákupom vyhladaného tovaru. Tie sa dočítate v recenziách.

Musíte však brať do úvahy, že mnohé vysoko pozitívne recenzie si píše predajcovia sami. Zákony, do ktorých boli implementované európske smernice, dávajú spotrebiteľom právo odstúpiť od zmluvy uzatvorenej na diaľku. Zákazníci totiž nakupujú tovar, ktorý si nemajú možnosť prezrieť. Zákon o ochrane spotrebiteľa pri podomovom predaji a zásielkovom predaji upravuje vzťahy medzi predávajúcim a kupujúcim, ktorí medzi sebou uzavierajú zmluvu prostredníctvom prostriedkov komunikácie – teda aj prostredníctvom elektronických pošty, telefónu, faxu či katalógu.

Máte teda právo odstúpiť od kúpnopredajnej zmluvy bez uvedenia dôvodu do siedmich pracovných dní odo dňa prevzatia tovaru alebo od uzavretia zmluvy o poskytnutí služby, pričom je nevyhnutné, aby bol v uvedenej lehote váš list o odstúpení od zmluvy doručený predávajúcemu. Toto právo máte aj v prípade, ak ste si tovar objednaný prostredníctvom internetu vyzdvihli osobne priamo u predajcu. O svojom práve na odstúpenie od zmluvy musíte byť predajcom poučený ešte pred uzavretím zmluvy. Ak vás o tom nepoučí, zmluva je neplatná a zákazník má právo odstúpiť od zmluvy do troch mesiacov od prevzatia tovaru alebo od uzavretia zmluvy o poskytnutí služby.

Ak vás predajca poučí o tomto práve dodatočne, plyní vám sedemdnňová lehota odo dňa dodatočného poučenia.

Pri zásielkovom predaji prechádza vlastníctvom na kupujúceho prevzatím veci kupujúcim na mieste dodania ním určenom. To znamená, že od okamihu prevzatia tovaru zodpovedáte za vami zavinené poškodenie alebo zničenie tovaru. Ak ste poškodenie alebo zničenie tovaru nezavinili a zistili ste ho až doma po rozbalení, vaše právo na odstúpenie od zmluvy bez uvedenia dôvodu nezaniká, s výnimkou rozbaleného počítačového programu, zvukového alebo obrazového záznamu.

A ešte jedna drobná rada na záver – ak platíte nakúpený tovar cez internet bankomatovou kartou, nikdy nedajte počítaču súhlas, aby si „zapamätal“ jej údaje. Dobré nastavený počítač za vás to musí „spýtať“. Pri nákupoch cez internet je tiež vhodné častejšie meniť prístupové heslá.

(ŠZ)

Výtvarník Miroslav BUCHER pridal k Portrétu Zeme aj Kristovo posolstvo Kaplnka ako sen a umelecká výzva

Zhovárал sa Emil SEMANCO – Foto: autor

Aj keď sa Miroslav BUCHER, popredný člen Umeleckej besedy slovenskej, spočiatku venoval konceptom a realizáciám muzeálnych expozícií – a popritom najmä keramikou, úžitkovej grafike a scénografii – na maľbu nikdy nezanevrel. V súčasnosti je jeho dominantným tvorivým programom. Prednostne sa orientuje na krajinomaľbu, pričom sa inšpiruje reálnymi prírodnými motívmi. Vo farebne kultivovaných kompozíciách sa zrkadlia autorove pocity a nálady z vyselektovanej a podružnosti zbavenej krajiny. Jeho dlhodobý programový cyklus Portrét Zeme prináša do výstavných siení zvláštne nálady šírych pláni, lúk a priestranstiev bez konca, ktorých hĺbku umocňuje vysoký horizont s malým fliachikom neba alebo opačný kompozičný postup s vysokým nebom a prítluným, výtvarne zaujímavým krajinným výsekcom. Krajiny bez figúr. Ľudia, ktorí si krajinu podrobujú, „vítazia nad ňou“, pretvárajú ju, a pritom často deformujú či znehodnocujú, nemajú v autorových obrazoch miesto. Aj preto nás zaujímali pohľadky, prečo sa podujal namaľovať veľkoplôšnú fresku s množstvom postáv a navyše s biblickým motívom pre architektonicky zaujímavú kaplnku na starom cintoríne v Lipanoch.

• Videli sme desiatky vašich obrazov vo výstavných sálach aj v čase ich zrodu na „štafliach“ v sympoziálnej pracovni alebo v ateliéri a vždy sa spod vašich štetcov vynoril Portrét Zeme. Takto označujete väčšinu diel s ďalšími krátkymi identifikačnými názvami alebo s katastrálnymi či atmosférickými charakteristikami...

V prírode je všetko, otázky i odpovede. Svojou tvorbou sa usilujem tieto otázky nachádzať a odpovedať na ne. Preto Portrét Zeme.

INTERVIEW

• Vaše zaujatie krajinou je dlhodobé a vytrvalé, občas akoby ste si vydýchli pri zručne namaľovanom zátiší, ale to len na osvieženie očí, a potom sa znovu ponárate do krajiny. Ani neviem, kedy som vo vašich obrazoch registroval figúry?

Zrejme vtedy, keď Umelecká beseda slovenská, najstarší spolok umelcov na Slovensku, k jubileu misie svätých bratov Cyrila a Metoda pripravovala tematickú výstavu na ich počtu...

• To sú „len“ dve postavy, aj keď z pohľadu našej národnej histórie monumentálne. Teraz ste si ich naložili niekoľko desiatok aj s biblickými prorokmi...

S myšlienkou namaľovať niečo s náboženskou témou som sa pohrával dlhšie. Akousi predprípravou bolo zopár obrazov s témou sakrálnej architektúry. Ale až teraz prišla tá pravá výzva – nástenná výzdoba kaplnky na starom cintoríne v Lipanoch!

• Vravíte o výzve či akomsi splnenom sne, ale aj v kumšte

Kaplnka na cintoríne v Lipanoch bola dlho bez akejkoľvek výtvarnej výzdoby, čo miestneho výtvarníka Miroslava BUCHERA, člena Umeleckej besedy slovenskej, motivovalo na to, aby v nej vytvoril svoje doteraz najrozmernejšie dielo.

plati, že náhoda žiči pripraveným, a v umení to platí dvojnásobne. Lipany v Šariši sú vaše bydlisko a tamojšia architektonicky interesantná pohrebna kaplnka zrejme zaujala vašu pozornosť. Alebo sa mylím?

Je to naozaj zaujímavá stavba s križovou valenou klenbou v hlavnej lodi a s valenou klenbou v oltárnom priestore, kde sa výtvarná výzdoba priam pýtala. Keď som premýšľal o realizácii, uvedomil som si, že v Biblii je nadostac príbehov, osláv určitých momentov a príkladov vytrvalosti vo viere, aj oslava toho základného – Božieho stvoriteľského diela – teda Zeme, len Zem samotná akosi chýba, zem alebo krajina ako taká je v nej iba ako istá kulisa. Ja som to chcel tak trochu obrátiť. Namaľovať dielo s náboženskou tematikou a zároveň sa nevzdialiť dominantnému vyznaniu mojej tvorby, teda Portrétu Zeme.

• Chcenie alebo zámer je jedna vec, a tou druhou je rea-

lizácia, ktorá je vždy závislá od viacerých okolností. Ako sa dielo rodilo?

S lipianskym pánom farárom sme v spoločných debatách dospeli k obsahovej náplni. Keďže kaplnka bola zasvätená Premeneniu Pána, a aj keď má teraz slúžiť aj svetkým cieľom, táto skutočnosť mala rozhodujúci význam. Preto v centre nástennej maľby je čosi ako oltár s týmto motívom, Kristus z jednej strany s Mojžišom, z druhej Jonášom a v popredí dolu s užasnutými apoštolmi. Panorámu tvorí konkrétne okolie mesta Lipany, do ktorej sú zasadené ďalšie epizódy zo života Krista – narodenie, už spomenuté premenenie, posledná večera a napokon akoby v symbolickom náznaku ukrižovanie...

• Podarilo sa vám tento duchovný rozmer a sujet preniesť do maľby – a čo v nej ešte navštevníci a zaiste aj obdivovatelia vašej práce nájdu?

Chcel som, aby sa spomenuté príbehy odohrávali v konkrétnom

Maliar Miroslav BUCHER z Lipian pri Šabinove

prostredí, a tak akoby všetci ľudia, čo do kaplnky vojdú, boli priamymi účastníkmi deja, aby boli nimi zasiahnutí tak, ako konečne rok čo rok tieto duchovné udalosti prežívajú. Konkrétna krajina je namaľovaná od zimy na ľavej strane, prechádza cez jar a leto do jesene. Je v nej deň – od noci po noc. Narodenie Krista oslavované pastiermi a šarišskou muzikou, verná posledná večera, aby sa na nej mohli veriaci lipianskej farnosti zúčastniť – Kristus a apoštoli sa tiež iba schádzajú a usádzajú k stolu.

• Spomenuli ste, že krajina vám ponúka mnoho otázok. O to viac otázok a návrdov je v náboženskom texte. Našli ste odpovede, ktoré si pri tvorbe sakrálnych diel kladie umelec? Ako dlho ste výjav do kaplnky maľovali?

Až keď som začal, uvedomil som si, že je to náročná úloha, a mal som aj pochybnosti. Veď nástenná maľba nie je ako obraz s pevne daným formátom, v ktorom sa vyrovnáť s kompozíciou nie je až taký problém, ale v apsidálnom konkávnom priestore žiadne zaužívané spôsoby sa nedajú len tak použiť. Práca, keď nepočítam tvorbu koncepcie a aj niekoľko zavrnutých návrhov, s čím som sa zaoberal celý minulý rok, trvala štyri mesiace. Ani neviem, koľko nocí som tento rok v duchu premaľoval, stačilo si spomenúť na úlohu a do rána som nezaspal. S obavami som sa s výsledkom podielil s priateľmi výtvarníkmi, a reakcie ma upokojili. Zrejme boli pri mne všetci svätí a pomáhali mi!

MEDZI NAMI

Už sa na to zabudlo? Henrieta Hajtová z tlačového oddelenia Kancelárie prezidentky SR vyjadrila na Instagrame svoj názor na účastníkov Národného pochodu za život takto: Obrázok mladej, zrejme kresťanskej rodiny, muža, tehotnej ženy a ich malej ratolesti preškrtnla a adresovala im tieto slová: „Inkvizitori. Pokrytci. Pedofili. Uchyláci.“ Mnohých zúčastnených na päťdesiatistisícovom pochode, ktorý iniciovala a organizovala Konferencia biskupov Slovenska, takýto nenávisťný odkaz musel uraziť a pobúriť, najmä ak sa šíril z kancelárie hlavy štátu apelujúcej na slušnosť, dôstojnosť a väčší rešpekt v spoločnosti.

Nie je tajomstvo, že ministri, prezidenti či iní vysokí predstavitelia štátu si vyberajú spolupracovníkov, s ktorými si rozumejú a o ktorých sú presvedčení, že budú zastávať a tlmočiť ich názory a rozhodnutia, najmä ak ide o hovorcov či tlačových tajomníkov. Bývalý hovorca exprezidenta Gašparoviča Marek Trubač reagoval na Hajtovú pre Parlamentné listy takto: „Viete si predstaviť, že by som ja povedal niečo podobné? Veď by ma upálili! Je jasné, že ľudia neoddelujú súkromné vyjadrenia od pra-

covných a mohli by môj názor vzťahovať na názor prezidenta.“

Hajtovú, pravdaže, „neupálili“, ani slovné neodsúdili v liberálno-pravicových denníkoch, aspoň nie tak ako Rostas za jeho oveľa miernejší článok v časopise Zem a vek. Zuzana Čaputová sice prostredníctvom svojho hovorcu Martina Strižinca trochu svojej pracovníčke pohrozila v štýle „nonono, Henrieta“, ale to bolo všetko.

Ťaženie proti kresťanom

Ludovít ŠTEVKO

O Henriete Hajtovej vieme, že bola letuška, potom redaktorka spravodajstva v Markíze, pracovníčka tlačového odboru prezidenta Kisku, od ktorého ju prevzala Čaputová ako dedička kontroverznej Kiskovej predstavy o slušnom Slovensku. Sexy Hajtová sa medzi divákmi televízie Markiza stala známou diletantsky spracovanou reportážou z nuda pláže, kde sa premávali chlapi, tak ako ich Pán Boh stvoril, s nezakrytými časťami tela, ktoré bývajú v slušnej televízii zvyčajne zahalené čiernym

štvorčekom. Nuž nevedno, či aj toto bola jedna z podmienok kvalifikácie na miesto zamestnankyne v prezidentskej kancelárii alebo čaro nechceného. Len si predstavme, aký pokrik by známe liberálne médiá spustili, ak by niektorý z blízkych spolupracovníkov predsedu parlamentu Andreja Danka alebo predsedu strany Smer-SD Roberta Fica adresoval také isté slová („Inkvizitori. Pokrytci. Pedofili. Uchyláci.“) účastní-

Kresťanov možno urážať za ich názory, že život treba chrániť od počatia až po prirodzenú smrť, lebo to je také európske, a protikresťanské názory istej zamestnankyne prezidentskej kancelárie a riaditeľa mimovládneho Inštitútu ľudských práv Petra Weisenbachera, spoluzakladateľa Duhového Pride, sú také liberálne a nedotknuteľné. Weisenbacher v roku 2014 vyhlásil vojnu Aliancii za rodinu, po tom, čo distribuovala adresátom vianočnú pohľadnicu s obrazom Svätej rodiny a textom „Pre nás je rodina svätá“, agresívnym spôsobom: „Chceli ste mať vojnu, budete ju mať, sľubujem, že to budete ešte dlho ľutovať.“

Pani prezidentka všetkých občanov Zuzana Čaputová si bude musieť rozmyslieť, či sa ako bývalá aktivistka mimovládnej organizácie pridá na stranu liberálnej vojny proti kresťanom, alebo si bude ako prezidentka čliť aj názory väčšiny slovenských konzervatívov, pre ktorých je rodina, otec, mama a deti posvätný kánon viery. Ak sa napríklad v budúcnosti zúčastní na akcii Aliancie za rodinu rovnako ako sa manifestačne zaviazla električkou na podujatie Duhového pochodu v Novej Cvermovke, nikto ju neobviní z toho, že nie je prezidentka všetkých občanov. Lebo všetci sme si rovní, a nielen pred zákonom.

Sudcovia a prokurátori v Kočnerovej sieti, Gorila a esenciálne pokrytectvo opozície

Kšeftovanie s nahrávkou i s profesijnou hrdosťou

Roman MICHELKO – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Top politickou témou uplynulých dní bolo zverejnenie komunikácie medzi bývalým generálnym prokurátorom Dobroslavom Trnkou a Marianom Kočnerom. Samozrejme, to, čo sme sa pri tom dozvedeli, definitívne diskvalifikuje Dobroslava Trnku nielen z postu generálneho prokurátora, ale aj prokurátora ako takého, keďže z obsahu audiozáznamu bolo úplne jasné, že Dobroslav Trnka, respektíve jeho adlátusi sa pokúsili vydierať Jaroslava Haščáka s cieľom predat' mu audionahrávku Gorily. Problém je v tom, že už predtým ju Marian Kočner predal Jaroslavovi Haščákovi, pričom sa zaručil, že je to jediný exemplár. Pochopiteľne, zbojnícka česť Mariana Kočnera týmto ťažko „utrpela“, čo dával Dobroslavovi Trnkovi veľmi jasne najavo...

Potvrdilo sa teda len to, čo sme už vedeli. Jaroslav Haščák sa už dávnejšie v rozhovore pre Aktuality.sk s Marekom Vagovičom a Petrom Bárdom priekol, že za Gorilu zaplatil. Cenu síce nepovedal, dnes však vieme, že to mal byť milión eur. Nepochválil sa však, že tým sa to celé neskončilo, že neskôr prišli akési individua a pýtali ďalších päť miliónov a že za nimi stál Dobroslav Trnka.

■ OTVORENÝ ÚČET

Z rozhovoru sme sa ďalej dozvedeli, že Dobroslav Trnka mal u Mariana Kočnera otvorený účet a že ten mu veril. Podľa audionahrávky Kočner vyplácal Trnku podľa potreby a že mu jeho podiel z „vybavovačiek“ strážil s tým, že časom, keď už nebude vo funkcii, dostane všetko, „čo mu patrí“.

Ďalšou líniou rozhovoru boli okolnosti voľby generálneho prokurátora. Ako vieme, do tejto voľby sa investovalo relatívne veľa. Konkrétne dva milióny eur s tým, že jeden dal Kočner a druhý Haščák. Ak si uvedomíme, že to malo ísť na štyroch poslancov, pol milióna pre každého za jedno hlasovanie je slušná sumička. Asi aj preto je post poslancu stále taký lukratívny. Ako však vieme, v systéme nastala chyba. Nakoniec na hlasovanie v poslednej chvíli nečakane prišiel jeden poslanec zo služobnej cesty a hlasovanie nedopadlo tak, ako bolo naplánované.

Toto všetko sa plus-mínus dozvieme aj z mainstreamových médií. Čo sa však nedozvieme, sú nasledujúce skutočnosti. Kedy bol zvolený Dobroslav Trnka za generálneho prokurátora? V roku 2004 za druhej Dzurindovej vlády. Kto navrhol v roku 2011 Dobroslava Trnku znova za generálneho prokurátora? Stanislav Janiš, šéf poslaneckého klubu SDKÚ.

Prečo to tak bolo? Pretože vyhovoval všetkým. Kryl zlodejstvá akejkoľvek vládnej garnitúry, bol spoľahlivý a tí, čo boli aktuálne pri moci, mohli pokojne spať.

■ UKÁŽKOVÉ ÚKLADY

Premiérka Iveta Radičová, ktorá si istý čas naozaj myslela, že bude reálnou premiérkou, sa rozhodla, že takéto individuum na poste generálnej prokuratúry nebude trpieť, a chcela výmenu. Dokonca tým podmienila svoje zotrvanie v premiérskej funkcii. O to viac sa duo Mikuláš Dzurinda a Ivan Mikloš snažili, aby narazila. A práve preto pri dnešnej interpretácii tejto kauzy duo SaS a OĽaNO, ako aj predajné médiá prerazili akékoľvek dno pokrytectva. Richard Sulík sa práve vtedy stretol s Marianom Kočnerom a veľmi žoviálne

POD POKRIEVKOU

sa bavili aj o výmene Ivety Radičovej na poste premiérky, pričom výmena sa dala dosiahnuť práve zvolením Dobroslava Trnku. V tom čase mala SaS rovnaký záujem ako Mikuláš Dzurinda a Ivan Mikloš, ktorým išlo o to, aby práve druhý z dvojice vystriedal Ivetu Radičovú.

Dnes sa zoširoka diskutuje, z akého klubu boli tí povestní štyria kúpení poslanci. A, samozrejme, najlepšie sa to hodí hodiť na krk „nemilovanej strane“ Most – Híd a Bélu Bugára. Osvetliť či nasvietiť takéto skutočnosti sa však dnes nehodí. Preto sa môžeme len naivne pýtať, kde sú investigatívci denníka SME, Denníka N či Aktualit? Kedy prestanú byť trápnučkými propagandistami a začnú byť naozaj novinármi? Samozrejme, v súvislosti s touto kauzou by sme si mali najmä položiť otázku, ako je možné, že obskúrne

figúrky typu Dobroslava Trnku sa dostávajú do takých významných funkcií? Asi je chyba v systéme, ak nedokáže odfiltrovať takéto toxické osôbky. Namiesto toho, aby médiá hlavného prúdu konštatovali, že systém je chorý, že umožňuje dlhodobu profítovať figúrkam z polosvetu, vybavovačom a kreatúram ako Kočner, vždy a unisono majú len jediného vinníka a je ním súčasná vládna garnitúra.

■ LOVCI GORIL

Ak však pri kauze Kočner – Trnka bola hlavná línia verejného rozhorčenia v zmysle, ako je možné, že niečo také vôbec mohlo existovať, pri zverejnení audionahrávky Gorily sa médiá unisono snažili vsugerovať verejnosti, že jasná a jednoznačná kauza druhej Dzurindovej vlády je vlastné Ficova kauza.

S jedinou výnimkou, ktorá mala v tom mediálnom hurikáne zapadnúť, sa nedozvieme, že Igor Matovič, ako aj Richard Sulík boli pred vstupom do Radičovej vlády oboznámení so spisom Gorila. Konkrétne, našla sa len jediná chyba v systéme, keď novinár Ján KREMPASKÝ povedal: „Hovoril s Nicholsonom a kládol mu otázky napríklad: Naopak, opozičným, a ako hovoríš, novším stranám môže táto nahrávka pomôcť získať nových voličov pred voľbami? Určite, lebo jedine ony môžu hovoriť, že s tým naozaj nemali nič spoločné. Bohužiaľ, neplatí to pre takých politikov ako Richard Sulík (SaS) a Igor Matovič (OĽaNO). Sulík predsa mal spis Gorila a bol ticho. Matovičovi som ho tiež ukázal. Nezaujímalo ho to, lebo to bolo príliš komplikované a ťažké. Bolo to dávno predtým, ako to vyšlo na internete.“

Nikto sa tiež nedozvie, že „missis transparentná“ Lucia Žitňanská po prevalezení kauzy Gorila na vláde hlasovala proti odvolaniu Anny Bubeníkovej z postu šéfky Prezídia FNM. Dnes sa cudne zamlčiava skutočnosť, že Marian Kočner bol hlavným vybavovačom Jaroslava Haščáka a Penty, ktorá si najlepšie viedla, keď bol Mikuláš Dzurinda a Iveta Radičová pri moci. Za Radičovej vlády na Pentliarikovom (Uhlirikovom) ministerstve zdravotníctva písali ľudia z Penty zdravotnícke zákony. Kočner bol hlavným personalista SaS, schvaloval všetkých prijímaných ľudí. Kto po tom všetkom ešte môže veriť Sulíkovi? No a nakoniec aj „nový politik“ Miroslav Beblavý prejavil vrchol „osobnostnej integrity“, keď kandidoval už po zverejnení Gorily za SDKÚ. Iste, robil to v úsilí za každú cenu sa v politike udržať, preto len tíško súchal nohy a prejavil sa ako čistý oportunist. Dá sa tejto opozícii ešte vôbec veriť? O tom, že „nový politik“ Miroslav Beblavý nemá ani najmenšie právo niekomu vstupovať do svedomia, nemohol pochybovať nikto s elementárnou dávkou súdnosti, ale teraz ho za to verejne pranieroval jeho možno budúci koalíčný kolega Igor Matovič. Ako bonus navrch treba pripomenúť, že šéf „najspravodlivejšieho a najčestnejšieho“ vydavateľstva Petit Press, ktoré vydáva denník SME, Alexej Fulmek predviedol vrcholné profesijné zlyhanie, keď po páde vlády a po prepuknutí Gorily povedal, že zvažovali, že spis neuverejnia, lebo by pred voľbami poškodili SDKÚ.

■ MIKIHO KAUZA

Gorila je pre každého súdneho človeka kauzou druhej Dzurindovej vlády! A zároveň treba dodať, že vládu, v ktorej Mikuláš Dzurinda s Ivanom Miklošom boli, teda v Radičovej vláde, tieto Gorily vždy poslušne podporoval Richard Sulík aj Igor Matovič a nikdy v tom čase od 2010 do 2012 ich ani v najmenšom nekritizovali.

Ak nakoniec predsa len vznikne vláda tvorená súčasnou opozíciou, máme sa na čo tešiť. Ľudí s chrbtovou kosťou a elementárnou osobnou integritou tam rozhodne nenájdete. Naopak, ukazuje sa, že tam bude neuveriteľná koncentrácia pokrytectva, falše, virolomnosti, podrazov a podobných vlastností, ktorú si tieto osoby nesú v genetickom kóde už z pralesných čias privatizácie.

V jeseni sa otvárajú brány, cez ktoré duchovne vstupujeme do iných svetov

Zapaľujeme plamienky našich spomienok

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

Čas nášho bytia ubieha a nikdy nevráti to, čo vzal. Ale spomienky v srdciach zostávajú. Dušičky. Čas zastavenia sa, reminiscencií, návratu do minulosti. Prostredníctvom plamienkov zapálených sviečok spomíname na tých, ktorí už nie sú medzi nami, ale predsa žijú v našich srdciach.

Marianum – Pohrebničníctvo mesta Bratislavy – je mestskou príspevkovou organizáciou od roka 1991, spravuje, udržiava a prevádzkuje osemnásť cintorínov na území mesta a bratislavské krematórium. Najznámejší z nich je Cintorín Slávičie údolie, ktorý bol založený v roku 1912. Hovorilo sa mu aj cintorín chudobných. Počas prvej svetovej vojny tu končili telesné pozostatky vojakov a až v päťdesiatych rokoch sa stal z neho centrálny cintorín. Niekoľkokrát sa rozširoval, v rokoch 1969 – 1970, potom v roku 1973 a nakoniec v roku 1978. Momentálne má rozlohu osemnásť a pol hektára a má približne sedemdesiat tisíc hrobových miest. Na jeho území je štyridsaťsedem oddelení, pričom v každom z nich je približne štyristo hrobov. Dva sektory sú vyhradené pre významné osobnosti, v posledných rokoch pribudol urnový plot pri vchode. Keďže cintorín leží na pahorkoch a je tu veľa stromov, láka Bratislavčanov a návštevníkov na prechádzku na toto miesto aj mimo dní sviatkov.

A možno si ani neuvedomujeme, že náhrobné kamene sú aj voľne prístupnou galériou umelec-

Na bratislavskom cintoríne v Slávičom údolí je aj sektor pre významné slovenské osobnosti – náhrobky tu majú aj Vincent HLOŽNÍK a Emo BOHŮN.

kých diel. Preto návštevníci radi po návšteve miesta odpočinku svojich blízkych navštívia aj miesta posledného odpočinku známych osobností. Cestu im uľahčuje prehľadný plán hrobových miest, čo na mnohých cintorínoch nebýva zvykom. Asi najnavštevovanejší je na jeseň

hrob politika Alexandra Dubčeka (1921 – 1992), ktorý podľahol zraneniam po tragickej autonehode v roku 1992 po svojom opätovnom návrate do aktívnej politiky. Zaujímavosťou je, že si miesto svojho posledného odpočinku vybral sám, pretože tam bola pochovaná jeho manželka Anna,

ktorá zomrela na rakovinu v roku 1991. Autorom bronzovej busty je známy slovenský sochár a blízký priateľ Alexandra Dubčeka Teodor Baník, ktorý po ťažkej chorobe na zlyhanie srdca zomrel 12. apríla 2017 vo veku osemdesiatšedem rokov.

Akademický sochár Milan Lukáč je autorom nekonformného náhrobku brankára Vlada Dzurilla (1942 – 1995). Nečudo, sochárstvo študoval na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave v ateliéri Jána Kulicha a Ladislava Snopeka, neskôr na École Nationale Supérieure des Beaux Arts v Paríži u Jeana Cardota a jeho Pamätník Železnej opony na Devíne odhalila 23. októbra 2008 britská kráľovná Alžbeta II.

Busta Vincenta Hložníka (1919 – 1997), akademického maliara, je od oslavovaného i zatracovaného akademického sochára Jána Kulicha (†15. marec 2015). Kto by nepoznal jeho sochu Jánošíka v Terchovej alebo sochu Svätopluka na Bratislavskom hrade. Už menej je známe, že bol aj portrétistom a medailérom, medzi jeho významné diela z tejto oblasti patria portréty Ľudovíta Fullu, Milana Rúfusa, Martina Kukučina, Terézie Vansovej, Karola Plicku a iných dejateľov.

Novinár a spisovateľ Emo BohŮn (1899 – 1959) má na tomto cintoríne bustu od akademického sochára Vojtecha Bađuru.

Na Cintorín Slávičie údolie prichádza ročne približne dvadsaťpäťtisícšesťsto návštevníkov, počas celých sviatkov navštívi miesta

posledného odpočinku v meste približne sto- až stotridsaťtisíc ľudí. Napriek množstvu návštevníkov hodnotí Andrea Vencelová, asistentka riaditeľa organizácie MARIANUM – Pohrebničníctvo mesta Bratislavy, tieto sviatky pozitívne.

• Na cintoríne v Slávičom údolí, našťastie, problémy s vandalizmom nenevidujeme. Pekným gestom cintorína voči verejnosti je elektromobil, určený imobilným-mobčanom. Bude to tak aj tohto roka?

Elektromobil je návštevníkom cintorína k dispozícii už od apríla a bude im uľahčovať pohyb až do 8. novembra.

• Sú pripravené v tomto roku pre návštevníkov nejaké novinky?

Zabezpečili sme na cintoríne v Slávičom údolí obnovu Pamätníka MAUTHAUSEN a Pamätníka obetiam prvej svetovej vojny. Rekonštrukciu prešli aj verejné toalety a postupne bude prebiehať aj ďalšia oprava cintorínskych komunikácií. Na cintoríne sme odstránili nebezpečné lavičky a pribudlo aj niekoľko nových lavičiek.

Marianum však nerieši samostatne stratégiu rozvoja iba jedného cintorína, ale všetkých zverených cintorínov v jej správe. V Bratislave sú v súčasnosti aj štyri historické pohrebiská, Ondrejský cintorín, Cintorín pri Kozej bráne, Mikulášsky cintorín a cintorín v Karlovej Vsi. Na týchto cintorínoch sa bežne nepochováva. Sú však aj výnimky, ktoré povoľuje magistrát hlavného mesta.

Slovenské ponaučenia z odpočívania amerického prezidenta Trumpa

Priezračnosť politiky otvára jej zákulisie

Dušan D. KERNÝ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Mnoho rokov sme čítali, ako sa vyšetrujú nebezpečné vzťahy prezidenta USA a jeho okolia s nepriateľským a zákerným Ruskom. V USA ustanovili na to osobitného vyšetrovateľa. Ten, aj keď nič konkrétne nenašiel, vydal osobitnú správu, aby sa s výsledkami o podvratnom Putinovi a Kremli v amerických voľbách oboznámili zákonodarcovia v Kongrese USA. Napokon sa však najväčšia senzácia zrodila z kolegiálneho telefonátu s prezidentom priateľského štátu, s novou nádejou Ukrajiny, prezidentom Vladimírom Zelenským.

Doteraz nebolo toľko transparentnosti, teda informovanosti, pokiaľ ide o to, čo všetko vie štát a jeho inštitúcie o občanovi. Ale aj občan zažíva nevidanú mieru otvorenosti a priezračnosti o tom, čo všetko sa vie o politikoch. Čo všetko sa dá dnes dozvedieť z elektronickej komunikácie, z ktorej sa nedá všetko jednostranne vymazať. Napokon, máme to denne doma ako na tanieri...

Čo sa týka zahraničnej politiky, zažívame novú éru nových podmienok pre diplomáciu, ale aj pre radového občana. Ešte nikdy doteraz nemal možnosť radový občan priamo sa dozvedieť, ako sa tvorí americká politika v reálnom čase, teda nie až následne a sprostredkovanými z archívov. Americký prezident, ktorého vystavili bezprecedentnému kádrovaniu, pokiaľ ide o vzťahy s Ruskom a prezidentom Putinom, sa dostal do aféry pre Ukrajinu. Pritom samotná Ukrajina a jej záujmy nehrajú v afére nijakú úlohu. To je osobitne poučné pre slovenské publikum, lebo to ukazuje dvojitý význam politiky najvyšších miest.

■ PO MAJDANE 2014

Zjednodušene: americký prezident telefonicky „tlačil“ na ukrajinského prezidenta, aby sa vyšetřil aktivitu niekdajšieho viceprezidenta

USA Joe Bidena, ktorý je kandidátom Demokratickej strany v prezidentských voľbách USA 2020, a tiež jeho syna Huntera. Toho totiž v čase, keď bol otecko viceprezidentom, dosadili do lukratívneho ukrajinského plynárenského koncernu. Išlo o pranie špinavých peňazí, vyšetrovanie sa však napokon priamo netýkalo Bidenovej rodiny v čase, keď bol Biden v úrade viceprezidenta USA, ale ukrajinského generálneho prokurátora Jurija Lucenka, ktorý patril k najkorupčnejším postavám celej

éry po Majdane 2014. Fakt, že sa v Kyjeve vyšetřuje činnosť firmy Burisma, v ktorej vedení bol Biden jr., je v prezidentskej kampani pre Donalda Trumpa doslova dar. Čo sa týka verejnosti, tri štvrtiny Američanov podporujú, aby sa vyšetrila aktivita Bidena, a len štyridsaťjeden percent si myslí, že aktivita prezidenta Trumpa získal informácie o protikandidátovi je nelegálna. Prezident Trump ešte prilial olej do ohňa, keď vyzval dokonca Čínu, aby tiež vyšetrila aktivitu rodiny Bidenov-

cov. V celej afére ide o to, či môže americký prezident požiadať cudzí štát o pomoc v domacom politickom súboji. Americká ústava dáva Snemovni reprezentantov výhradné právo obžalovať tých, čo sa „dopustili zrady alebo iných vážnych zločinov a priestupkov“ vrátane prezidenta ešte pred skončením úradu. A o to teraz demokratickej väčšine v snemovni ide.

■ MIMO PROTOKOLU

Píšeme o tom preto, že ide o dôkaz priezračnosti americkej politiky? Kdeže! Telefonické rozhovory sa v Bielom dome zaznamenávajú a na tridsať rokov sú tajné. V tomto prípade sa dostali na verejnosť rozhovory dvoch aktérov, úradujúcich prezidentov, čo obracia súčasnú diplomáciu naruby, je to absolútne nový jav. Záznam rozhovoru častí úradníkov uložila do osobitnej elektronickej tajnej zásuvky, aby k nej nebol prístup. Lenže jeden z pridelených dôstojníkov spravodajskej služby o tom podal hlásenie. Je to veľký príbeh prehadzovania horúceho zemiaka: oznámenia – udania – prideleného podriadeného servisu prezidenta. Trump v obrane nechal uverejniť celý zápis rozhovoru – teda to, čo zvyčajne býva štátne tajomstvo. Americký prezident, ktorý od nástupu do úradu čelí vyšetrovaniu a mediálnemu tlaku, pokiaľ ide o vzťahy k Rusku, žiada ukrajinského prezidenta o láskavosť, týkajúcu sa vyšetrovania v ukrajinskej plynárenskej firme. Môžeme sa dozvedieť, ako srdečne a priam radostne ukrajinský prezident odpovedá. Čo vlastne škodí národným záujmom viac? To, že sa takéto rozhovory vedú, alebo to, že podriadený úradník udá svojho prezidenta, a tak vlastne nemožno takéto rozhovory viesť?

Pikantériu si užili aj Nemci. Zelenský sa nielen Trumpovi zaliečal, že preňho bol vo volebnej kampani veľkým, veľkolepým učiteľom, ale sa aj pridral ku kritike kance-

láry Merkelovej. Trump povedal, že „Merkelová veľa hovorí a málo robí“, načo Trumpovi Zelenský odpovedá: „Máte úplnú pravdu, nielen na sto percent, ale na tisíc percent je to pravda!“ Zelenský sa podkladá Trumpovi a na tisíc percent uráža nemeckú vládu. Tá to nekomentovala, ale nechala publikovať údaje o 1,4 miliardy eur, ktoré Kyjev doteraz od začiatku krízy 2014 dostal.

V každom prípade úsilie demokratov začať proces obžalovania, a teda odvolania prezidenta USA z úradu, zostruje predvolebný boj, republikáni totiž požiadať demokratického kandidáta Joe Bidena, aby aj on zverejnil svoje rozhovory ako viceprezident s ukrajinskými, ako aj s čínskymi politikmi. U nás známa autorka Anne Appelbaumová z prestížnej americkej vydavateľskej rodiny a manželka poľského politika Sikorského, ktorý bol aj ministrom zahraničných vecí, si nedáva obrúsok pred ústa a hovorí o „nevidane najkorupčnejšej americkej administratíve“, teda Trumpom Bielom dome.

■ PREPIERANIE BIELIZNE

Toto pranie americkej špičkovej bielizne na verejnosti sa pritom odohráva v čase najväčších chybných zahraničnopolitických rozhodnutí novodobého amerického prezidenta. Toto píše denník Times o rozhodnutí stiahnuť americké jednotky zo severnej Sýrie. Bolo totiž jasné, že „len čo Američania odtiahnu, vpadnú do Sýrie turecké vojská. Stálo to stovky obetí na životoch a vyše trinásťtisíc ľudí sa dalo na útek“. Podľa Washingtonu Post Trump vedel, že Turecko napadne Kurdov a tento „ignorantský a impulzívny prezident sa zasa presadil napriek radám svojich vojensko-politických a zahraničnopolitických poradcov. Teraz má Trump krv na rukách, a s ním aj Amerika, a pozície Spojených štátov vo svete sú na dlhý čas oslabené“.

Ukážkové fiasko ponižujúcej a nechutnej kolenačkovej politiky Skopje

Predzvest' konca politického handliara Zaeva

Martin JARINKOVIČ – Foto: agentúrny servis

Rozhodnutie samitu lídrov členských štátov Európskej únie o nezačatí prístupových rokovaní s Albánskom a Macedónskom zapríčinilo novú vlnu frustrácie na západnom Balkáne. Ťažký „hlavýbôľ“ spôsobilo toto nečakané rozhodnutie aj Zoranovi Zaevovi, macedónskemu premiérovi – hlavnému aktérovi historickej bezprecedentnej kolenačkovej politiky, ktorý pre prístupové rokovania bol ochotný podliezť akúkoľvek latku národného poniženia vrátane zmeny názvu štátu a identity národa. Prirodzenou reakciou na postoj EÚ je rozhodnutie o vypísaní predčasných volieb v Macedónsku. Podarí sa v nich Macedóncom zbaviť zaevistického režimu?

Vypísanie predčasných volieb zo strany premiéra socialisticko-albánskej koalície vlády Zorana Zaeva treba vnímať ako šikovný taktický ťah. Urazený Zaev po Macronovom podraze týmto gestom demonštroval svojim západným tútorom (bez pomoci, ktorých by sa nestal premiérom), že ho potrebujú, veď nebyť jeho hrozí návrat predchádzajúceho suverenityckého režimu, ktorý môže zraziť všetky „reformy“. Vychádzal pri tom z kalkulácie, že naozaj ak Západ nebude chcieť, aby vyšlo všetko úsilie doteraz vložené do macedónskeho politického vývoja navivoč, bude musieť podporiť Zaeovu kampaň.

■ RUSKÝ STRAŠIAK

Vypočítavý handliar Zaev tak bude mať príležitosť opäť dačo pumpnúť zo Západu, každá dotácia na pokračovanie „reformného“ procesu je preda dobrá. Na druhej strane, ako dokazujú výroky jednej proročimistickej hlásnej trúby v macedónskej súkromnej Televízii 24, tento ťah s predčasnými voľbami bude vhodne využívaný vládou

propagandou na prezentáciu údajnej štátnickej čestnosti ľudového tribúna, ktorý po ťažkom údere svoj osud vkladá do rúk občanov, demokraticky im prenechávajúci rozhodnutie o ďalšom smerovaní krajiny. Samozrejme, paralelne s touto náráciou propaganda opätovne začala vyťahovať ruského strašiaka, ktorý už len číha na to, aby sa po páde Zaeva opäť začal rozťahovať v krajine pripraviac ju o pozemský raj v podobe Európskej únie. Skutočné Zaevove pohnutky však prekvapivo najvierohodnejšie odhalil albánsky publicista analytik Naser Selmani, ktorý v spomínanej televízii uviedol, že Zaev pri vypísaní predčasných volieb kalkuloval s tým, že ak mu už ušiel vlak s EÚ, ostáva pre jeho vládu posledná šanca zachrániť akýkoľvek volebný výsledok, resp. šanca na záchranu teraz, do konca roka, keď sa bude dať propagandisticky využiť efekt už potvrdeného vstupu Macedónska do NATO. Zaev sa pri tom môže spoliehať na silu svojho propagandistického aparátu, ako aj na mainstreamové „nezávislé“ médiá a symbolické sociálne predvolebné

balíčky, ktorých efekt v chudobnom Macedónsku takisto netreba podceňovať.

■ PRŽINSKÝ DOHOVOR

Zaev sa však mierne prepočítal, pretože opozičná VMRO-DPMNE Hristijana Mickovského odhalil úskok súhlasila s voľbami, no vynútila si rešpektovanie precedensu z takzvanej pržinskej dohody, použitej v roku 2015 na odstavenie premiéra za VMRO-DPMNE Nikolu Gruevského od vlády. Podľa tejto dohody sto dní pred realizáciou predčasných volieb bude po demisii aktuálnej vlády vymenovaná technická „úradnícka“ vláda, ktorá krajinu dovedie do volieb. Zaev tak spadol do vlastnej pasce, ktorú kedysi nachystal pod tútorstvom západných sprostredkovateľov svojmu úhlavnému protivníkovi. Zoran Zaev tak vo funkcii skončí 3. januára 2020. Potom nastúpi technická vláda, ktorá pripraví a zrealizuje voľby vyhlásené na 12. apríla 2020. Macedónsko sa tak dočká desiatich parlamentných volieb od získania nezávislosti.

Skončí sa po predčasných voľbách v Macedónsku temná éra Zorana Zaeva?

Voľby prinesú kľúčové rozhodnutie o ďalšom bytí či nebytí Macedónska ako štátu. Treba však zdôrazniť, že ani v prípade porážky Zaeva nebude situácia jednoduchá. Zaevove „reformy“ totiž nastavili systém tak, že bude takmer nemožné bez rizika vnútorného medzištátnického konfliktu vrátiť pôvodný ústavný stav.

■ BULHARI V AUTE

Podľa všetkého tak v platnosti zostane zákon o macedónsko-albánskej dvojazyčnosti na celom území štátu. Na druhej strane dá sa predpokladať, že VMRO-DPMNE po prípadnom víťazstve vypovie zmluvu o dobrom susedstve s Bulharskom, ktorá po nedávno ohlásenom zámere Sofie vydiaria Skopje pred vstupom do EÚ, stráca čoraz viac sympatií medzi Macedóncami. Dá sa očakávať, že nová vláda zruší medzištátne

komisie na revíziu macedónskych učebníc dejepisu, ktoré mali za úlohu znegovať macedónsky výklad vlastných dejín. Možno sa vrátia názvy pamätníkom premenovaným zaevovcami na potešenie susedov. Otázne je, akým spôsobom sa prípadná nová vláda vyrovná s potupným premenovaním krajiny na Severné Macedónsko, zakotveným v tzv. prespanskej dohode s Gréckom ako hlavnou podmienkou začatia prístupových rokovaní do Európskej únie. Prespanská dohoda ako pamätník Zaeovskej servilnosti zrejme bude strašiť ešte dlho.

Smutné je, že pre predčasné voľby sa opäť na neurčito odsunie plánované sčítanie ľudu, na ktoré Macedónsko čaká už sedemdesiat rokov. Na druhej strane voľby predstavujú možno poslednú šancu na zastavenie, resp. zvrátenie demontáže štátu.

Nulové hospodárenie s verejnými financiami sa vzdialilo Štátny rozpočet v politickom hryzovisku

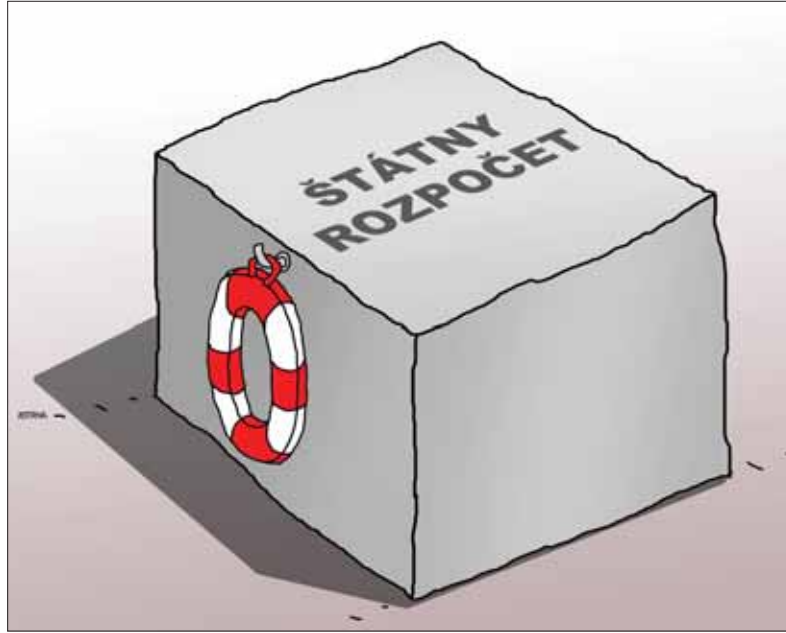
Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Štátny rozpočet je najvyšší finančný plán štátu, schválenie ktorého v parlamente na príslušný kalendárny rok má charakter zákona. Cez jeho príjmovú a výdavkovú stránku sa presadzuje hospodárska politika vlády, a preto nečudo, že nielen tohtoročný odpočet hospodárenia, ktorý nedopadne tak, ako parlament vlani schválil, ale najmä zostavenie a schválenie budúročného rozpočtu sa stáva v poslednom roku vládnutia terajšej koalíciej vlády predmetom politického hašterenia.

Najprv treba povedať, že navrhnutý na tento rok vyrovnaný štátny rozpočet nebolo od terajšej vlády to najpreziera-vejšie riešenie. O výraznom zvyšovaní plátov v štátnej a vo verejnej správe sa vopred vedelo, minimálna mzda a príplatky sa netýkajú len súkromných firiem, ale aj zamestnancov v ostatných sektoroch hospodárstva platených z verejných financií, zvlášť v zdravotníctve. Keď k tomu pripočítame individuálne záujmy jednotlivých vládných koalíčných strán a ambíciu „prihriať si polievkou“ na volebnú kortešačku, dalo sa pri zhoršovaní vonkajších hospodárskych trendov predvídať, že v tomto roku vyrovnaný štátny rozpočet nebude. Jeho deficit zrejme preskočí miliardu eur, a aký bude jeho podiel na HDP, závisí od poklesu z prognózovaných vyše štyroch percent na začiatku roka na očakávaných 2,5 percenta na konci roka. Podľa ubezpečení odborníkov však nebude vyšší ako jedno percento k HDP, čo v rámci štátov EÚ je najmenej.

■ MENEJ PRÍJMOV

Štátny rozpočet v podobe, ako jeho príjmovú a výdavkovú štruktúru navrhla vláda, vyvolal najmä medzi zamestnávateľmi negatívne reakcie. S jeho obsahom nesúhlasia z viacerých dôvodov. Pre pokles výkonnosti ekonomiky v budúcom roku budú nižšie doplatky daní právnických osôb, v niektorých prípadoch bude štát

zaplatené dane dokonca vracia. Zároveň sa pre pokles ich tohtoročného zisku budú v budúcom roku platiť nižšie daňové preddavky, čo všetko bude mať vplyv na príjmovú stránku štátneho rozpočtu. Navyše pri spomalení našej ekonomiky treba počítať s nižším nárastom miezd zamestnancov, dokonca sa môže zvýšiť aj nezamestnanosť, čo bude mať vplyv na domácu spotrebu, a teda aj na nižšiu daň z pridanej hodnoty, ktorá predstava-uje najvyšší príjem do štátneho roz-

počtu. Pritom vláda v budúcom roku počíta so zvyšovaním rozpočtových výdavkov najmä na školstvo a zdravotníctvo, ako aj na celý rad už schválených sociálnych balíčkov, čo na pokles ročného deficitu verejných financií a kumulatívneho deficitu verejného dlhu tak, ako to vláda v budúročnom štátnom rozpočte deklarovala, nevyzerá. Predpokladáme ale, že vláda pri spravovaní verejných financií bude pamätať aj na následky prekročenia sankčných pásiem ústavného zákona

o rozpočtovej zodpovednosti, ktoré sa jej bytostne dotýkajú.

■ RIZIKÁ V ROZPOČTE

Problémom deficitného hospodárenia s verejnými rozpočtami nie sú len ich príjmy a výdaje, ale aj nárast alebo pokles ukazovateľa HDP, ku ktorému sa deficit percentuálne porovnávajú. Z hľadiska ich poklesu je dôležité, aby HDP rástol rýchlejšie ako deficit, čo sa nám v tomto roku určite nepodarí, a ani v nasledujúcich dvoch troch rokoch. V porovnaní s niektorými členskými krajinami Únie sme však z hľadiska deficitného hospodárenia na tom dobre, keďže vo Francúzsku alebo Nemecku presahujú deficity vyše päťdesiat percent HDP a v Taliansku okolo stotridsať percent.

Pozrime sa teda na riziká budúročného štátneho rozpočtu. Všetky parlamentné aj neparlamentné politické strany najviac kritizujú naše zdravotníctvo a školstvo, preto vláda navrhuje najvyššie zvýšenie ich rozpočtových príjmov. Preto sa pozornosť verejnosti zrejme sústreďuje na to, ako sa aj zvýši úroveň absolventov škôl, keďže v posledných rokoch obsadzujú v porovnaní s rovesníkmi v okolitých štátoch najspodnejšie priečky, či naďalej budeme dorovnávať stratové hospodárenie najmä univerzitných a fakultných nemocníc napriek tomu, že sa opakovane hovorí o úsporách na liekoch a zdravotníckych pomôckach. V rozpočte treba počítať s presunom peňazí do Sociálnej poisťovne na dôchodky, viac pošleme do Európskeho stabilizačného mechanizmu, keďže nám končí doterajšia výnimka, a navyše mínusom budú aj spomínané sociálne balíčky. V budúcom roku si budeme musieť požičať vyše päť miliárd eur, z ktorých polovica pôjde na deficit a druhá polovica na splátky doterajšieho dlhu. Pokiaľ požičané peniaze sa budú investovať, a teda budú prinášať rast HDP, a nie sa „prejedávať“, sú pri terajších nízkych úrokoch pre krajinu stále výhodné.

Európska centrálna banka naďalej podpláca komerčné banky Cunami lacných peňazí neprestáva

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Globálna ekonomika je dnes poznamenaná lacnými peniazmi a lacnou ropou, následkom čoho sa nafukujú akciové indexy a klesajú dlhopisové výnosy. Ropa je lacná z viacerých dôvodov. Najdôležitejšími sú zvládnutá technológia ťaženia bridlicovej ropy, pokles výkonnosti čínskej ekonomiky, zrušenie sankcií proti Iraku, neschopnosť ropných exportérov dohodnúť sa na ťažobných kvótach a cenách, ale tiež pokles dopytu po tejto strategickej surovine, čo v niektorých exportných štátoch, ako sú Venezuela, ale tiež Rusko, vyvoláva ekonomické problémy.

Pokiaľ ide o lacné peniaze merané úrokom, tak tieto sú v eurozóne skôr dôsledkom súčasnej menovej politiky Európskej centrálnej banky, ktorá pumpuje do bankového sektora čerstvo natlačené farebné papieriky. Dôvodom kvantitatívneho uvoľňovania, ako sa tento proces medzi finančníkmi označuje, sú podpora ekonomického rastu a nárast inflácie, masívny nákup štátnych dlhopisov za nízke výnosy, ktoré sa však do reálnej ekonomiky nedostali, a tak ECB prijala doteraz nevidané menové opatrenia, ktorých spoločným menovateľom sú záporné, v lepšom prípade nulové úrokové sadzby.

■ ROTAČKY V PERMANENCI

Rotačky tlačiarenských strojov chrlia ničím nekryté eurá, čo síce zachránilo globálnu ekonomiku zaťaženú dlhmi, ale na druhej strane poklesla ich hodnota voči ostatným svetovým menám s čím, samozrejme, súvisí pokles úrokov na vklady a úvery. Hypotekárny trh dnes zaplavuje obrovské množstvo lacných úverov s dosahom aj na ceny nehnuteľností, ktoré sa zvyšujú, čo vyvoláva obavy z hypotekárnej krízy. Centrálna banka sa však neobáva, keďže zamestnanosť a mzdy sa zvyšujú, inflácia klesá, a tak pri terajších nízkych úrokoch nehrozí, aby sa poskytnuté hypotéky nespĺcali.

Hypotekárna explózia na slovenskom trhu predstavuje dnes vyše

šesťsto miliónov poskytnutých hypotekárnych úverov mesačne, a tak sme právom zvedaví, s akými úrokmi prídu banky po skončení terajšieho päťročného hypotekárneho fixačného obdobia. Napriek frontálnemu útoku na finančný trh v podobe uvoľňovania ďalších peňazí na nákup nielen štátnych, ale aj regionálnych a podnikových dlhopisov sa inflácia nedokáže vyšplhať na cieľové dve percentá, preto nemôžeme počítať s menším batohom peňazí na peňažnom trhu, s vyššími úrokmi na vkladoch, či s iným ako v úvode opisa-

ným vývojom akciových a iných cenových papierov.

Menová politika ECB sa zatiaľ nemá čím pochváliť, keďže hospodársky rast v EÚ je vyšší ako v eurozóne, navyše nedokáže motivovať vlády v krajinách spoločenstva na uskutočňovanie nevyhnutných štrukturálnych zmien v domácej ekonomike, čím sa vytvára prostredie nejistoty nielen pre firmy, ale aj domácnosti, ktoré viac šetria, a tak svojím správaním nepodporujú rast domácej spotreby. V tejto súvislosti treba povedať, že ECB má za

cieľ v rámci menovej politiky zabezpečiť najmä stabilitu meny, a nie suplovať politicko-ekonomické rozhodnutia národných vlád, ktoré v rámci inštitútu poslednej inštancie si na nalievanie peňazí z jej strany akosi zvykli. Pokiaľ bude pokračovať táto politika poskytovania lacných peňazí na prospech komerčných bánk, budeme skôr hovoriť o sponzoringu alebo akosi „podplácaní“ podriadených komerčných bánk tak, aby dočasne voľné peniaze neukladali na jej účty za minusové úroky, ale reálne ich požičiavali lacno ostatným účastníkom trhu.

■ ÚROKOVÁ MIZÉRIA

Najväčším prekvapením pre finančných analytikov je narastajúci bankový zisk pri terajšej úrokovej mizérii. Treba za tým vidieť požičiavanie peňazí z centrálnej banky za minusové úroky a tiež požičiavanie za nízke úroky vo veľkom objeme ostatným účastníkom trhu. Banky si pomohli aj nižšími nákladmi na vytváranie rezerv za nespĺčané úvery a, samozrejme, vyššími poplatkami za poskytované bankové služby. Ďalším prekvapením je nárast vkladov od obyvateľstva pri takých dehonestujúcich úrokoch okolo percenta za kalendárny rok. Za minulý rok sa vklady zvýšili o deväť percent, čo predstavuje takmer 2,5 miliardy eura navyše. Na druhej strane však treba povedať, že tridsať percent domácností neušetrí nijaké peniaze; ostatní šetria s vedomím, že aj pri nízkych úrokoch je potrebné si vytvárať rezervy pre budúcnosť. Domácnosti sa tiež už viac zorientovali v podmienkach sporenia nielen na termínovaných, ale aj na sporiacich účtoch v kombinácii s bežnými účtami. Odvážnejší občania investujú do akciových, ale aj dlhopisových cenných papierov s vyšším zhodnocovaním vlastných peňazí, ktoré však nepodliehajú zákonu na ochranu vkladov do výšky stotisíc eur v jednej banke na prospech jedného majiteľa účtu.

NA MARGO

Na Štrbskom plese sa 11. – 13. októbra uskutočnil už ôsmy ročník Tatra Summitu, na ktorom zástupcovia politiky, ekonomiky a biznisu diskutovali o budúcnosti svetovej ekonomiky. Nosnými témami vlaňajšieho samitu, ktorý sa konal v rámci slovenského predsedníctva Rady Európy, boli najmä menová a energetická únia a tiež migrácia, ktoré sa nepodarilo do dnešného dňa uspokojivo vyriešiť. Aj preto nás zaujímali postoje a názory terajších vládných predstaviteľov, zástupcov európskych inštitúcií, ako aj biznisu na terajšie spomaľovanie globálnej ekonomiky, ktorá v niektorých prejavoch signalizuje recesiu, akoby smerovala k novej kríze.

Tatra Summit

Príčiny sú vo všeobecnosti známe, a preto aj účastníci konferencie apelovali na ukončenie obchodnej vojny medzi Čínou a USA a na vyriešenie sporných bodov podmienok odchodu Británie z EÚ, ktoré najviac ohrozujú udržateľnosť medzinárodných financií a podmienok zostavenia európskeho rozpočtu. Ako na stretnutí povedal guvernér NBS Peter Kažimír: „Mnoho ľudí si neuvedomuje, že žijeme na okraji veľkej zmeny,“ čo podľa jeho názoru si vyžaduje poriadok vo financiách nielen doma, ale aj v globálnom finančnom priestore. Centrálna banka všade vo svete znižujú úrokové sadzby, ktoré majú podporiť rast domácich ekonomík tak, aby rast HDP bol vyšší ako narastajúce deficity vo verejných financiách, čo napokon platí aj pre slovenskú ekonomiku. Bez zásadných štrukturálnych zmien sa však sotva dočkáme očakávaných výsledkov. Čo teda najviac ohrozuje slovenskú ekonomiku? Samozrejme americké clá na európske automobily, ktoré sa v našom exporte najviac podieľajú na raste HDP. Pozorne budeme tiež sledovať, či doterajšia dohoda o brexite bude po zredukovanej dohode o voľnom obchode, ktorú predložila britská vláda, akceptovaná najmä írskou vládou, čo je podmienka súhlasu členov EÚ s odchodom Británie podľa jej predstáv. Slovensko s odkladom brexitu na samite vyjadrilo súhlas. Pokiaľ ide o budúci európsky rozpočet na obdobie siedmich rokov, z ktorého sme zatiaľ viac dostávali, ako doň prispievali, po brexite nás bude zaujímať nielen to, koľko budeme doň naďalej prispievať, ale aj koľko budeme z neho dostávať. Niektoré členské štáty Únie totiž pohrozili krátením svojich príspevkov pre neochotu krajín V4, teda aj Slovenska, podieľať sa na prerodení migrantov.

Na tohtoročnom samite udelili aj Európsku cenu Globsecu odchádzajúcemu predsedovi Európskej rady Donaldovi Tuskovovi za jeho zásluhy o európsku jednotu, prosperitu a rast prosperity starého kontinentu vrátane zachovania mieru, vzájomnej spolupráce a tiež demokracie. Nezabudlo sa ani na terajšieho guvernéra NBS Petra Kažimíra, ktorému túto cenu udelili ešte za pôsobenie vo funkcii ministra financií, pričom sa zohľadňovalo udržanie hospodárskej stability a prosperity slovenskej ekonomiky.

Róbert HÖLCZ

NA OKRAJ

Prezidentka, ktorá vyšla z prostredia tretieho sektora, odňala tretiemu sektoru právo na odvolanie v konaniach o lesoch. Národná rada SR opätovne schválila novelu zákona o lesoch, ktorú prezidentka vrátila so svojimi pripomienkami. Novela umožní efektívnu ochranu a starostlivosť o lesy. Ministerstvo pôdohospodárstva však verejne formulovalo prevkapanie, že napriek predchádzajúcim dohodám s mimovládny sektorom schválenie pripomienok prezidentky SR znemožnilo podávať odvolania mimovládnych organizácií voči rozhodnutiam orgánov štátnej správy lesného hospodárstva, čím oproti pôvodnému návrhu ministerstva oslabilo ich postavenie a práva.

Chybný krok

Prijatie novej právnej úpravy umožní zavádzanie prírody blízkeho hospodárenia v lesoch, zabezpečí ich lepšiu ochranu sprísnením podmienok vykonávania náhodnej ťažby či spresnením postupov pri vyhotovovaní Programov starostlivosti o lesy.

Napriek týmto nespochybniteľným prínosom návrh zákona prezidentka Z. Čaputová vrátila Národnej rade SR s jej pripomienkami na opätovné prerokovanie. Bez prijatia novely zákona o lesoch by však už schválený zákon o ochrane prírody a krajiny, ktorý medzitým už pani prezidentka podpísala, nebol v praxi vykonateľný a realizovateľný. Bolo teda aj v záujme ochrany prírody a krajiny na Slovensku, aby NR SR tento zákon prijala.

Agrorozort však oznámil, že sa nestotožňuje s pripomienkami Z. Čaputovej. Tá svojím vetom a pripomienkami podľa ministerstva celkom paradoxne navrhla vypustiť z novely zákona o lesoch práve to ustanovenie, ktoré garantuje právo verejnosti ako zúčastnenej osoby podať odvolanie v správnom konaní. Prijatím tejto pripomienky procesné postavenie zúčastnených osôb zostáva na súčasnej úrovni a neposilní sa o právo podať odvolanie v správnom konaní. Znenie navrhované rezortom bolo pritom v rámci medzirezortného pripomienkového konania k zásadným pripomienkam verejnosti odkomunikované a vzájomne odsúhlasené, napríklad aj s mimovládnu organizáciou VIA IURIS, v ktorej prezidentka pôsobila.

Na Slovensku stále pokračuje petícia Lesoochrannárskeho združenia VLK, kde je asi desaťtisíc podpisov za NIČ, teda, ako tvrdia jej iniciátori, „za skutočnú ochranu prírody“. Žiadajú v nej desať percent divočiny – okrem piatich percent bezzásahového územia v národných parkoch, ktoré si Ministerstvo životného prostredia už osvojilo a zapracovalo do Envirostratégie do roka 2030, aj ďalších päť percent území s prísnu ochranou, ktoré budú aj mimo národných parkov.

(ŠZ)

Foto: Emil SEMANCO

Profesionáli hovoria o bezohľadných zásahoch do potravinárskeho sektora

Pekárske pece by nemali chladnúť

Štefan ZLATOŠ – Foto: agentúrny servis

Pekári vnímajú schválené zvýšenie minimálnej mzdy z päťstodvadsať na päťstoosemdesiat eur ako bezohľadný zásah do stability potravinárskeho sektora. Podľa nich toto legislatívne opatrenie nereflektuje stav potravinárskeho odvetvia a je prijaté bez akéhokoľvek vyčíslenia vplyvov na podnikateľský sektor.

Pekári upozorňujú na to, že napriek ekonomickej nestabilite odvetvia boli v období posledných dvoch rokov nútení znášať opakované a podstatné zvyšovanie mzdových nákladov, pričom nedostali možnosť tieto zvýšené náklady kompenzovať zvýšením cien produkcie. „Pekári sa museli od roka 2018 popasovať už v tom čase so zásadným zvýšením minimálnej mzdy zo štyristoosemdesiat eur na päťstodvadsať eur, následne v období od mája 2018 do súčasnosti museli čeliť ďalšiemu zásadnému zvyšovaniu mzdových nákladov v podobe zavedenia nových príplatkov, prípadne zvýšenia pôvodných. Došlo teda k zvýšeniu nákladov štyrikrát, pričom takúto intenzitu záťaže v podobe kontinuálneho zvyšovania mzdových nákladov jednoducho nie je možné zvládnuť,“ vysvetlila v stanovisku pre médiá predsedníčka Slovenského zväzu pekárov, cukrárov a cestovinárov Tatiana Lopúchová.

■ ŤARCHA PRÍPLATKOV

Pekári zároveň potvrdili, že opakovane žiadali predsedu vlády o osobné stretnutie a navrhovali aj kompenzačné opatrenia v podobe zmiernenia legislatívnych dosahov sociálneho balíčka, ale táto ich iniciatíva ostala podľa nich bez akéhokoľvek odzvyku. „Sme mimoriadne sklamaní, že napriek našim snahám a pokusom o dialóg vážne problémy potravinárstva premiéra zjavne nezaujímajú,“ pripomenula Tatiana Lopúchová.

Slovensko nevyhne opätovnému a veľmi zásadnému zdraženiu vstupných cien. Podľa predstaviteľov zväzu by však stačilo prijať spolu s minimálnou mzdou aj jednoduché kompenzačné opatrenia, ktoré by umožnili pekárom postupne stabilizovať svoje odvetvie. „Takýmto nástrojom je napríklad zachovanie úrovne príplatkov minimálne na úrovni roka 2019 a neviazať ich na minimálnu mzdu päťstoosemdesiat eur, ktorá bude platiť v roku 2020, prípadne zrušiť odvodové zataženie pre zamestnancov a zamestnávateľov z tej časti mzdy, ktorá je zatažená príplat-

menula Tatiana Lopúchová. Slovenskí pekári sú jedni z mála výrobcov, ktorí nemali možnosť presunúť výrobu z príplatkov exponovaných časov do štandardných pracovných hodín. „Ak chcú mať spotrebiteľ čerstvé pečivo na stole každý deň, pekári musia vyrábať v noci, ako aj cez víkendy či sviatky a musia tak znášať plnú váhu zavedených príplatkov bez možnosti akejkoľvek kompenzácie,“ upozornila predsedníčka zväzu Lopúchová.

V pekárskom priemysle je až osemdesiatjeden percent odpracovaných hodín zatažených najrôznejšími príplatkami. Podľa zväzu pekárov

sa Slovensko nevyhne opätovnému a veľmi zásadnému zdraženiu vstupných cien. Podľa predstaviteľov zväzu by však stačilo prijať spolu s minimálnou mzdou aj jednoduché kompenzačné opatrenia, ktoré by umožnili pekárom postupne stabilizovať svoje odvetvie. „Takýmto nástrojom je napríklad zachovanie úrovne príplatkov minimálne na úrovni roka 2019 a neviazať ich na minimálnu mzdu päťstoosemdesiat eur, ktorá bude platiť v roku 2020, prípadne zrušiť odvodové zataženie pre zamestnancov a zamestnávateľov z tej časti mzdy, ktorá je zatažená príplat-

Národniari sú opodstatnene proti dovozom potravín zo zámoria

Spoločenstvu nemá porúčať biznis korporácií

Ivan BROŽÍK – Foto: internet

Ministerka pôdohospodárstva Gabriela Matečná na pôde Zastúpenia Európskej komisie oznámila, že poslanci SNS budú v tomto i nasledujúcom parlamente hlasovať proti medzinárodnej dohode Mercosur medzi Európskou úniou a krajinami Južnej Ameriky.

Dôvodom sú podľa ministerky „vážne riziká v oblasti bezpečnosti potravín, veterinárne a rastlinolekárske riziká, kľúčovanie amazonského pralesa kvôli zvyšovaniu poľnohospodárskej produkcie i dvojaký meter na európskych poľnohospodárov“. Len nedávno EÚ čelila škandálu s kontaminovaným mäsom z certifikovaných brazílskych prevádzok. A to napriek ubezpečeniam, že takéto mäso cez hranice EÚ nemôže preniknúť.

■ NEJDE O FAZULKY

Mercosur alebo Mercosul, alebo Spoločný trh juhu je regionálna obchodná dohoda medzi juhoamerickými krajinami Brazíliou, Argentínou, Uruguajom, Venezuelou a Paraguajom. Vznikla v roku 1991 Dohodou z Asunciónu. Jej cieľom je podporovať slobodný obchod medzi týmito krajinami. Vyprodukuje hrubý domáci produkt vo výške približne bilióna dolárov ročne. Má slúžiť ako protiva k združeniu podobného charakteru NAFTA, ktoré spája štáty Severnej a Strednej Ameriky. Celé toto zoskupenie má v súčasnosti šesťstotridsať miliónov obyvateľov. Podľa svetovej banky je to piata najsilnejšia ekonomika na svete.

„Veterinárne a rastlinolekárske opatrenia a garancie síce na papieri existujú, ale bude to stačiť? Ak sa bude do EÚ dovážať ešte viac potravín z krajín Mercosuru, sú členské štáty EÚ schopné zaručiť ich nezávadnosť? Škandál s brazílskou kuračinou preukázal, že to nedokážu ani

Niekol'kotýždňový transport produktov na morských trasách v lodných kontajneroch potravínám na kvalite nepridá.

dnes. Ako to chce EÚ zvládnuť pri niekoľkonásobne väčších dovozoch? Nemôžeme občanov Slovenska a EÚ vystaviť takému riziku,“ zdôraznila ministerka Gabriela Matečná. Akýkoľvek ďalší nárast dovozu poľnohospodárskych komodít z Južnej Ameriky so sebou nesie vážne riziká. „Slovenská národná strana preto nemôže súhlasiť s tým, aby EÚ vymenila nekvalitné a nebezpečné potraviny, kľúčovanie amazonského pralesa pre poľnohospodársku produkciu a zlé životné podmienky zvierat za vyššie zisky nadnárodných korporácií. EÚ musí v prvom rade chrániť svojich občanov, svoje poľnohospodárstvo, život na vidieku a zachovať si lídersťvo v ochrane životného prostredia. Toto všetko táto dohoda významne ohrozí,“ povedala vicepremiérka a ministerka pôdohospodárstva Gabriela Matečná a podpredsedníčka

SNS na pôde Zastúpenia Európskej komisie na Slovensku.

Dohoda s Mercosurum zahŕňa napríklad aj obchod s medom, ktorý je pre Slovensko cennou komoditou. „Neustále opakujem, aké dôležité je preferovať med dorobný v lokalite, v ktorej žijeme. Slovensko má bohaté skúsenosti s dovezeným medom z Ukrajiny či Ázie, a nie sú pozitívne. Nielen kontroly medu, ale aj ďalších potravín z tretích krajín budú stáť členské štáty EÚ ďalšie enormné prostriedky,“ pripomenula podpredsedníčka vlády a SNS. Rizikom uvoľnenia obchodu s krajinami Mercosuru je aj dovoz chorôb, ktoré môžu vážne ohroziť naše zvieratá či rastliny. Naši poľnohospodári i záhradkári už tento rok prichádzajú masovo o úrodu orechov kvôli vrtivke orechovej, ktorá k nám bola dovezená z Ameriky. Obrovské škody v EÚ pácha aj dovezená bak-

kami za prácu vo sviatok, prácu cez sobotu a nedeľu a počas noci. Žiaľ, na túto tému s nami okrem ministerstva pôdohospodárstva nikto nechcel diskutovať,“ pripomenula Tatiana Lopúchová. Príplatky zvýšili pekárom mzdové náklady o dvanásť percent.

■ RAST NÁKLADOV

Pekárské spoločnosti zamestnávajú dohromady viac ako sedemtisíc zamestnancov. Pekári veľmi citlivo vnímajú zvyšovanie mzdových nákladov, keďže rastú rýchlejšie ako ich priemietnutie do reálnych odbytých cien. Ak v roku 2020 stúpne minimálna mzda na úroveň približne šesťsto eur, celkové náklady na pracovníkov porastú v pekárňach priemerne o ďalších pätnásť percent. Mzdové náklady pritom podľa zväzu pekárov tvoria najvyššiu položku pri nákladoch na výrobu. Kým v roku 2017 tvorili osobné náklady tridsaťsedem percent z celkových nákladov, v minulom roku už tvorili štyridsať percent. V roku 2019 tento podiel opäť rástol. Celková cena práce zamestnancov pekárni aktuálne tvorí priemerne až štyridsaťtri percent všetkých nákladov na výrobu. Predpoklad, spolu s očakávaným rastom minimálnej mzdy, je, že cena práce sa bude na nákladoch podieľať až štyridsaťpiatimi percentami. Tento podiel je pre pekársky segment reálnou hrozbou.

Už teraz sú ohrozené najmä priemyselné pekárne. Slovenský zväz pekárov, cukrárov a cestovinárov totiž upozorňuje, že najväčší problém budú pociťovať najmä veľké priemyselné pekárne, ktoré zamestnávajú veľký počet ľudí. Tých sa totiž najviac dotklo zavedenie sociálneho balíčka v dvoch vlnách. Menšie pekárne sú nútené v snahe o elimináciu dosahov vyšších osobných nákladov pristupovať k zastaveniu činnosti počas víkendov či sviatkov, prípadne zrušili výrobu v nočných hodinách.

téria xylella fastidiosa, tiež pôvodom z Ameriky. Tá napáda až dvesto rastlín vrátane marhúl, broskyň, čerešní, višní, viniča či ďateliny. Jediná cesta, ako ju zničiť, je vypáliť celé územie. To si však žiada aj zmenu platnej legislatívy.

■ VÁŽNE OBAVY

Od sedemdesiatych rokov v Brazílii postupne vyklčovali v amazonskom pralesi plochu šesťnásťnásobku rozlohy Slovenska. „Je nevyhnutné zastaviť úbytok lesov kvôli poľnohospodárskej produkcii, a nie naopak. Lesy majú zostať lesmi a v prípade potreby ekologického materiálu, ktorým je drevo, majú byť znovu vysádzané na rovnako veľkých plochách. Lesy nemôžu byť zaberané natrvalo,“ vysvetlila v tejto súvislosti Gabriela Matečná. Už v roku 2016 pritom hlasovala proti uzatvoreniu obchodnej dohody s krajinami Južnej Ameriky, združených v organizácii Mercosur. V septembri tohto roka počas Rady ministrov v EÚ v Helsinkách rokovala o zmluve s ministrami poľnohospodárstva Francúzska a Írska. Spoločne s ministrami vyjadřila vážne obavy z dosahu obchodnej dohody s Mercosurum nielen na životné prostredie, ale aj na poľnohospodárstvo EÚ.

Diskusia o obchodnej dohode Mercosur medzi Európskou úniou a krajinami Južnej Ameriky trvá už dvadsať rokov. K politickej dohode dospeli obe strany až v júni tohto roka. Podstatou dohody je zásadné zníženie existujúcich vysokých colných sadzieb. Cíla majú byť postupne eliminované na deväťdesiattri percent colných položiek týkajúcich sa vývozu agropotravinárskych výrobkov z EÚ. Na druhej strane, Únia má liberalizovať osemdesiatdva percent dovezených poľnohospodárskych komodít z krajín Mercosuru – Argentíny, Brazílie, Uruguaja a Paraguaja. Dohodu, našťastie, ešte čaká ratifikácia Radou Európskej únie a národných parlamentov.

Stopäťdesiat rokov prerušovaného života slovenského katolíckeho gymnázia v Kláštore pod Znievom Keď stať sa Maďarom bol progres a zostať Slovákom úpadok

Ivan MRVA – Foto: archív autora

Začiatkom októbra uplynulo presne stopäťdesiat rokov, keď sa otvorili brány štvortriedneho, teda nižšieho slovenského katolíckeho gymnázia v Kláštore pod Znievom. Pri príležitosti okrúhleho výročia obec zorganizovala milú spomienkovú slávnosť, pretkanú kultúrnym programom aj vedeckými rozpravami, trvajúcu tri dni, pochopiteľne bez záujmu médií. Ak by po uliciach Kláštora pod Znievom pobežoval medveď, to by sem pritiahol aj tri televízne štáby a tucet novinárov. Chabá bola aj účasť politikov. Len poslankyňa Slovenskej národnej strany a podpredsedníčka výboru pre vzdelávanie, vedu, mládež a šport Eva Smolíková bola svetlou výnimkou, ktorej sekundovalo niekoľko predstaviteľov okolitých samospráv i Žilinského samosprávneho kraja. Vďaka im za to!

Ešte aj dnes historici a školské učebnice hovoria len o troch slovenských gymnáziách, ktoré vznikli v šesťdesiatych rokoch 19. storočia a v nasledujúcom desaťročí ich štátna moc zrušila. Sú to Osemročné slovenské evanjelické gymnázium v Revúcej (1862), Nižšie slovenské evanjelické patronátne gymnázium v Turčianskom Svätom Martine (1866) a napokon Slovenské katolícké gymnázium v Kláštore pod Znievom (1869). Podľa tohto prehľadu slovenskí katolíci vyzerajú ako nanajvýš ľahostajní s oneskoreným záujmom o vzdelávanie v slovenskom jazyku. Štátne osemtriedne katolícké gymnázium v Banskej Bystrici s vyučovacím jazykom slovenským, ktoré od roka 1862 viedol Martin Čulen, sa akosi neberie do úvahy. Mali sme teda štyri slovenské gymnáziá s veľmi podobnými osudmi.

■ PROTI PANSLÁVOM

Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní narástlo Maďarom a maďarom seba-vedomie. Už v júni 1867 vedúce kádre Zvolenskej stolice na čele s notárom a známym prenasledovateľom všetkého slovenského Béloom Grünwaldom sa v júni 1867 obrátili na ministra školstva Jozefa Eötvösa so žiadosťou, aby bansko-bystrické katolícké štátne gymnázium očistil od nevlasteneckých a panslávskych živlov. Liberálny minister vyhovel, Čulena a slovenských profesorov z gymnázia odstránil. Keďže škola bola štátna, šlo to veľmi ľahko. Od jesene 1867 sa v Bystrici vyučovalo v maďarskom jazyku a slovenčina sa stala nepovinným predmetom. Katolícki Slováci zostali bez strednej školy. Iniciatívy sa chopili bývalí absolventi bystrického gymnázia, ktorí študovali na peštianskej univerzite. V apríli 1868 vydali v Pešťbudinských vedomostiach výzvu, aby sa začalo pracovať na zriadení samostatného a len od patronátu závislého, teda neštátneho slovenského katolíckeho gymnázia a začali organizovať finančnú zbierku.

Na výzvu nadšene reagoval Franko Sasinek a zaviazal sa, že hoci je chudobný, na gymnázium obetuje dve sto zlatých, i keby mal peniaze vyžobrať. Popri Sasinkovi sa do príprav zapojil aj Martin Čulen a spoločne presvedčili ostatných Slovákov, aby budúce gymnázium podporili. Od jari 1868 vyzbieraná suma rýchlo rástla, prispievali slovenskí kňazi, kapláni, učelia, ale i remeselníci, roľníci, ba i celé obce. Na gymnázium sa po grajciaroch zbieral aj jednoduchý ľud pri krstínach, na svadbách, pohreboch a na zábavách. Kto nemal hotovosť, prisľúbil pár meric obilice z budúcej úrody, ovcu či jalovicu. Martin Čulen pre myšlienku školy získal richtára Jána Capku a jeho zásluhou predstaviteľstvo mestečka Kláštora pod Znievom sa uznieslo, že „v prípade, keď utvorí sa majúce slovenské katolícké gymnázium a vrchnostenské povolenie obsiahne, také s radosťou a najväčšou ochotou do lona svojho prijat' je hotové“.

V polovici októbra 1868 sa v Kláštore pod Znievom zišlo stovdvašesťdesiat katolíckych kňazov a laikov, ktorí na gymnázium prispeli vysokými sumami a vytvorili patronát, teda akúsi správnu i dozornú radu gymnázia. Rozhodli, že v nasledujúcom roku sa tu otvorí prvý a druhý ročník a za riaditeľa určili Martina Čulena, ktorý mal vypracovať štatút školy a zariadiť u vrchnosti všetko potrebné.

V čase vrcholiacich príprav na otvorenie školy 5. júla 1869 zomrel bansko-bystrický biskup Štefan Moyses. Kláštorského gymnázia sa už nedožil. Pre Slovákov to bola nenahraditeľná strata. Ešte žila nádej, že na biskupský stolec zasadne niekto z katolíckych národov-

Hlavný organizátor ťaženia proti slovenským gymnáziám aj Matici slovenskej Béla Grünwald

Rímskokatolícké gymnázium v Kláštore pod Znievom na dobovej snímke

cov. Hovorilo sa o Jánovi Mallom, lebo vynikal vzdelaním i charakterom a mal aj dobré kontakty vo Viedni. Uhorská vláda napokon dosadila Arnolda Ipolyiho-Stummera. Na čelo čisto slovenskej diecézy sa dostal biskup, ktorý len slabolámal slovenčinu. Sympatické bolo, že sa ju začal doučovať. Ale slovenský duch sa z bystrickej biskupskej auly vytratil a s ním aj zbožnosť, akou vynikal Moyses. Biskupov výrok, ktorý zachytil jeho tajomník Michal Hýroš, si iste zaslúži miesto v moderných maďarských cirkevných dejinách: „Inkáb akarok káromkodó Magyar, mint azimád kódó Tótot,“ – Radšej chcem mať zlorečiaceho Maďara ako modliaceho sa Slováka...

■ PRVÝ ROK

Druhé valné zhromaždenie patronátu gymnázia sa zišlo 15. augusta 1869 v Kláštore pod Znievom, kde sa posúdil štatút, určili sa prostriedky na zabezpečenie chodu školy, a účastníci definitívne potvrdili Martina Čulena vo funkcii riaditeľa. Slávnostnými bohoslužbami bol 3. októbra otvorený prvý školský rok. Do toho času sa na gymnázium vyzbieralo šesťnásťtisíc zlatých. Na štúdium sa prihlásilo sedemdesiatštyri žiakov pochádzajúcich z nebohatých slovenských roľníckych a remeselníckych rodín. Preto Čulen zriadil pri gymnázii aj alumneum, teda jedáleň, kde chudobní žiaci dostávali zadarmo trikrát denne stravu, ba aj odev, zošity i učebnice. Za veľmi nízky poplatok mohli bývať v gazdovských domoch mestečka. Riaditeľ najviac dbal na kvalitu výučby a do pedagogického zboru sa mu podarilo získať odborné zdatných a národu oddaných učiteľov, ako bol Gabriel Zaymus, Dr. Matej Korauš či Samuel Zachej. Škola sa utešene rozvíjala, v roku 1871 mala už stoštyridsaťpäť žiakov. V nasledujúcom roku gymnázium navštívili aj biskup Ipolyi-Stummer, aby zistil, aké pomery tu vládnu. Preskúšal žiakov, prezrel učebné plány a s úrovňou výučby bol veľmi spokojný. Na fond školy daroval sto zlatých a prisľúbil, že škole zaobstará právo verejnosti, čím by gymnaziálne vysvedčenia získali všeobecnú platnosť.

Čo sľúbil, aj urobil, a znievske gymnázium bolo zrovnoprávnené so štátnymi školami. Škole to veľmi pomohlo a záujem o štúdium ešte vzrástol. Dosiaľ sa žiaci učili len v provizórnych priestoroch, ktoré boli poskytnuté mestečkom, a tak patronát rozhodol o stavbe riadnej budovy.

V novej budove gymnázia z roka 1936 sídli základná škola

Na výstavbu, ale i na chod gymnázia a prevádzku alumnea sa organizovali ďalšie zbierky doma aj u vysokých cirkevných predstaviteľov i v cudzine. Uhorskí biskupi nedali nič, ale predseda patronátu opäť Ján Gotčár využil svoje kontakty v Nemecku a Rakúsku, a tak linecký biskup dal tisíc zlatých, regensburský sedemsto päťdesiat zlatých. Aj bývalý profesor bystrického slovenského gymnázia Emil Černý, ktorý po jeho pomadaření odišiel do Ruska, poslal šesťsto rubľov, čo bolo vyše tisíc zlatých. Nazbieralo sa vyše dvadsaťtisíc zlatých, a tak v apríli 1874 položili základný kameň novej budovy. Aj keď ju do jesene dokončili, gymnázium sa už do nej nenášahovalo. Prečo?

■ PROTISLOVENSKÝ ČASOPIS

V Banskej Bystrici 8. apríla 1873 vyšlo prvé číslo dvojtyždenníka Svornosť. Časopis zohral dôležitú úlohu pri likvidácii slovenských gymnázií aj Maticy slovenskej. Pri zrode Svornosti stál v tej dobe už zvolenský podžupan Béla Grünwald. U vlády vybavil dotáciu desaťtisíc zlatých ročne. Časopis bol písaný po slovensky a vystupoval v mene Slovákov, obsah prevažne časti článkov bol však protislovenský. Prispievatelia sa pod svoje výtvary ani nepodpisovali. Hneď v prvých číslach autor série článkov „Naše školy“ sa snažil dokázať, že Slováci nepotrebujú slovenské školy, ale maďarské, a to najmä z dôvodov civilizačného pokroku. Opakuje sa v nich myšlienka, ktorá sa s pomocou tlaču a štátneho aparátu šírila až do konca Uhorska: „Stať sa Maďarom je progres, zostať Slovákom znamená úpadok.“ V novej úprave sa táto téza opäť opäť opäť, ibaže Maďara naši „progressívni liberáli“ vymenili za Európana...

■ OSTRÉ VÝPADY

Po spochybnení opodstatnenosti slovenských škôl sa na stránkach Svornosti začali množiť ostré výpady proti

slovenským gymnáziám, ktoré vznikli vraj preto, aby sa panslavizmus medzi hornodievckým, vlast' svoju milujúcim slovenským obyvateľstvom cestou stredných škôl rozšíril... Články prinášali fantastické správy, aký protivlastenecký duch panuje v slovenských ústavoch, ako je v nich zanedbávaná výchova a duchovné vzdelanie študujúcej mládeže, keďže sa hlavný dôraz kladie len na rozširovanie panslavizmu. Nehorázne výmysly Svornosti však preberala peštianska vládna i bulvárna tlač a vydávala ich za všeobecný postoj väčšiny vlastní oddaných Slovákov.

Minister školstva a tuhý vlastenec Trefort, inak narodený v Humennom v rodine francúzskeho lekárniky, plynuje hovoriaceho francúzsky, nemecky a rusinsky, sotva však maďarsky, ochotne vyhovel „naliehavým hlasom“ zo Slovenska a vyzval evanjelickú a katolícku cirkev, aby vyšetrili pomery v gymnáziách.

Už v máji zavítala na kláštorské gymnázium komisia pod vedením škôldozorca Jána Bartonu. Podrobné vyšetrovanie i prehliadky osobných vecí profesorov a žiakov nepriniesli žiadne výsledky. Barton v správe ministrovi školstva oznámil, že duch na ústave je slovenský a katolícky, ale „žiadnych protivlasteneckých tendencií tu nenašiel. Výučba je veľmi kvalitná a na škole vládne prísna disciplína“. Vysoko hodnotil znalosť maďarského jazyka u všetkých študentov.

Svornosť ihneď zaútočila na Bartonu, ktorý bol slovenského rodu a aj Čulenov priateľ, a referovala o jeho panslavistických sklonoch a panslavistických priateľoch. Mediálna kampaň priniesla ovocie, výsledky vyšetrovania sa nebrali do úvahy. Minister školstva navrhol patronátu znievskeho gymnázia, aby ústav prepustil do štátnej správy, čo by znamenalo jeho pomadaření. Patronát sa pochopiteľne zdráhal, preto Trefort nariadil gymnázium zatvoriť. Oficiálnym dôvodom bola „dojemná“ starostlivosť o žiakov, lebo vraj budova školy je vlhká a pobyt v nej ohrozuje ich zdravotný stav. Potom síce patronát vyslovil súhlas s prevzatím gymnázia štátom pod podmienkou, že zostane katolíckym a profesorský zbor sa nezmení. Trefort už nepristúpil na kompromis a dosiahol kráľovský súhlas na zrušenie školy. Na zdraviu škodlivé prostredie sa zázrakom zabudlo. Do budovy sa zakrátko našahoval slúžnovský úrad.

Podobný osud mali aj zvyšné dve gymnáziá a napokon aj Matica slovenská, a tak od roka 1875 Slováci na viac ako štyri desaťročia zostali bez vzdelávacích a kultúrnych inštitúcií.

Kým v obnovené martinské a revúcke gymnázium boli poštátnené a stali sa československými gymnáziami, znievske si chcelo zachovať čulenovskú tradíciu a konštituovalo sa ako Slovenské patronátne katolícké verejné reálne gymnázium. Od začiatku sa štátne orgány k škole správali macošsky, prekážal tu panujúci kresťanský, slovenský a národnobuditeľský duch. Gymnázium bolo odkázané na zbierky ako za Uhorska a na školné. Ministerstvo školstva a národnej osvetly dokonca 20. júna 1920 zakázalo na znievskom gymnázii vyučovanie. Patronát sa odvolal k Najvyššiemu súdu a aj v školskom roku 1920/1921sa žiaci učili, ale za mimoriadne zložitých podmienok. Hromadné petície jednotlivcov i obcí, požadujúce zachovanie historickej strednej školy, zvrátili nezmýslené rozhodnutie, a tak štátna moc sa pokúsila gymnázium zničiť ekonomicky. Nielenže ministerstvo neprispelo ani korunou, ale príslušné orgány zakázali zbierky a milodary na gymnázium a časť už zozbieranej hotovosti zhabali. Kľúčovým českým úradníkom, kormidľujúcim v tom čase Slovensko do močiara českoslovakizmu, prekážalo, že na gymnázium sa vyučuje slovenský, a nie československý jazyk ako na ostatných slovenských stredných školách, že žiaci sú vzdelávaní v národnom a kresťanskom duchu.

■ ROZSUDOK SMRTI...

Po roku 1923 sa pomery začali predsa len zlepšovať, úrady opäť povolili zbierky a škole sa voľnejšie dýchalo. Keď sa v roku 1929 prezidentom Slovenskej krajiny stal Ján Ország, rodák z Kláštora pod Znievom, gymnázium začalo dostávať pravidelnú štátnu finančnú dotáciu. V roku 1936 dokončili novú budovu gymnázia, v tom čase najmodernejšiu na Slovensku.

Na prahu svetovej vojny gymnázium navštevovalo päťsto žiakov pochádzajúcich prevažne z roľníckych, roľníckych a remeselníckych rodín. Škola im poskytla kvalitné vzdelanie, popri ktorom sa dbalo na vlasteneckú, náboženskú a mravnú výchovu. Pod dozorom pedagogického zboru tu vyrástli také osobnosti slovenskej vedy a literatúry, ako sú lekár fyziológ Juraj Antal, matematik Cyril Palay, etnológ Adam Pranda, historik Peter Ratkoš, klasický filológ Miloslav Okál, básnik Pavol Bunčák, prozaik Rudolf Jašík, astronómka Ľudmila Pajdušáková a mnohí ďalší.

Po skončení druhej svetovej vojny sa opäť uvažovalo o zatvorení školy, lebo vraj na nej panoval nevlastenecký, protištátny a ľudácky duch, keďže dlhoročným riaditeľom gymnázia bol historik Dr. František Hrušovský, poslanec Slovenského snemu, ktorý pred príchodom frontu radšej emigroval do zahraničia. Napokon gymnázium prežilo aj povojnové zemetrasenie, ale na škole nastali podstatné zmeny. V roku 1949 bol rozpustený patronát gymnázia, odpadla náboženská výchova a gymnázium zaradilo do jednotnej školskej sústavy, ktorá mala žiakov vychovávať v komunistickom duchu. Po ďalšej reforme sa zmenilo na jedenáťročnú všeobecnovzdelávaciu strednú školu. Keď sa žiaci i učiteľský zbor pripravovali dôstojne si pripomenúť deväťdesiate výročie vzniku gymnázia, rada Okresného národného výboru v Turčianskych Tepliciach navrhla strednú školu v Kláštore pod Znievom zrušiť. Rada Žilinského Krajského národného výboru s návrhom jednohlasne súhlasila. To bol druhý rozsudok smrti nad znievským gymnázium. Podarí sa ho po tretí raz obnoviť?

Lekárka Elena ILEČKOVÁ pracou a významom presahuje terajší povrchný mediálny obzor Bud' sa zjednotíme, alebo neprežijeme

Zhovárал sa Ľudovít ŠTEVKO – Foto: autor a internet

Medzi nami existujú ľudia, ktorí sa nepohybujú na spoločenskom výšni ako celebrity, pričom ich význam presahuje povrchný mediálny obzor. Títo ľudia neoplyvajú bohatstvom ako hrdinovia našich čias, ale žijú v pokore, vytvárajú morálne i národné hodnoty svojou nezištnou prácou pre iných, málokedy pre seba. Takým človekom je doktorka z Pezinka, ktorá má atestácie z viacerých lekárskejších odborov – Elena ILEČKOVÁ.

• **Ilečkovci sú známi výtvarníci, starý otec Jozef Ilečko bol maliar a scénický výtvarník a brat Alexander je známy sochár. Váš profesionálny život sa však vyvíjal inak. Čo rozhodlo, že ste sa dali na medicínu?**

V rodine sme nemali len výtvarníkov, ale viacerých lekárov: krstná mama bola detská lekárka, mama a otcov brat boli lekári a teta sa vydala tiež za lekára. Rodinné prostredie ma vlastne poznačilo – od svojich piatich rokov som chcela byť detskou lekárkou. Moja cesta za týmto vysnívaným povoláním nebola však jednoduchá, nechceli ma prijať ani na jedenástorčnú strednú školu z náboženských dôvodov, lebo rodičia boli veriaci. Po rôznych peripetiách sa to najmä zásluhou mojej neúnavnej mamy napokon podarilo.

• **Na vysokú školu ste sa dostali bez problémov?**

Na prijímacie pohovory na medicínu som sa dobre pripravila, museli ma vziať na základe výborných výsledkov.

• **Po absolvovaní lekárskej fakulty ste pracovali ako detská lekárka?**

Nie, zamestnala som sa ako všeobecná lekárka na psychiatrickom oddelení nemocnice v Košiciach, potom istý čas aj na gynekologicko-pôrodnickom oddelení a napokon som na vlastnú žiadosť zakotvila v Psychiatrickej nemocnici, v tzv. Cajle v Pezinku. Tam som si urobila prvú atestáciu z neurológie a druhú zo psychiatrie. V roku 1968 sa mi podarilo vycestovať do Talianska, kde som sa stretla s misionármi, ktorí sa pripravovali na cestu do Južnej Ameriky. Spýtala som sa ich, či nepotrebujú lekára, že by som rada vycestovala s nimi. Odpovedali mi, že potrebujú lekára chirurga. Lenže ja som nebola chirurgička, a tak som sa ponúkla, že môžem pracovať ako všeobecná alebo ako detská lekárka. Povedali mi, že budú na to pamätať a oznámia mi, keď sa vrátia z misijnej cesty. Mala som šťastie, ešte som sa ani nevrátila z Talianska a doma ma čakal list, že môžem vycestovať do Ekvádoru, lebo tam v kmene Shuarov potrebujú detskú lekárku. Ale čo čert nechcel, zavítali k nám vojská Varšavskej zmluvy, Bratislavou i Pezinkom brádzili ruské tanky, môj odchod sa skomplikoval a trvalo dva roky, kým som sa dostala na loď do Južnej Ameriky. Ten čas som využila na štúdium tropickej medicíny v Hamburgu a detskej propedeutiky na univerzite v Padove.

• **Aký bol váš príchod do neznámeho sveta – ako na vás zapôsobilo stretnutie s domorodcami z kmeňa Shuarov?**

Konečným cieľom môjho putovania bolo mesto Shukua uprostred džungle na úpätí Ánd, kam nevedeli nijaké cesty a dalo sa tam dostať len malým lietadlom v období sucha, keď bolo akotak dobré počasie. Keď som sa tam ocitla, pomyslela som si, že sa odtiaľ domov na Slovensko nedostanem ani za rok, ani za päť. Napokon som tam strávila celých trinásť rokov. Ale neľutovala som to, lebo som sa zoznámila so skvelým tímom lekárov z Nemecka, Ameriky i Talianska, s ktorými sme robili výjazdy autom do džungle po osadách Shuarov.

Doktorka Elena ILEČKOVÁ strávila medzi pôvodnými obyvateľmi Ekvádoru trinásť rokov.

• **Aké tam boli podmienky na vašu prácu?**

Pomerne skromné. Nemali sme ambulancie ako v Európe, ale nechýbalo nám základné lekárske vybavenie, mikroskop a potrebné lieky či vakcíny proti tuberkulóze, ktorá bola dosť rozšírená aj medzi deťmi. Organizovali sme si prácu tak, že v sobotu a nedeľu prichádzali za nami obyvatelia zo vzdialenejších končín známi ako Chívarí – lovci lebiek.

• **Známi cestovatelia Hanzelka a Zikmund nakrútili film z pobytu medzi ekvádorskými lovcami lebiek, ktorí mali pred svojimi chatrčami vystavené zmenšené ľudské lebky. Stretli ste sa aj vy s podobným výjavom?**

Nie, rozhodne nie tak, ako to nafilmovali títo českí cestovatelia. Raz mi chcel jeden domorodec predať takú lebku, vraj pravú, za päťsto dolárov. Lenže lebky pred obydľím Chívarov dnes už nenájdete, platia prísne ekvádorské zákony, ktoré zakazujú preparovanie a zmenšovanie ľudských hláv, a tak praví lovci lebiek tam prakticky neexistujú. V súčasnosti sa dajú kúpiť nepravé lebky, zväčša opičie lebky, tzv. tsantsa, ale to je už komercia, ktorá nemá s pôvodným rituálom Indiánov nič spoločné.

• **Legenda hovorí, že kto vlastní zmenšenú ľudskú hlavu, získava nadprirodzené schopnosti a je chránený pred zlými duchmi. Váš kto chránil pred nebezpečenstvom – zariekávanie šamanov?**

Na to mám jednoduchú odpoveď: moja práca a moja víera v Boha.

• **Za tých trinásť rokov ste neochoreli na nejakú tropickú chorobu?**

Našťastie nie, ale niektorí z kolegov dostali maláriu aj iné vážnejšie choroby.

• **Aké boli vaše vzťahy s domorodcami?**

Priateľské. Dobré som sa poznala s Miguelom Takamashom, prirodzeným vodcom kmeňa Shuarov a zjednotiteľom Indiánov, ktorý mal len štyri ľudové triedy, ale bol to inteligentný človek, známy aj v zahraničí. Ako priateľka Takamashovej rodiny som bola madrinou – krstnou mamou jeho syna.

• **Ako a z čoho žijú pralesní Indiáni v Ekvádore?**

Indiáni v Ekvádore žijú roztratení v džungli na území veľkom ako Slovensko. Kočujú po pralese, pretože ich polička stratia po roku-dvoch úrodnosť, úrodná pôda je tu plytká,

musia sa sťahovať na iné miesto, musia vyklčovať stromy, zasadiť maniok, kukuricu, zemiaky, zeleninu a po zbere úrody si musia hľadať nové sídla, aby sa užívali. Taký je kolobeh ich života. Keď tam prišli prví saleziáni, museli prekonať všetky nástrahy života v trópech, museli sa popasovať s negramotnosťou Shuarov, ale po rokoch zostavili shuarskú gramatiku a začali ich vzdelávať v ich domorodom jazyku a španielčine. Keď som ja prišla do Ekvádoru, deti Indiánov už žili v internátnych školách a medzi Shuarmi boli aj vysokoškolsky vzdelaní ľudia. Mojm pomocným zdravotníckym personálom boli

Shuar ju nikdy neužíva osamote. Indiáni vraj vedeli do drogy primiešať čosi, aby film, ktorý prežívajú vo svojich vidinách, nebol čiernobiely, ale farebný (smiech).

• **Teraz vážne a trochu odbočenia. Z opisu Ivana Popoviča viem, že experimenty s LSD sa robili v Československu v šesťdesiatych rokoch. On sám si drogu vo forme pár kvapiek vyskúšal ako dobrovoľník vo vašej psychiatrickej liečebni v Pezinku pod dozorom lekára. Opísal svoje halucinácie a návrat z omámenia, ktorý bol vraj horší**

Shuarovia v Ekvádore si v mnohých ohľadoch zachovali pôvodný spôsob života, niektorých ľudozrútskych praktík sa však museli vzdať, nie však používania drog.

dva Shuarčania, ktorí prešli školením a pracovali s mikroskopom. Občas som ich povzbudzovala: „Keď objavíte bacil, dostanete po fľaške piva...“

• **Ekvádor je krajina šamanov. Mali ste skúsenosti aj s ich liečiteľstvom? Aké boli vzťahy medzi lekármi a šamanmi?**

Šamani nás rešpektovali. Viedli sme ich k tomu, že vážne choroby, ako sú osýpky, malária a tuberkulóza, nedokážu vyliečiť ich bylinky, že sa musia obrátiť na lekárov a ich medicínu. Akceptovali to.

• **Keď už hovoríme o šamanoch, mohli by ste sa zmieniť aj o indiánskych prírodných drogách ako ayahuascači ayawaska, po kečuánsky liana duše? Vraj má podobné účinky ako LSD.**

Ayawaska je známa v Ekvádore, v Peru a ďalších juhoamerických krajinách. Je to horká, odporná droga, po ktorej sa vracia. Účinky pripomínajú LSD. Po užití veľkej dávky omámenie trvá asi osem hodín, silné narkotikum spôsobí, že človek je mimo aj dva týždne. Celý rituál sa koná pod dozorom šamana,

Nikdy som nad tým neuvažovala, vždy som sa cítila v dočasnom cudzom svete ako Slovenka a vždy som dávala najavo, že mojím domovom je Slovensko, a nie Československo. Mój dom v Ekvádore pod Andami som si vymalovala národnými farbami, bielou modrou a červenou a pred domom na chodníku som si nechala vyryť do betónu slovenský štátny znak s trojvrším a dvojkrížom, aby každý vedel, že tu nebýva Indiánka, ale lekárka z Európy, ktorá si ctí svoju vlasť, kam sa raz vráti. Kolegovia si to chodili fotografovať.

• **Vrátili ste sa. Ale predtým, pred svoju anabázou v Ekvádore, doma ste zažili vpád armád Varšavskej zmluvy, normalizáciu aj výsluch na bratislavskej „Febvruárke“, kde sídlila ŠTB. Ozaj, prečo vás tam predvolali?**

Mój prípad v tých hektických časoch normalizácie nebol nijako výnimočný. Na výročie augusta 1968 som cestovala trabantom do Michaloviec a zastavila ma hliadka verejnej bezpečnosti. Pri kontrole batožiny našli u mňa náboženskú literatúru, vlastne iba kópiu náboženskej publikácie napísanú písacím strojom. Zhabali mi ju ako podozrivý protištátny materiál a potom ma predvolali na ŠTB. Pýtali sa ma, čo robím, v akej organizácii pôsobím a či rozširujem náboženskú literatúru. Moje odpovede boli stručné, samozrejme záporné, ale už ma tam kdesi v nejakom priečinku evidovali ako podozrivý nepriateľský živel. Oveľa neskôr, keď sa v Bratislave schyľovalo k sviečkovej manifestácii, navštívili náš ústav v Pezinku dvaja páni a pýtali sa primára na doktorku Ilečkovú, že kde bude počas manifestácie. Lenže Ilečková mala mať v tom čase službu, tak ju nepredvolali na výsluch. Zaujímavé je, že po „nežnom prevrate“ v roku 1989 prišiel za mnou jeden z tých vyšetrovateľov, vrátil mi inkriminovaný náboženský spis a ospravedlňoval sa za nedorozumenie. Už to nebol výsluch, ale priateľský rozhovor.

• **Po desaťročiach proletárskeho internacionalizmu ani po „nežnom prevrate“ sme doma nezažili pocit národného uvedomenia, pocit hrdosti na svoj rod tak ako iné európske národy. Možno svetlou výnimkou sú niektoré komunity Slovákov v zahraničí. Naša mládež je vychovávaná k národnému bezdomovectvu. Keď letela na svoju prvú cestu do Čiech prezidentka Čaputová vzala so sebou palubu lietadla akúsi „umelkyňu“ Nvotovú, ktorá sa smutne preslávila výrokom: „Nemám v sebe štipku vlastenectva. Mne je nejaké zachovanie našej kultúry úplne jedno.“ Čo na to poviete?**

Chýba nám celá stredná generácia národne uvedomelých ľudí, medzi akých rozhodne nepatrí naša pani prezidentka. Nuž, čo môžeme čakať od našich detí a mládeže? Ak mladí nedostanú vlasteneckú výchovu v rodine, škola im ju nedá, tá je zameraná liberálne a nekonštruktívne. Pamätáte sa, keď istý ponovembrový minister školstva chcel presadiť v školách jogu ako predmet? A potom sú tu aj tlaky zvonka. Globalizátori nepotrebujú národné povedomie ani kresťanské náboženstvo. Potrebujú rozložiť národy, pravda s výnimkou Francúzska a Nemecka. Časy veľkých osobností, buditeľov národa – štúrovcov, bernolákovcov, Hlinku, Rázusa, Moysesu – sa opakovať nebudú. Všetko sa musí začať v rodine – od detstva. Ja som vyrastala v časoch socialistického internacionalizmu, keď sa na hodinách občianskej výchovy vlastenectvo nepestovalo, ale národné povedomie som nasávala v rodinnom prostredí. Uznávam dva princípy národného prežitia ako hodnoty, od ktorých závisíme: vieru v Boha a národnú jednotu. Bud' sa spamätáme, obrodíme sa zvnútra, alebo neprežijeme.

Malé návraty k veľkej histórii jedinečného slovenského fenoménu – drotárstva (3.)

Osudy našich zabudnutých vandrovníkov

Ján ČOMAJ – Foto: archív SNN

Tak ako sme sledovali úspechy celých drotárskych rodov v nepredstaviteľne veľkom Rusku, rovnako veľa tam bolo tragédií, keď po októbrovej revolúcii sa zrútil ruský bankový systém, zdivočeni ľudia zaberali súkromné podniky a vykrádali sklady – a mnohí naši podnikatelia prišli o všetok alebo aspoň väčšinu majetku. Darilo sa im však na opačnom konci sveta – v Amerike.

Martin Chalan z Vysokej nad Kysucou prišiel do USA v roku 1872 a darilo sa mu. Doma bol trinásťkrát, teda preplával oceán dvadsaťšesťkrát! Ako majiteľ drotárskej veľkodieľne stal sa medzi krajanmi osobnosťou. Bol spoluzakladateľom podporných spolkov aj telovýchovnej jednoty Slovenský sokol. Ktokoľvek z krajanov, čo mal chuť pracovať a potreboval pomoc, mohol Chalana navštíviť. Ak zistil, že pred ním stojí správny chlap, pomohol mu správne naštartovať. Keď mal šesťdesiat, vrátil sa na Kysuce. Jeden zo synov prevzal firmu, druhý sa stal riaditeľom policajného zboru New York – Centrum. Pri Chalanovej nedežijúcej storočnici v roku 1953 newyorská radnica vyhlásila Chalana slovenský deň – a zásluhy o vysokú kultúru podnikania ocenil v prejave vtedajší newyorský primátor Impelleteri.

■ STO MANUFAKTÚR

Pred prvou svetovou vojnou bolo v USA asi sto slovenských drotárskych podnikov – presnejšiu evidenciu uvádza V. Ferko: V roku 1900 ich bolo osemdesiat. Zamestnávali nielen našich pracovníkov, ale občas aj Portoričanov – černochove alebo miešancov – mali akýsi talent pre drôt a kov. Najväčšími podnikateľmi boli Jozef Ďuriša, ktorý sa z drotára vypracoval na pozemkového makléra v Pittsburghu. Na druhom konci kontinentu pri Tichom oceáne v Los Angeles mal dobre vybavené dielne a v centre mesta aj obchodné stredisko Jozef Babroš z Horevsia. K úspešným podnikateľom na východnom pobreží patrili aj drotári Ráci a Čánik. V San Franciscu Grník a Ďuriš, tí sa však po čase vydali až do Buenos Aires a Ria de Janeiro. Známym drotárom bol aj Ján Rudinský, ktorý si zmenil meno na John Rudy nie preto, aby sa amerikanizoval, ale preto, že ho antisemitské prístahovateľské okolie považovalo za poľského žida. Populárna bola Mičákova drotárska dielňa v San Franciscu s majstrom Chalupcom, otcem známej americkej filmovej hviezdy Poly Negri. Jozef Ondrášik prišiel už do Ameriky zabobňaný zo sedemdesiatročného pôsobenia v Odeze, bratia Brodeckovci z Dlhého Poľa, len čo prišli do USA a dostali občianstvo, museli narukovať, lebo vypukla druhá svetová vojna. Ešte aj v sedemdesiatych rokoch minulého storočia Vladimír Ferko, keď chystal knižku Svetom, moje, svetom, naratál v amerických firemných zoznamoch dvadsať slovenských drotárskych spoločností.

Vandrový drotár s detským pomocníkom – džarkom, boli dlhé desaťročia typickým znakom málo rozvinutého aj biedneho slovenského vidieka, ale aj remeselnej zručnosti i podnikavosti našich ľudí.

Pri tých Brodeckovcoch sa chvíľu zdržme. Štefan narukoval k tankistom a bojoval najprv v Afrike, potom v Ardeňoch. Pavol slúžil pri letectve. Po vojne si kúpili nevelkú drotársku dielňu v New Yorku – vyrábali sa tu tienidlá na lampy, poličky a úžitkovo-dekoratívne predmety z drôtu. Robili aj šesťnásť hodín denne – a nevelmi sa im darilo. Tak sa rozhodli ísť na juh. Dielňu, našťastie, nepredali, len prenajali. Dole sa im vodilo ešte horšie. Rozhodli sa vrátiť. Odlietali z Los Angeles. Do odletu mali dosť času. Kým Štefan odpočíval v parku pod stromom, Pavol zašiel na malý nákup do obchodného strediska. Tu videl, ako jedna pani tlačí pred sebou k zaparkovanému autu kostru z detského kočika, prispôbenú na prevoz nákupu – na kovovej kostre mala namontovaný pružný kôš. V mysli sa mu vynorila predstava drôtených nákupných vozíkov pre obchodné domy a nákupné centrá, ktoré by človek mohol tlačiť až k svojmu autu a zriadenci by ich zasa zväžali späť. Návrh bratia rozkreslili, prihlásili na patentovom úrade a po získaní licencie začali vo svojej dielni vyrábať nákupné vozíky v podstate také, ako ich poznáme dnes. O šesť rokov si postavili modernú továrňu v Englewoode v štáte New Jersey, kde boli lacnejšie pozemky ako v New Yorku.

■ Z ARCHÍVU LITERÁTA

Pravda, boli aj iné osudy. Kruté. V archíve literáta D. Janotu sa zachovala zmienka písaná rukou pani H. Janotovej: „R. K. šiel ako drotár do Ameriky, tam sa dostal do lupičskej bandy, ušiel od nich, vrátil sa domov a o rok zomrel.“ Vladimír Ferko objavil tento zápis a išiel po ňom. Vystopoval ho. Pokúsme sa ho oživiť, čo možno naj-

stručnejšie. Nebude to príjemné čítanie. Už na žilinskej stanici, keď vystúpil z vlaku, si ho ľudia všimli. Pásikavý oblek, klobúk, dva veľké kufre. Američan na prvý pohľad. Podomový obchodník, ktorému sa vravelo „lacný Jožko“, k nemu pristúpil a ponúkol mu svoj tovar v plochom prútenom koši, ktorý mal zavesený pred sebou. A na pol ústa sa ho pýtal: „Nepredáte doláre?“ Tvrdý pohľad neznamo stačil, aby nečakal na odpoveď.

Vlaky smerom na Prahu a Košice prichádzali a odchádzali a neznámy len posedával. Až ohlásili vláčik na Kysucké Nové Mesto. Nastúpil. Železničiar, čo končil službu a šiel tiež tým smerom, sa potešil: bude prvý, čo doma oznámi, že R. K. prišiel z Ameriky. Všetci ho v dedine poznali. Nezbedné zdravé chlapča, páru mu nebolo. Keď vyrástol na šuhaja, na pleciah odniesol dvojročnú jalovicu, keď si zlomila nohu. Zuze postavil najvyšší máj, aký si dedina pamätá. A čo Zuza teraz? A jej mužiček, čo sa skrýje za mech krumpľ? Aj jej vraj dva razy napísal, aby čakala, ale potom celé roky nič. Prišiel sa pozrieť a či oženit? Donesol majetok? Zostal taký veselý a prívetivý ako zamlada?

V nasledujúce dni sa po domoch a v krčme hovorilo len o R. K. Až v nedeľu ho zazreli. V kostole. Sedel celkom v zadu s rodičmi meravo. Keď však vychádzal, nedalo sa ľuďom vyhnúť. Chlapi ho obstali, plieskali po pleciah, podávali ruky. Sypali sa otázky. On sa len usmial, aj to akoby nasilu. A čo – Amerika? Dobré zarobil? Našiel si dakajú? Nie, zdaleka žena a zblízka pes, to nebýva dobré!

O pár dní sa dedina predsa len voľačo dozvedela. Robil v horách. Agent ich okrádal. Tak sa vrátil. Za doláre, čo si tam zarobil, postavil chalupu. Plac si vybral na vršku.

Prečo tak ďaleko od ľudí? Čo sa to s ním porobilo? Kedysi samý smiech, teraz nerečie slovo. Keď prvý raz stretol Zuzu, pozdravil ju a ona očervenela ako paprika. Na jej muža ani nepozrel.

■ ROKY UTEKALI...

Chalupa už dávno stála, keď mu rodičia našli Agnešu, smutné robotné dievča, zádumčivé ako jej ženich. Ešte aj svadba bola tichá. Aj deti prišli akosi potichu. Iba raz sa ho sused opýtal v krčme, čo je taký uzavretý. „Do mojej misy nehľad! Neprišiel som sa spovedať!“ odvkol mu. A tresol na stôl, až sa poldecáky povylievajú, plesol dverami a odvtedy ho nikto v krčme nevidel.

Tak roky cválali. Bohatierska postava sa zhrbila pod ich ťarchou, čierna štica obelela. Hlboká vráska mu prešla čelo napoly, z vysokej jedle nachýlený hrab. K drotárčine sa nevrátil, ak drôtoval, tak len okolo domu. Celý život nebol u doktora, len raz na americkej kontrole, a zrazu sa mu olovo rozlievalo v žilách. Nepomáhala ani svätené víno, čo mu žena podávala, ani odvar z bylín. Rozletel sa chýr – zle je s ním.

Vo chvíľach jasného myslenia si premietal život. Prvé súkenné nohavice, čo dostal ako džarek, mu zodrali na ceste cez hory do Prahy slabiny do krvi. Keď mu ukradli krošňu, náradie, drôt aj trochu cinu, dal sa k šintrom lapať po Prahe psov. Zmohol na nové kliešte, podbičaj, kladivku a z debničky, čo sa považovala na trhovisku, si zhotovil novú krošňu. Vandry po Nemecku, Hamburg, brána do amerického raja. Zoznámenie sa s túlavým Poliakom, sladko spali na brehu pod člnom, keď ich tam našiel fúzatý námorník ohúrený vysokou a mocnou postavou tuláka. Vzal ho ku kapitánovi, také chlapisko len tak ľahko neuvidíš, a ten ho zaraz prijal za kuriča – ak zvládne robotu za dvoch, odvezie ho do Ameriky. Súhlasil, ale žobronil, aby vzali aj kamaráta Poliaka. Kapitán nechcel, ale chlapisko trvalo na svojom. Dobré teda, vzali aj Poliaka. Amerika, zem veľiká! Ale že je až taká veľká, zistili v prístave, keď ich agent viedol z dreavorubačov. Dal im dvadsať dolárov, najedli sa ako sediaci na Kračún. Potom ich viedli celý týždeň do lesov kdesi pri Kanade. Americké smreký padali ako zápalky, lodička ich ani nestáčila odvázať na druhý breh jazera, ktorý nebolo vidno, výplata bude na konci, a kráľovská, vravel im predák každý deň, pol roka im takto sľuboval, však im peniaze v týchto krkajoch nechýbali,

jeť a vypiť im dali. Potom ich odviezli hlbšie do pralesa, o týždeň prídu po nich – a bude výplata. A nechali im jedlo, pitie i pušku a strelivo, aby si niečo na spesenie stravy odstrelili. Rúbali ako diví. Po týždni nik neprišiel. Po mesiaci nik neprišiel. Chlapi už vedeli, že ich oklamali a nechali tu skapať ako psov. Poslednými nábojmi strelili chromého jeleňa, dva dni ho varili a jedli bez soli, keď sa konečne pohli kdesi na juh. Keď prechádzali horskou riekou, jeden z chlapov sa utopil. O dva dni ďalšieho, úplne vysileného nechali s upečeným srncím stehnom svojmu osudu.

Konečne našli osamotenú farmu, kde na nich poštvali psov, divokejších ako vlci. Ušli, ukryli sa v húštine a zo vzdialenej ohrady ukradli tým farmárom býčka, žili z neho týždeň. Farmári im prišli na stopu a niekoľko dní ich prenasledovali. Potom vykradli inú farmu. A zase jednu. Z uštvaných dreavorubačov sa stala lupičská banda a on bol v nej kuchárom. Z mliečnych kanvic, ktoré šlohol na poslednej farme, urobil riad, zo zvyškov kuchynského náradia...

■ POSLEDNÁ SPOVEĎ

Do domu sa schádzajú príbuzní a susedia, ako káže stará obyčaj. Chlapi sa mlčky lúčia, ženy chvíľami kvília, chvíľami sa modlia, preberajúc ruženec. Kňaz mlčí a umierajúci šepká svoju spoveď. Púšťali sa čoraz do väčších zbojstiev. Až prišiel ten vlak. Šéf nariadil, že má akýsi balík namontovať na koľajnice. Priviazal zápalnú šnúru k bleskovici. Opatrne strčil jej koniec do rozbušky, zubami ju stlačil, aby tam držala, a potom ju priložil k tomu balíku. Ostatní ležali na násype po oboch stranách trate. Zo zákruhy vyšiel vlak.

Zavlykal. Posledný plač chlapa. Skôr ston bez slz. Vzoprel sa. Nabral posledné zvyšky sil. Znovu spustil ten film, odvíjajúci sa v hmlách pamäti. Strach mu vtedy zapchal uši. Ani nezaučul ten výbuch. Videl len svätójský oheň, ktorý v sekunde oslepil kraj. Nepočul rachot železa a dreva, rinčania skla a nárek ľudí. Vozne sa vršia na seba. Banda sa vrhá medzi mŕtvolu a kviliaciach ranených. Berú všetko všetkým. Vyrabujú poštový vozeň, vrecia peňazí pre pošty a banky. Nemôžu kraďnúť s nimi. Ujde. Hovorí to v noci sebe a ráno sa zdôverí Poliakovi. Ten beží za šéfom. Päť koltov mu nastrčia pred oči. Vyhovára sa, on len skúšal kamaráta, kdežeby ušiel! Po takom záťahu?

V noci však ujde. Presne tak ako sa náhlil z Hamburgu do Ameriky, ponáhla sa z nej. Z toho, čo mu šéf bandy pridelil z lúpeže, nakúpi za dva kufre a nechá si na dom. Aspoň dom musí postaviť. Na šifkartu nepotrebuje, aj domov bude hádzať uhlie pod kotly. Nevracaj sa, vravel mu kapitán. Po piatich takýchto plavbách spravím z teba riadneho námorníka, budeš mať krásny plat a uvidíš svet. Nechcem! Za nič na svete. Ja už len domov.

„Tak sa stalo,“ povie potichu a kňaz mlčky kývne hlavou. Hlava na vankúši sa trochu naklonila.

BESEDNICA

Obedy zadarmo. Takéto a podobné heslá sa veľmi dobre vynímajú na predvolebných billboardoch. Pre všetky detičky. Takáto paušalizácia je nevyhnutná. Keby dostávali obed len detičky chudobných rodičov, bola by to diskriminácia bohatých detičiek. Lepšie je byť bohatý a zdravý ako chudobný a chorý. Lenže my chudobných úradne nemáme.

Za tridsať rokov budovania kapitalizmu sme dosiahli množstvo úspechov. Napríklad už nemáme cigánske osady pri dedinách. Už sú akože rómske, a pritom sú to celé segregované dediny chudobných ľudí s nízkym vzdelaním. Či sa to niekomu páči, alebo nie, realita je realita. Nezávisle od toho, či tlačí tamojších obyvateľov nazve osadníci alebo Rómovia (keď ide o čerpanie dotácií), alebo neprispôsobiví (keď sa pobijú s políciou). Starostlivo sa vyhýbame výrazu – chudobní ľudia. Veľmi chudobní.

Núdzni. Žijú v chatrčiach na úrovni Afriky, v špíne a zápachu. Pod mostami. Že sa snažia prežiť aj za cenu kraďnutia. Napríklad dreva. Slová ako chudobný, žobrák, bedár sa stratili z nášho slovníka, lebo nie

to, že každý Róm včítane dojíat si mesačne „kupuje“ svoj podiel na „projektoch“ za tristo eur.

Výsledky projektov za posledných tridsať rokov vidno. Kto ich ešte nevidel, nech si pozrie film

Keby tých tristo eur išlo pre osoby, ktoré bývajú v chatrčiach len preto, lebo sú chudobní, to by bolo. Zostali by len skutoční neprispôsobiví, ktorým sa pomáhať dá aj tak len adresne a na konkrét-

sa im berú fondy a dotácie. A čím sa budeme preukazovať pred delegáciami. A čo by sa napísalo do správ pre EÚ a UNESCO (z ktorého už krajiny ako USA vystúpili).

Nečudo, že verejnosť sa pri čítaní o podobnom využívaní peňazí z našich daní radikalizuje a extrémizuje. Iná by bola verejná mienka, ak by sa veci nazývali pravým menom. Napríklad: dvestoosemdesiat miliónov eur venovaných na podporu a pozdvihnutie životnej úrovne tých najchudobnejších. Detí z domovov. Sirôt. Mnohodetných rodín. Bez rasistického delenia podľa národnosti, dávať len podľa stupňa chudoby. Chudoba nie je hanba. Ježiš povedal: „Blahoslavení chudobní, lebo vaše je Božie kráľovstvo.“ Tento jeho projekt bol urobený bez dotácie. Nedostal ju, lebo myslel na všetkých, a nielen na niektorých. Projekt sa nedal zahrnúť do konkrétnej položky „podpora marginalizovaných komunití“. Položka „podpora pre chudobných“ chýbala. Chýbala doteraz.

O zlej nekorektnej chudobe

Milan ČASNOCHA MIKŠ

sú pekné. Výraz marginalizované komunity znie vedecky. Aj keď je to v danom prípade len eufemizmus.

Ministerstvo dá dvestoosemdesiat miliónov eur na marginalizované rómske komunity. Toľko správa z tlaču. Rómov na Slovensku je oficiálne sedemdesiatpäťtisíc. To je tristo eur mesačne pre každého Róma, pri osemčlennej rodine dvetisícštyristo eur mesačne na rodinu. Keďže tie peniaze idú na rôzne „romaprojekty“, znamená

o návšteve otca Kuffu v rómskej osade. Alebo o návšteve delegácie EÚ na Luniku IX. Konečne by sme mali ustúpiť od umelo vytvorených „korektných“ výrazov a začať nazývať veci také, aké skutočne sú. Chudobný človek je chudobný. Nech ho poeticky nazveme človek s nízkym príjmom, zostane chudobným. Nech má národnosť akúkoľvek. Nezávisle od toho, prečo sa stal chudobným alebo bezdomovcom.

nom mieste, nie všeobecne podľa projektov a z Bratislavy. Opäť bez ohľadu na ich národnosť. Nie peniaze pre výrobcov projektov. Stavky vysoko vzdelaných ľudí z najroznejších občianskych združení, inštitútov, mimovládok, neziskoviek a iných pospolitostí tretieho sektora. Zaradili by sa medzi nezamestnaných. Alebo by si našli zmysluplnú robotu. S ich titulmi Bc. a Mgr. určite bez problémov. Jaguár berie. Nastal by kvikot, že

FEJTÓN

Keď som zhurta oznámil Rikimu, trpasličiemu pudlíkovi, že vo Veľkej Británii pozastavili platnosť zákona, ktorý mal zakázať konzumovanie psieho mäsa, zdesene zavrčal. Keď som mu povedal, že neprešla ani konzumácia mačiek, zhnusené brechol. Keď som mu informáciu doplnil o dôvod, prečo mu stále hrozí jeho zaradenie na jedálny lístok, chcel ma uhryznúť. Vážnym dôvodom tamajších úradníkov ministerstva spravodlivosti bola obava, že by to bolo kultúrne necitlivé k početnej komunite obyvateľov ázijského pôvodu. V ázijských krajinách ročne skonzumujú asi tridsať miliónov psov. All for zákon.

All for Riki

Iný kraj, iný mrav. Aj u nás sú obce, odkiaľ neradno kupovať klobásky, hoci vyzerajú vábne. V ďalších obciach miznú štvornohí miláčikovia. Najmä tí nad dvadsať kilo. Je podozrenie, že zubári spolupracujú s veterinármi a vuckami. Zverolekár psa očipuje, chudák konzument si na čipe vyvolí stoličku a župy schvaľujú ceny zubárskych prác. Po tejto mafii NAKA nejde. Aj novinári donekonečna skloňujú tie isté krstné mená a priezviská, namiesto poukazania na ďaleko vážnejší problém s jedálnymi lístkami. Možno majú na tom osobný záujem. Ukrajinský kanibal Čikatilo skonzumoval päťdesiatdva žien. Zvíera nie je vec, pozri príslušný zákon. All for pudelg Riki.

Nikomu neprezradím, akej farby je Riki. Už aj tak som bol voči nemu kultúrne necitlivý, keď som ho nazval trpasličím. Medzi štyrmi očami – je biely, čo nie je dobre. Má sklony vyvyšovať sa nad čierne pudlíky. Aj nad vlčáky. Nenávidí kone a ovce. Ak už ma budú za psi rasizmus súdiť, dúfam, že sudca predtým nekandidoval za Stranu priateľov čiernych pudlíkov. Sekne mi pokutu desaťtisíc a mám po chlebe. Pes po psích konzervách. All for čierne pudle.

Japonci lovia veľryby a delfíny. Dlhé roky to praktizovali pod názvom vedecký výskum. Už odstúpili od medzinárodných dohôd a priznali farbu. Zákaz zabíjania veľrýb a delfínov je kultúrne necitlivý k Japoncom. Výskum je výskum a rybacie filé je filé. Najlepšie kónské salámy vyrábajú Taliani. All for filé.

Žiaci, hor sa do ulíc! V škole vás aj tak učia len hlúposťou. Klimatická Grétko to celkom jasne vysvetlila. Osobitná škola jej nič nedala, na všetku svoju múdrosť došla sama. Zachráňme psy a mačky. Cestou si dajte v známom americkom reľazci hotdog. Tam máte aspoň akú-takú istotu, že neobsahuje mäso. Koňom kopytá dorastajú. Pozor, aby ste sa nepomýlili pri maľovaní plagátov. Tento týždeň sa protestuje proti zabíjaniu zvierat. Budúci týždeň proti vláde a až ďalší bude klíma. Dúfajme, že aspoň budúci lekári chodia do školy. A architekti. Videli sme, ako to dopadlo s budovou Trinity a ďalšími na Slovensku. All for samoštúdium.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Ježibaby a ježibábelovia, strigy, vlkolaci a šarkany v ľudovej slovesnosti

Rozprávka je to sladké v našej duši

Miroslav PIUS – Foto: Obálka knihy rozprávok: Jozef Ciger HRONSKÝ: Zakopaný meč

Prečo sa človek neuspokojí so stavom vecí? Prečo nerobí výhradne len dobro a necháva vždy priestor aj pre zlo? Čo stále brzdi a križi naše najlepšie zámyery? A čo je dobré a čo je zlé? Prečo svoju tvár vlastnými očami nevidíme? Takéto otázky nám dáva obyčajná, jednoduchá rozprávka. Pravda, nekladie nám ich priamo, ale v symboloch. V symboloch, ktoré, ak sa chceme dostať k jej jadrú, musíme rozlúštiť.

Ranokresťanský filozof Origenes nám zanechal tento odkaz: „Buď si vedomý, že ty si takisto druhým malým svetom a že v tebe sú slnko, mesiac a hviezdy.“ A akoby som mohol zniesť byť človekom, keby ten nebol aj básnikom, hádačom hádaniek, rozprávačom rozprávok a vykupiteľom náhody, hovorím ja. Áno, draho sa platí za nesmrteľnosť, zato sa viackrát zažíva umiera.

■ Z FAOSU KU KOZMU

Pojem mýtus je z gréckeho mythos – slovo, reč, rozhovor, správa. Mýtus bol od svojho začiatku spájaný s kultom a tvoril neoddeliteľnú súčasť rituálu, lebo podával vysvetlenie konaných obradov (hieros logos – posvätný výklad). Prvotné mýty tvorili námety pre kultové divadelné hry, ktoré svojím obsahom presahujú do modernej spoločnosti. Mýtické rozprávanie v modernej spoločnosti zaujíma v zásade to isté miesto, aké zaujímal mýtus, pretože sa usiluje postihnúť nadčasové stránky ľudského bytia. (J. Joyce: Odysseus, J. Updike: Kentaur, Ovidius, Goethe, Byron...)

Základným zmyslom mytológie je úsilie človeka premeniť chaos na kozmos a dať veciam okolo neho zmysel. Mýtus vysvetľuje človeku jeho samého, a aj okolitý svet. Poznanie pôvodu ohňa, hadov, liečivých bylín umožňovalo prvotnému človeku vyhnúť sa definitívne smrti. Bol to samý začiatok človeka a jeho dejín, bol to „dream time“ – čas snov.

■ NAJSTARŠIE MÝTY

Medzi najstaršie mýty o stvorení sveta patrí austrálsky mýtus o získaní prvého ohňa z tela klokana, ktorý sa veľmi podobá na karelofínsku runu o získaní ohňa z brucha ohnivkej ryby. Najfrekvencovanejšou témou mýtov býva pôvod človeka a stvorenie sveta. Dej týchto mýtov sa odohráva „v onom čase“ pri stvorení sveta, teda „in illo tempore“. Mýtický hrdina oslobodí ľudí od nepriateľských bytostí a nebezpečenstiev. Tento hrdina neskôr prešiel z mýtov do eposov a rozprávok.

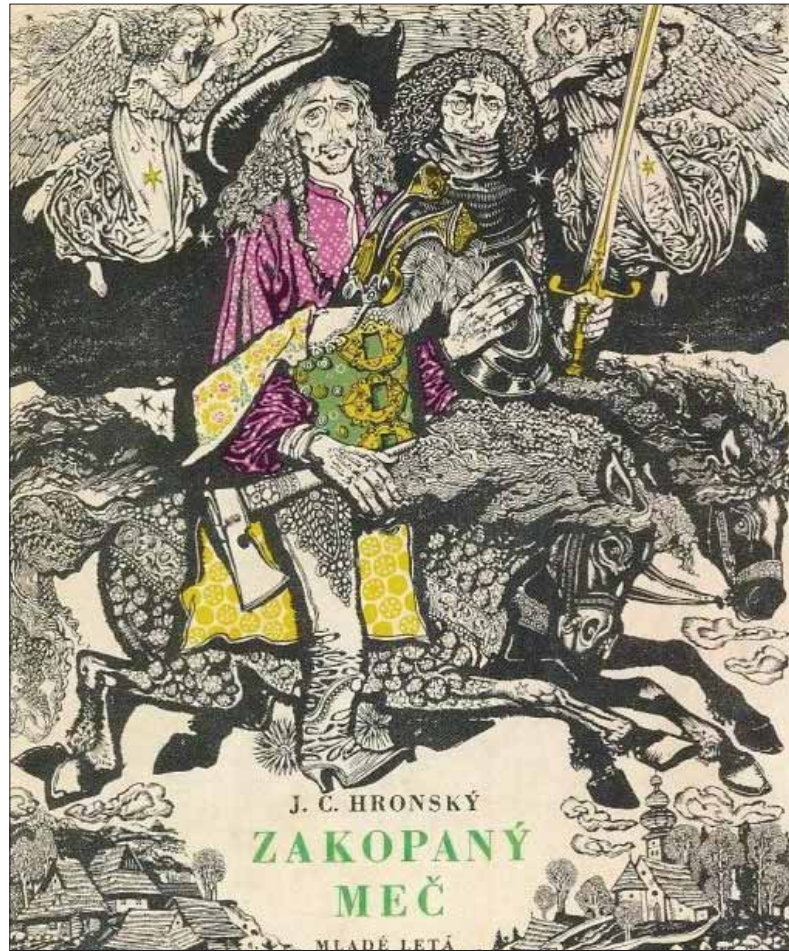
Kultúrny hrdina priniesol ľuďom rozličné umenia a vynálezy. Získal, vydobyl alebo prvý zhotovil pre ľudí predmety kultúry a civilizácie – oheň (Prometeus), pestovanie kultúrnych rastlín, pracovné nástroje. „Veľký zákonodarca“ ustanovil pre ľudí politický poriadok, zaviedol určitú spoločenskú organizáciu, dal ľuďom zákony, pravidlá pre spolunažívanie. Je to „demiurg“ (doslovný preklad by mohol byť: „pracujúci pre verejnosť“). Patrili sem kovári, remeselníci, tesári, tkáči, ale aj speváci a vešči.

■ MÝTICKÉ SYMBOLY

Snečné koleso je jednou z najstarších archaických predstáv, možno aj najstaršia náboženská predstava vôbec. Stretávame sa s ňou už paleolite a mezolite. Skutočné reálne koleso človek vyrobil až v bronzovej dobe. Snečné koleso je pôvodná viziya, je to archetypický obraz slnka. Snečné koleso je rozdelené na štyri alebo osem častí.

Keď v starom Egypte človeka uštipol had, zavolal k nemu kňaza lekára, ktorý si so sebou priniesol rukopis o mýte boha Rea a jeho matky lzis a postihnúťmu prečítal text tohto mýtu. V mnohých prípadoch toto čítanie zmiernilo bolesť.

Uhryznutie hadom je klasická archetypická situácia, ktorú nájdeme aj v slovenských ľudových rozprávkach. Had sa v mytológii starých civilizácií vyskytuje často. Bol chápaný ako zvíra, ktoré vzbudzovalo strach

a bázeň a predstavovalo nebezpečenstvo, ale zároveň aj liečenie. Gréckeho boha liečenia Asklepiu tiež spájali s hadom (dodnes je znázornený v symbole lekárstva). V Asklepiových chrámoch, ktoré boli vlastne starovekými klinikami, bola do zeme urobená diera prikrytá kameňom, pod ním býval posvätný had. Had nebol len bohom liečenia, ale mal aj dar múdrosti a schopnosti veštiť. Apolón premochol hada Pythóna a od toho času boli Delfy sídlom najznámejšej veštiarne staroveku. Ďalším, veľmi častým mytologickým motívom, ktorý prešiel do rozprávok, je boj hrdinu s drakom. Jedným z najstarších literárnych vyjadrení tohto pramotívu je babylonský mýtus o stvorení sveta, kde hrdina – boh Marduk, bojuje s drakom Tiamatom. No a je tu aj úžasný a všeobecne známy epos o Gilgamešovi.

V podsvetí, kde žijú duchovia, sú hady a voda vždy spolu a vedľa seba. Veľmi často v týchto jaskyniach vyvierali liečivé pramene. Tieto pramene hrali dôležitú magickú úlohu v kultu boha Mithru. Zarathustra, zakladateľ perzského náboženstva, venoval Mithrovi jaskyňu, v ktorej vyvieral prameň. Voda svojou hĺbkou predstavuje ľudské nevedomie. V jej hĺbkach sa nachádza spravídla poklad, ktorý stráži had alebo drak. Aby ľudia mohli poklad získať, musí byť drak zabitý. Možnože človeku je súdené ísť cestou vody, ktorá tečie vždy dolu, ak chce získať poklad – vzácné dedičstvo otcov. Voda je najčastejší symbol pre naše nevedomie. Voda je „duch v údolí“.

■ KOLÍSKA ROZPÁVKY

Je nepochybné, že rozprávka vznikla z mýtu. Rozprávkové subjekty o získaní (odcudzení) vzácných elixírov, zázračných predmetov tiež vychádzajú z mýtov o kultúrnych hrdinoch.

Rozprávky o návšteve „iných svetov“ kvôli oslobodeniu väzenkyň, ktoré sa tam nachádzajú, pripomínajú mýty a legendy o putovaní šamanov alebo čarodejníkov za dušou chorého alebo mŕtveho. Populárne rozprávky o skupine detí, ktoré sa dostanú do moci

ľudožrúta a zachránia sa vďaka vynachádzavosti jedného z nich, sú odvodené zo starých pohanských iniciácií mládencov, teda od zasväcujúcich obradov. V rozprávkach nahrádzajú mýtických hrdinov obyčajní ľudia a mýtický čas je nahradený časom neurčitým (nečasom). Rozprávkový hrdinovia nie sú polobohmi – demiurgami – v rozprávke nastáva „demytologizácia“ hrdinov. Mytologických polobohov v nej nahradia sociálne, bežne prenasledovaní a poníženi predstavitelia. Analogickí sú v európskych rozprávkach Popolvári mladší bratia Popolušky. Rozprávkový hrdina už nedisponuje magickou silou, ktorá je prirodzenou vlastnosťou mýtického hrdinu. Takúto silu musí rozprávkový hrdina nadobudnúť skúškou (iniciáciou). Rozprávkový hrdina obyčajne prechádza trojnásobnou skúškou. Prvá skúška je predbežná, je to preverovanie znalostí pravidiel správania a vedie k získaniu zázračného prostriedku. Tretí stupeň tvorí spravídla „doplňujúca skúška na identifikáciu“ – vysvetľuje sa, kto vykonal hrdinský čin a po ňom nastáva potupenie nečestných súperov – samozvancov.

■ BOHATIERSKE BYLINY

Z archaických eposov vznikli bohatierske rozprávky, byliny, spevy a rozprávky o prvopredkoch. Archaický epos zovšeobecňuje historickú minulosť prostredníctvom jazyka. V najstaršom akkádskom epose možno v obraze Enkidua nájsť stopy a predstavy o prvotnom človeku, ktorého bohyňa stvorila z hliny. Hlavný hrdina eposu Gilgameš, kráľ mesta Uruk, je kultúrny hrdina. Aj on, podobne ako ostatní hrdinovia (Ráma, Odysseus, Kalypso, Achilles...), má zázračný pôvod.

Často sa stretávame v rozprávkach s únosmi neviest. Je pravda, že sa kedysi u rôznych národov nevesty unášali (únos Heleny princem Parisom, únos Sabiniek Rimanni...). Svadobný kohút bol najčastejším objektom svadobných zábav a hral veľkú úlohu na ukrajinskej, bulharskej a slovenskej svadbe.

Rozprávkový hrdina prežíva neobyčajný život. Je to život opakujúci sa, spomalený, akoby preferujúci dôležitosť prežitých udalostí. Smrť musí byť porazená, musí byť porazená aj každodennosť, všetci umrú, ale hrdina zvíťazí aj nad smrťou. Preto musí hrdina všednosť, každodennosť zrušiť, nie prespať svoju príležitosť...

■ KRÁL ČASU

Ježibaby a ježibábelovia, strigy, vlkolaci, draci, šarkany sú bytosti pre človeka nepriateľské a predstavujú zlo. Súhrn tohto všetkého naše slovenské rozprávky definujú ako „zakliatie.“ Toto zakliatie je vlastne symbolom stavu prírody v zime – v stave nehybnom, mŕtvom, skamenenom. Musí prísť osloboditeľ, premožiteľ všetkých ježibáb, drakov a šarkanov, majiteľ zlatých jablk a pokladov – sú to naši pastieri a popolvári kráľovičovia so svojimi tátošmi, s mečmi a čarovnými prsteňmi spolu s „nápomocnými“ osobami, zvermi a čarodějnými predmetmi, ktorí v boji so silami zla napokon zvíťazia. Každé odkliatie prináša leto a rozkvitnutá príroda symbolizuje krásnu Pannu. Náš popolvár zvíťazí pomocou Panny, zasnúbi sa s ňou a všetko dookola omladne a opeknie.

V celej pestrej a rozmanitej plejade prekrásnych slovenských ľudových rozprávok je rozprávka Kráľ času výnimočná. Sklenený vrch v nej symbolizuje oblohu, teda nebo, a dvanásť sluhov je dvanásť nebeských dvorov, cez ktoré Slnko za jeden rok prejde. Máme tu predstavenú bytosť, ktorej sídlom je obloha – nebo, a ktorá je vládcou a spravcom oblohy. Táto tajuplná bytosť riadi svojich sluhov, ktorí si na jeho pokyn vymieňajú miesta, a tak vymierajú pozemský čas. Táto bytosť je teda „kráľom času.“ Kráľom času je vlastne symbolizovaný Boh v transcendentnom zmysle slova. Je to tak preto, že v predstavách našich predkov (a platí to aj dnes) je nebo sídlom Boha. Teda máme tu do činenia s kategóriou večnosti, v ktorej neplatí nijaký čas, ba je s ňou v priamom protiklade. Pri činoch našich rozprávkových hrdinov kategória času prestáva platiť. Tri roky šuhajovej služby v starej zlaté strigy sú ako tri dni, tri hodiny v nebeskej sláve sú vlastne tri storočia na zemi. Ale aj starozákonný židovský Boh Jehova hovorí: „A čože je to pre mňa tisíc rokov? Ako jeden deň!“ Bytie týchto rozprávkových hrdinov je večné, rovnako ako je večná príroda, ktorá sa každým rokom neustále obnovuje.

Pred našimi hrdinami neraz mizne aj reálny trojrozmerný priestor. Roky a roky sa putuje k zlatým horám, do sedemdesiatej siedmej krajiny, na nedostupné, životu nebezpečné sklenené vrchy a zámky. Stačí, aby si hrdinovia pomysleli, že tam musia byť a v okamihu sa nachádzajú na danom mieste. Nesú ich poveterné krpce, sedemmilové čižmy, lietajúce tátoše, strigy a strigóni sa presúvajú priestorom na lopatách, metlách a paripách. Toto všetko popiera zákonitosti racionálneho priestoru, ale toto sú bytosti z ireálneho sveta, preto na ne pozemské zákony neplatia.

Slovenské ľudové rozprávky nám predostierajú (a to je ich osobitosť) aj postavu matky. Pri odsúdení dvanásť synov matka vymyslí spôsob, aby jej synovia unikli otcovej kliatke. Za Mateja a Uliana matka oroduje u otca a ich nezaslúžený osud zmení tak, že ich otec neodsúdi, ale posadí do člna a pošle na more. Matkina oddanosť vždy mierni prísnu otcovláu na základe materskej lásky (spomienka na matriarchát). V rozprávke Zlatá páva matka ešte aj po smrti prichádza napraviť zlo, ktoré zapríčinila otcova neobanlivosť.

V protiklade s materskou nežnou a trpezlivou, skromnou láskou je postavenie a konanie macochy v dome. Macocha takmer vždy rozkazuje svojmu mužovi a pastorkyni. Macocha nemá pre nich ani trochu lásky a nežnosti. Vlastné deti otca sa stávajú sirotami.

Pád Stoličného Belehradu pod náporom osmanských Turkov znamenal vzostup Bratislavy

Miesto korunovácie uhorských kráľov

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Mesto Székesfehérvár má popri maďarskom aj slovanský pôvod v označení Stoličný biely hrad alebo Stoličný Belehrad a veľa napovedá aj nemecký názov Weissenburg. Dodnes nie je celkom jasné, ktorý názov (slovanský, maďarský či nemecký) je pôvodný a ktorý je prekladom ostatných, ale frekvencia slovenského „Belegradu“ – aj v súčasnom Maďarsku sme narátali štyri rovnomenne obce – mnohé naznačuje. Nech je pravda akokoľvek, svedčí to o viacerých kultúrnych vplyvoch, ktoré sa v meste v priebehu storočí vystriedali. Isté je iba staré latinské pomenovanie Alba Regia, keď v susedstve mesta vykopali pozostatky rímskych osídlení Gorsium a Herculia. Súčasný Székesfehérvár, kde žije okolo stotisíc obyvateľov, sa teda môže pochváliť dávnu a slávnou minulosťou, ktorá má presah aj do našej histórie.

Pozostatky kostier kráľov sú v Pohrebisku umiestnené v špeciálnych boxoch.

Štefan NÉMETH z Krajczarosu ukazuje miesta na severovýchode Slovenska, kde ich združenie pomáhalo rekonštruovať cintoriny prvej svetovej vojny.

Sarkofág prvého uhorského kráľa Štefana I.

Takto odpočívajú vo večnosti kráľi.

Okolo roka 897 založil vezír Arpád stálu osadu. Jeho pravnuke Gejza tu vybudoval hrad a jeho syn, prvý uhorský kráľ Štefan I., obrovskú baziliku, kde korunovali tridsaťšesť kráľov a neskôr ich tu aj pochovali spolu s manželkami a s ďalšími veľmožmi. Korunovácie sa konali v trojlodovej bazilike postavenej v 10. storočí, ktorá v tomto čase patrila medzi najväčšie v Európe.

■ MESTO KRÁĽOV

Ako prvý v Uhorsku bol Székesfehérvár povýšený na slobodné kráľovské mesto výsadou kráľa Ondreja II. z roka 1222. Tradíciu korunovácií narušila až bitka pri Moháči v roku 1520, v ktorej zvíťazili Turci a následne zničili aj Székesfehérvár, kde sa zdržali až do roka 1688. Posledných panovníkov v Stoličnom Belehrade korunovali v novembri 1526, a to Jána Zápoľského a o rok neskôr, v roku 1527, a tiež v novembri aj prvého z Habsburgovcov, Ferdinanda I. V oboch prípadoch svätostefanskú korunu im na hlavu položil nitriansky biskup Štefan Podmanický. Jána Zápoľského miestnej bazilike pochovali ako posledného z radu uhorských kráľov v roku 1540. Keď v roku 1543 Turci mesto dobyli, mŕtvolu svojho niekdajšieho chránenca z hrobky vytiahli, zhanobili a takisto okradli aj hroby ďalších korunovaných hláv. Samotná Korunovačná

katedrála, jedna z najhonosnejších stavieb v stredovekej Európe, neprežila obdobie tureckej vlády. Vraj ju Turci vyhodili do vzduchu zámerne, lebo bola symbolom kresťanstva. V duchu aj dodnes okridleného a povestného „tureckého gazdovania“ sa vraj tak stalo vinou neopatrnosti pri manipulácii s pušným prachom, ktorý v katedrále uskladňovali. Mesto sa vtedy stalo sídlom sandžaku a bolo výlučne moslimské s mešitami. Viac ako akokoľvek komentáre o krutosti Turkov napovedajú obrázky vozov fahaných volmi, ktoré boli až po okraj plné odrezaných ľudských hláv. Neskôr muslimovia zmenili taktiku a zajatých využívali na práce alebo predávali do otroctva. Aj po vyhnaní Turkov sa mesto i Uhorsko ešte dlho spamätávali z tejto traumy.

■ ZÁHRADA RUÍN

Až v polovici 18. storočia začal rozvoj Székesfehérváru. Vďaka tomu, že za Márie Terézie sa mesto stalo sídlom biskupa, bolo znovu vybudované, aj keď už nikdy nedosiahlo stredovekú slávu. Rozvoj pokračoval aj v 19. storočí, keď v meste pribudli prvé továrne. V priebehu druhej svetovej vojny bola väčšina mestských častí zničená, ušetrené ostalo len historické centrum mesta, a to aj napriek tomu, že práve tunajšie ulice boli na konci vojny jednou z posledných báh nemeckej armády. Najväčší

rozmach zaznamenalo mesto po roku 1945, keď sa počet obyvateľov zvýšil z tridsaťpäťtisíc na vyše stodesaťtisíc a historické mesto obklopili panelové sídliská. Mesto je známe ako historické sídlo vojenských jednotiek, najmä husárov, a v súčasnosti elektronickým priemyslom a výrobou autobusov.

Súčasný obraz starého Székesfehérváru vytvárajú barokové a klasicistické stavby, ktoré sa po rokoch chátrania dožili rekonštrukcie a tvoria malebné historické mestské centrum, obklopené modernou zástavbou. Zo stredovekého mesta sa zachovala Kaplnka svätej Anny, ktorá zázrakom prežila tureckú okupáciu. Obrisy pôdorysu pôvodného hradu s rotundou sú dnes vyznačené v dlažbe pred barokovou Katedrálou Panny Márie. V Parku zrúcanín, nazvanom tiež Záhrada rozvalín, sú zvyšky historických stavieb z 10. – 11. storočia, najmä Kráľovskej baziliky. Je tu umiestnené múzeum venované histórii a významu tohto národného pamätného miesta so sarkofágom prvého uhorského kráľa Štefana I. Steny a okná zdobia výjavy a pôsobivé vitráže ilustrujúce dejinné udalosti. O tom, aký veľký bol areál Kráľovskej baziliky a Pohrebiska, ktoré tu kedysi stáli, napovedajú obrisy rozvalín. Do Pohrebiska sa schádza dolu schodmi do podzemnej miestnosti, kde sú v špeciálnych boxoch

umiestnené kostry uhorských kráľov. Od roka 1848 tu vlastne dodnes prebieha výskum. Doteraz sa podarilo identifikovať iba kostry dvojice monarchov – kráľa Béla III. (pochovaný v roku 1196) a jeho manželky, kráľovnej Agnes Antiochijskej. Bol to vlastne jediný neporušený hrob a k jeho identifikácii napomohla známa skutočnosť, že kráľ bol vysoký stodevätidesiatdva centimetrov a jeho manželka mala stošesťdesiat centimetrov. Turci kostry nahádzali na kopy, vyrabovali kráľovské hroby, odniesli poklady aj uctievané relikvie. V nikách na stenách pohrebiska sú dodnes uložené kostry kráľov a šľachticov, ktoré sa výrazne zapísali do dejín Slovenska: Mateja Korvína, Karola Roberta, no aj humenského Filipa Drugeta, ktorý síce nebol kráľom, ale za zásluhy sa mu dostalo tejto cti. Len sa ich dosiaľ nepodarilo identifikovať medzi ostatkami.

A aký dosah mali tieto udalosti na náš Prešporok, Pressburg, Posonium, Pozsony či súčasnú Bratislavu? Od 8. septembra 1563, keď bol v Dóme svätého Martina za uhorského kráľa slávnostne korunovaný Maximilián Habsburský, stalo sa mesto na dvestošesťdesiatdva rokov (až do roka 1830) najskôr korunovačným a potom aj hlavným mestom Uhorska. Uživalo si korunovačnú slávu aj po tom, keď už bol Stoličný Belehrad oslobodený spod

tureckej nadvlády. Korunovali tu desať uhorských kráľov, jednu kráľovnú – panovníčku Máriu Teréziu a sedem kráľových manželiek. Korunovácie boli pre mesto drahé, navyše počas nich v meste často vyčíňali požiare. Význam mesta vzrástol jeho vyhlásením za hlavné mesto Uhorska. Stalo sa sídlom uhorského snemu, uhorskej komory a uhorskej miestodržiteľskej rady. Hrad sa stal oficiálnou rezidenciou uhorského panovníka a tu boli uložené aj uhorské korunovačné klenoty.

■ PARK PÁKOZD

Približne jedenáť kilometrov od Székesfehérváru pri jazere Velencei sa nachádza Vojenský park Pákozď – národný pamätník. Je postavený na miestach, kde sa v roku 1848 stretli vojská cisára Ferdinanda V., zvaného tiež Dobrotivý, s uhorskou armádou. Na strane cisárskych vojsk stál chorvátsko-dalmatínsko-slavónsky bán generál Josip Jelačić, ktorý narastajúce rozpory medzi Viedňou a Budapešťou využíval na vlastné ciele. Bol jedným z veliteľov protirevolučnej cisárskej armády, ktorá bojovala proti maďarskej revolúcii. Uhorská armáda pod vedením generála Jánoša Móga mala k dispozícii asi osemnásťtisíc vojakov, necelú polovicu počtu armády protivníka. Napriek tomu bitka, ktorá sa 29. septembra 1848 strhla pri obci Pákozď, bola prvým vážnejším víťazstvom uhorskej armády a načas prekázala panovníkove i bánove zámery. A tak aj keď sa napokon Viedni podarilo potlačiť uhorskú revolúciu, Pákozď sa stal symbolickým miestom pre vybudovanie vojenského národného pamätníka. Popri pamätníku bojov, inštalácii busty generála Jánoša Móga či soche Viliama husára, ktoré sa v roku 1848, je v areáli pamätníka na revolučné udalosti z roka 1956, pamätník vojáka 20. storočia – prvej i druhej svetovej vojny, kaplnka, rozhľadňa i prezentačné miesto NATO, kde sa pomocou audiovizuálnej techniky môžete zoznámiť s najnovšími trendmi vojenskej dejiny.

Uvedomil som si pritom, že na Slovensku takýto objekt, inštalovaný na jednom mieste, chýba. Mój sprievodca plukovník v zálohe Štefan Németh, predseda združenia Krajczaros, mi v bunkri, viažucej sa k prvej svetovej vojne, ukazoval snímky dobrovoľníckych brigád, ktoré ich členovia v spolupráci s Klubom vojenskej histórie Beskydy odpracovali pri rekonštrukcii vojenských cintorínov z obdobia prvej svetovej vojny na severovýchode Slovenska – vo Veľkrope, Výrave, Stakčine a inde. Práve v Székesfehérvare sa tohto roku uskutočnil už tretí medzinárodný plenár výtvorníkov Maďarska, Ukrajiny i Slovenska, ktorý v rámci medzinárodného projektu A národ oboril sa na národ... (citovaný úryvok z Kravných sonetov P. O. Hviezdoslava) prispieva k lepšiemu poznaniu a propagácii udalosti prvej svetovej vojny.

Pred sedemdesiatimi piatimi rokmi zhorel hradný kaštieľ nad Sklabiňou

Povstanie zapísalo aj kruté epizódy

Text a foto: Lubomír ŽILA

Vojnové udalosti druhej svetovej vojny ničivo zasiahli región Turca. Po potlačení Slovenského národného povstania a ústupu partizánov do hôr prišli do tunajších obcí nemecké jednotky a vršili sa na obyvateľoch za to, čomu neskôr dali dejiny názov Partizánska republika.

Sobota 30. septembra 1944 bola pre Sklabinský Podzámok a Sklabiňu skutočne tragická. Od včasného rána sa po okolitých kopcoch rozmiestňovali nemecké jednotky a ich minomety a horské kanóny obstreľovali Sklabinský

Podzámok. S nasadenými bodákmi vstúpili nacistickí vojaci do obce a hádzali do okien domov zápalné granáty. Po explóziách a požiari ostali z domov len základy a múry budovy školy. Zároveň vypálili aj hradný renesančný kaštieľ v areáli Sklabinského hradu, postaveného v prvej polovici 13. storočia. Poschodový kaštieľ vybudovali už v súlade s dobovými požiadavkami na pohodlné panské sídlo v rokoch 1610 až 1612 na treťom predhradí. Kráľovský Sklabinský hrad bol od rokov 1328 – 1772 sídlom Turčianskej stolice.

V čase, keď ho Nemci vypálili, tu boli uskladnené archívy zo šiestich okresov východného Slovenska, ktoré boli evakuované v júni 1944. Zhoreli aj historické artefakty Révayovského múzea.

Fašisti potom obrátili zbrane na Sklabiňu, kde internovali štyridsaťštyri občanov, dvadsiatich štyroch z nich 3. októbra 1944 zavraždili na Bukovinách a desiatky odviekli do Nemecka. Sklabinský Podzámok bol po vojne znovu obnovený, ale hrad a hradný kaštieľ ostali v ruinách dodnes.

Sklabinský hrad a renesančný zámok na dobovej fotografii v čase, keď ho ešte nezničili plamene po zásahoch zápalnými granátmi nemeckých vojakov.

GLOSA

Sedemnásteho novembra 2019 si pripomenieme okrúhle výročie nežnej revolúcie. Z iniciatívy ministerky kultúry SR Ľubice Laššákovskej schválila vláda návrh na organizačné a finančné zabezpečenie podujatí k tomuto jubileu. Objem finančných prostriedkov, ktoré vyčlenila vláda na tento cieľ, je 2 181 000 eur. „Nežná revolúcia nám otvorila dvere do sveta demokracie. Zmenila náš pohľad na svet, myslenie a našu realizáciu v slobodnom štátne. Tieto atribúty majú bezprostredný dosah aj na kultúru. Iniciovala som návrh finančného zabezpečenia, ktorým vláda zo štátneho rozpočtu uvoľnila prostriedky na pokrytie kultúrnych podujatí, ktorými si dôstojne pripomenieme náš historický milník,“ informovala v tejto súvislosti ministerka Ľubica Laššáková.

Kultúra
k Novembru

Hlavnými organizátormi podujatí k tridsiatemu výročiu Novembra '89 sú Úrad vlády SR a Ministerstvo kultúry SR v spolupráci s organizáciami v jeho zriaďovateľskej pôsobnosti a ďalšími spoluorganizátormi. Inštitúcie pripravili divácky i poslucháčsky zaujímavé podujatia, ktoré sa tematicky dotýkajú novembrových udalostí.

Určite medzi ne patrí premiéra inscenácie Dnes večer nehráme v Slovenskom národnom divadle. Opiera sa o nežnú revolúciu a jej osobnosti. Na Bratislavskom hrade sprístupnia komplexný múzejný výstavný projekt inšpirovaný nežnou revolúciou a prvými slobodnými voľbami v júni 1990. Pripravené budú multimediálne programy, audiovizuálne prezentácie, videá s osobnosťami Novembra '89. Slovenské národné múzeum v spolupráci s Národnou radou Slovenskej republiky pripravuje tematické nasvištenie na priečelí Bratislavského hradu. Má to byť vizuálne zaujímavá prezentácia nežnej revolúcie, najmä vytvorenie multimediálnej prezentácie. V Slovenskej národnej galérii inštalujú výstavný projekt venovaný významnej predstaviteľke slovenského vizuálneho umenia Anne Daučíkovej, Kornelovi Földvárimu (fenomén životného štýlu) a digitálny projekt „ČAS-OPIS“ Júliusa Kollera (Anti-umenie), v ktorom dokumentoval udalosti od zlomového roka 1989, to všetko pod názvom 30 rokov slobody. Slovenská filharmónia sa v exponovaných dňoch výročia podujala ponúknuť slávnostný koncert – spoločné vystúpenie orchestrov SF a Symfonického orchestru Slovenského rozhlasu s dirigentom P. Valentovičom. Alexander Moyzes: Symfónia č. 8, op. 64 „21. 8. 1968“; Milošlav Kabeláč: Mystérium času, passacaglia pre veľký orchester; Ľubica Čekovská: Premiéra nového diela pre zbor a orchester. V podobnom duchu sa pridá aj Štátna filharmónia Košice a Slovenský inštitút v Berlíne. Národné osvetové centrum usporiada Diskusné večery vo V Klube – cyklus desiatich diskusných večerov v ikonickom klube priestore. MK SR má v pláne v rámci svojich mediálnych možností informovať verejnosť aj o ďalších podujatiach, ktoré sa uskutočnia v súvislosti s tridsiatym výročím nežnej revolúcie.

jč a MK SR

Dvojzáhlah Rezník – Stano vymyslel a zostavil humornú knihu o literátoch
Ak sa chcete naozaj schuti zasmiať

Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: internet

Jaroslava Rezníka st. pozná čitateľská verejnosť ako seriózneho spisovateľa literatúry faktu, dramatika, výborného básnika, dôveryhodného bývalého predsedu Spolku slovenských spisovateľov, šéfredaktora viacerých periodík. No že sa dá aj na spomienkové zapísanie úsmevných príhod o svojich kolegoch z literárnych kruhov, zrejme málokto očakával. Neúnavný – tiež spisovateľ, karikaturista, humorista a výtvarník, navyše aj editor, Milan Stano bol však natoľko neúnavný, že ho nakriatol na veľmi šfachetný počin – na knihu humorných príhod a zážitkov z literárneho prostredia.

Stano vedel o Rezníkovi, že si mnoho pamätá, že vie diplomaticky vypáčiť z kolegov priznania kadejakých huncútskych prešlapov, a tiež že má šikovné pero. Začal ho presviedčať, aby tie humorné zážitky položil na papier. Rezník súhlasil a veselé príbehy začal postupne pribúdať. Proces trval takmer päťnásť rokov, pokým bol zrelý na vydanie. Za ten čas príhody získali istú patinu vzácnosti, takže ju možno považovať vlastne za pridanú hodnotu. Milan Stano k nim pridal aj vlastné či vlastnými ušami vypočuté príhody. Napokon sa ocitli tristodva milých anekdot a dvestotridsaťdeväť karikatúr pokope.

■ ANEKDOTY O LITERÁTOCH

Stano takto zúročil dlhodobé priateľstvo s Rezníkom, a tak nedávno prišla na svet roztomilá kniha Spisovatelia v anekdotách. Ocitol sa v nej také osobnosti, ako boli výborný spisovateľ pre deti

RECENZIA

a mládež autor Zbojníckej mladosti Ľudo Ondrejov, redaktor a spisovateľ Emo Bohúň, nezabudnuteľný tepec veršov Ján Smrek, ktorému sa ušla pocta byť národným umelcom, ale aj predseda Zväzu slovenských spisovateľov začiatkom osemdesiatych rokov minulého storočia básnik Andrej Plávka, esejista Alexander Matuška, spisovateľ a predseda Matice slovenskej Vladimír Mináč, prekladateľ Blahoslav Hečko, prozaici Ladislav Ťažký a Vincent Šíkula či minister kultúry jedinečný básnik Miroslav Válek. Autor tejto vtipnej knihy ani o jednom z nich nezverejňuje nič podprahové. Výsmešné a ponížujúce „pikošky“ prenecháva senzáciechtivému bulváru. Dáva tým transparentne najavo, že humorná situácia, ktorá sa po rokoch stane zvyčajne klebietkou, sa dá opísať aj inteligentným spôsobom, keď čitateľ ešte viac ocení brilantnosť pisateľského kumšt.

Rezník na krátkom priestore zhustenou esenciálnou formou dokáže priblížiť prostredie i situáciu, v akej sa aktéri chúlостových situácií ocitli, a záverečná pointa tak zaručene čítajúceho prekvapí a vyvolá ak nie priam hurónsky smiech, tak aspoň úprimný úsmev.

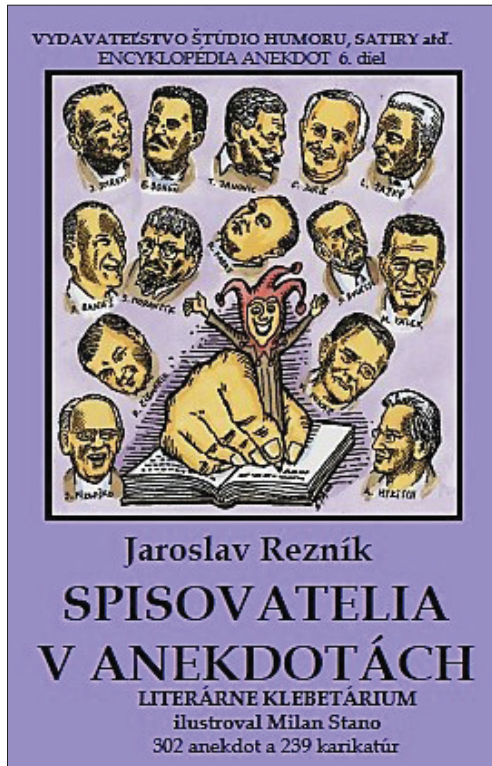
FEJTÓN

Dvaja v bistre pri stolíku. Dioptrické okuliare, postriebrené brady, neúprosne postupujúce plesšiny, plesňou rozkvitnuté džínsy. Vety z ich dialógu prenikajú až k môjmu stolíku, vrývajú sa mi do pamäti a neskôr večer doma tisnú sa mi do pera...

„Nemôžeš mi požičať knihu Nahá opica? Tú kritickú antropobiologickú klasiku?“

„Načo ti bude? Stačí, keď sa pozrieš do zrkadla pri vychádzaní z vane.“

„Nevtipkuj! Vieš, načo mi bude? Chceme porovnať predstavy jej slávneho autora s aktuálnym obrazom dnešných našich dýchových a marihuanových politikov. Poniektoré nahé opice po zlezení zo stromov vyliezli až do parlamentu. Viem, je to už klasická kniha, podľa digitálnych opľúvačov vykopávka, ale dnes je azda

Humorné trofeje literáta Jaroslava REZNÍKA st. a výtvarníka i editora Milana STANA (uprostred) dostali koncentrovanú podobu v knihe Anekdoty o spisovateľoch, ktorú nedávno uviedli do života s podtitulom Literárne klebetárium.

Trochu je aj záhadou, odkiaľ to všetko Rezník vôbec má. Veď málokto sa pochváli akými malým alebo nie práve ideálne zvlád-

Igor Gallo, reportér Ján Čomaj, dramatik Ján Solovič, spisovateľ a dramatik, napriek tomu aj prezident SR, Rudolf Schuster,

aktuálnejšia ako v čase vzniku! Tak požičiam, alebo nie?“

„Požičiam, ak ju mám dvakrát. Aby mi aspoň jedna zostala. Neber to nijako osobne, veď vieš, ako to chodí.“

ju máš dvakrát, potom jeden exemplár od teba kúpim. Povedz si cenu! Teda ak ju máš dvakrát. Máš?“

„Zdá sa mi, že nevidám ani jednu. Ale nie som si tým istý.“

Nahá opica opäť na scéne

Milan KENDA

Každý má doma vo vlastných regáloch knihy z cudzích knižníc, zatiaľ čo tie jeho uviazli u jeho priateľov.“

„Aspoň niečo neuviazne u našich nepriateľov! Tým nič nepožičiame, tým iba radi vraciame. V tom sme horliví vyznávači Biblie, teda Starého zákona: Oko za oko, zub za zub... Ale ja ti Nahú opicu poctivo vrátim, možno si ju dám aj oxerovať. Ale ak

„Ako to? Nerobím si ilúzie, že čítaš knihy zo svojej knižnice, veď to sú iba sny rojkov, že raz toto všetko, čo majú v knižničných skrinkách, naozaj prečítajú. Ale že si doteraz neprečítal ani len ich chrby!“

„Chrbty čítam často. Lenže len spolovice.“

„Akože spolovice?“

„Nuž, to je tak: Polovica mojich

tiež východiar – jemný básnik Michal Chuda, jedinečný prozaik Peter Jaroš, ktorý pri konzumácii obľúbených bryndzových halušiek nachvíľu zabúda aj na svoju chýrnu Tisícročnú včelu. Čitateľa isto pobaví aj duchaplný nápad básnika a dramatika, bývalého riaditeľa Krajského bábkového divadla v Banskej Bystrici, neskôr umeleckého vedúceho Štátneho bábkového divadla v Bratislave, ktorý autorovi tejto knižky daroval k narodeninám kyticu klincov – železných, stopäťdesiatcôlových. V anekdotickej zbierke sa ocitli aj tri dámy – prozaičky Marina Čeretková-Gálová a Vierka Švenková, no tiež herečka Mária Kráľovičová, ktorá sa často zúčastňuje na spisovateľských akciách, keďže mala manžela básnika.

Názov knihy by možno zvädzal k tomu, že spisovatelia nemajú inú robotu, len si rozprávať anekdoty. Je to inak – oni sa stali hlavnými hrdinami príbehov, z ktorých v krátkej podobe vytvoril autor tejto knižky anekdoty. Aby zachoval princíp férovosti, autor nevynechal ani sám seba. A tak sa čitateľ dozvie o jeho pôsobení vo funkcii predsedu Spolku spisovateľov, keď nemal ľahkú situáciu „ukočirovať“ toľko jedinečných a talentovaných individualít. Okrem humoru sa čítajúci dozvie veľa dôležitých informácií – že Slovenské pohľady sú najstarší literárny časopis v Európe, pripomenie zabudlivcom, v akej sfére spomínaný aktér pôsobil, čo napísal, čo bolo pre neho typické, aká atmosféra vládla v redakciách i vo vydavateľstvách v socialistických časoch, a tiež aké zmeny priniesla nežná revolúcia v literárnej oblasti.

■ PÁTRAČ PO HUMORE

Ako vyhľadávač vtipných spomienok sa tu ukázal aj samotný vydavateľ Milan Stano, ktorý vo svojom Štúdiu humoru a satiry knižku vydal. Kniha je rozčlenená do troch cyklov: príhody zapísané Jaroslavom Rezníkom, vtipné fejtóny o jednotlivých pismenách z abecedy, tretiu časť vyplňajú anekdoty vytiahnuté na svetlo sveta Milanom Stanom. Prezrádza v nich tiež zážitky členov z tzv. PI-klubu, kam nemá prístup ženská noha a v ktorom sa vraj stretávajú len tolerantní a dobroprajní fajnšmekri kvalitného vína a dobrej nády, samozrejme z radov spisovateľských a s literatúrou sympatizujúcich. Aj keď ma medzi seba nikdy nepozvali, viem si predstaviť, že sa tam nenudia, inak by sa tak poctivo raz do mesiaca nestretávali už trinásť rokov. Isto tamojšia spoločnosť poskytuje Milanovi Stanovi dostatočnú dávku invencie aj pre karikatúry, ktorými výstižne vyzdobil knihu Spisovatelia v anekdotách s podtitulom Literárne klebetárium.

kníh je v druhom zadnom rade. Zakrýva ich prvý rad. Kniha je veľa, miesta málo. Byť mám, ako vravel Havel, veľkosti králikárne. Nuž a Nahá opica vyšla dávno, poriadne dávno, bude kdesi vzadu.“

„Fatálne! Nechceš s tým niečo podniknúť?“

„Podnikať budem až na dôchodku. Dnes na to nemám čas ani nervy.“

„Ale to už budeš slepých! Vážne si myslíš, že to potom všetko prečítaš? Vážne veríš, že dôchodcovia sú ešte aj v dnešných časoch miliónarmi času ako kedysi? Že stačí nasadiť dobré okuliare, prípadne aj lupu do ruky a vankúš pod zadok?“

„Netvrdím, že všetko prečítam. Netvrdím ani, že veľa prečítam... Ale vyložím knihy z regálov a vymením zadný rad za predný. Rozpútam kultúrnu revolúciu, ideovo-politický puč! Budem čítať staré chrby a spomínať na mladé letá.“

Nová sezóna je v štátnych, krajských i nezávislých divadlách už v plnom prúde Tolko divadiel sme na Slovensku ešte nemali

Milan POLÁK – Foto: ŠD Košice

Možno to bude znieť neuveriteľne, ale v súčasnosti na Slovensku má aktívnu činnosť osemdesiatštyri divadiel. Tolko divadiel v minulosti, teda za „socializmu“, sme nemali, aj keď sa oficiálne tvrdilo, že máme jednu z najhustejších divadelných sietí na svete. Boli to divadlá so stálou scénou a s profesionálnym súborom. Okrem toho mali sme aj veľký počet ochotníckych divadiel, z ktorých niektoré svojou nápaditosťou, formálnymi výbojmi aj hereckou kvalitou dosahovali a zavše i prekonávali úroveň profesionálnych divadiel.

Ochotnícke divadlo na Slovensku, našťastie, preživa, ale objavil sa aj nový fenomén – nezávislé divadlá. Tie dnes okrem iného súťažajú aj o divadelnú cenu predchádzajúcej sezóny DOSKY. Väčšinou nemajú stály súbor, ale ponúkajú inscenácie a zo vstupného za ich predstavenia, prípadne z nejakých sponzorských príspevkov, existujú.

■ NAJLEPŠIE ZO SCÉNY

Nie je bez zaujímavosti, že niektoré v tohtoročných nomináciách na DOSKY možno prevažujú aj kamenné divadlá. Napríklad jednou z nominovaných inscenácií v kategórii Najlepšia inscenácia sezóny je dramatisácia na motívy románu Umberta Eca Pražský cintorín, ktorú pod názvom Moral Insanity režijne našťudovala Júlia Rázusová a uvádza ju nezávislá scéna pod názvom Prešovské národné divadlo. Režisérka inscenácie je nominovaná aj v kategórii Najlepšia réžia sezóny a hlavný predstaviteľ v tomto predstavení Peter Brajerčík je nominovaný v kategórii Najlepší mužský herecký výkon sezóny. To len ako príklad, že existenciou nezávislých scén, ktoré sú aj v menších obciach, napríklad v Budmericiach, Bátovciach či v Zelenči,

V storočnej histórii SND malo Na skle maľované v réžii Karola L. Zachara rekordných šesťstôpäťdesiat repríz. Teraz sa k nemu v réžii Milana Antola vrátilo košické štátne divadlo v dosť odfolklorizovanej podobe.

netreba podceňovať. Je nesporné, že viacero z nich, povedzme Divadlo Pôtoň v malej obci Bátovce, obohacujú našu divadelnú scénu ako celok.

■ LEN ŠTYRI ŠTÁTNE

Keď v minulosti všetky profesionálne divadlá boli dotované z rozpočtu

Ministerstva kultúry SR, v súčasnosti ministerstvo finančne zabezpečuje len štyri scény: Slovenské národné divadlo, Štátne divadlo Košice, Štátnu operu Banská Bystrica a Novú scénu Bratislava. Dvadsaťštyri profesionálnych divadiel na celom Slovensku finančne dotujú kraje. Zvyšok divadiel,

teda tých, čo vyvíjajú činnosť pri regionálnych či miestnych kultúrnych centrách, pri konzervatóriách a vysokých umeleckých školách, no najmä tých nezávislých divadelných združení, ktorých je väčšina, nie sú dotované ani štátom, ani krajom. K tomu však treba dodať, že v prípade všetkých divadiel má významnú úlohu pri ich finančnom zabezpečení príjem zo vstupného. Ten je už v súčasnosti relatívne vysoký. Napríklad vstupenky sa neraz pohybujú v sumách od dvadsať do štyridsať eur a zavše aj viac. Žiaľ, jedným z následkov je, že príjem zo vstupného má vplyv aj na tvorbu programovej ponuky divadiel. Cieľom je často uvádzať tituly, ktoré pritiahnu do divadla čo najviac ľudí, pričom ich umelecká úroveň neraz koketuje s bulvárom.

■ STOROČNICA SND

Budúci rok, presne prvého marca 2020, si pripomenieme významnú udalosť našej národnej kultúry: Pred sto rokmi sa otvorili brány divadla, ktoré nieslo názov Slovenské národné divadlo. Teraz nejde o to, že pod týmto názvom vystupovala súkromná česká divadelná spoločnosť pod vedením podnikateľa Bedřicha Jeřábka. Slováci v tom čase nemali súbor, ktorý by bol schopný na profesionálnej báze túto úlohu plniť. Ale aj tak je to veľká udalosť a môžeme sa právom pýtať, či si ju na prislúchajúcej úrovni naša prvá divadelná scéna pripomenie. Je to napríklad Bulgakovov text Divadelný román, hra Heina Müllera Stroj Hamlet či hra Ingmara Bergmanna Scény zo života. SND uvedie v tejto sezóne aj hru W. Goetheho Torquato Tasso. Sú to kvalitné dramatické predlohy, podobne ako jednoaktovka J. G. Tajovského Hriech či Hollého komédia Kubo (čo sú jediné dva tituly z našej klasiky), ktoré

podobne ako tie vyššie menované mohli byť uvedené v ktorejkoľvek inej divadelnej sezóne. V programe jubilejnej sezóny nie je však ani jeden titul súčasného slovenského dramatika, ale ani jeden titul, ktorý naše SND vo svete preslávilo (napríklad inscenácia Sartrovej hry Diabol a Pán Boh). Jubilejnú sezónu otvorí hra českého dramatika Jiřího Havelku Dnes večer nehráme, ktorá je venovaná nie storočnici divadla, ale úlohe, ktorú divadlo zohralo v čase nežnej revolúcie.

■ OBJAVY NA VÝCHODE

Divadlo v druhom najväčšom slovenskom meste má tiež jubileum (sedemdesiatpäť rokov), ale svojou dramaturgiou, na rozdiel od SND, akoby vnímalo aj jeho storočnicu. V tejto sezóne uvedie slovenskú dramatickú pôvodinu hru Jurgova Hana od Anny Naglik (na motívy poviedky Ivana Horvátha), dramatickú spomienku na jednu významnú osobnosť našej divadelnej kultúry pásmo K. Horáka, M. Ditteho a M. Baláza BORODÁČ a do tretice ešte jeden pôvodný text Marcela Dekanovského SPIN, ktorý je venovaný tridsaťročnému jubileu nežnej revolúcie. Jednu premiéru už ŠD Košice malo a bolo to nové uvedenie kedysi slávneho titulu v SND Na skle maľované. Jeho novú podobu našťudoval režisér Milan Antol.

Prešovské Divadlo Jonáša Záborského uvedie v tejto sezóne dva pôvodné tituly. Prvým budú Ťapákovci od Timravy, ktorý režijne našťuduje mladá talentovaná divadelníčka Alena Lelková, a druhým inscenácia pre najmenších rozprávka Medovníkov domček v úprave a réžii M. M. Náhlíka. Okrem toho uvedie divadlo Goldmannovu hru Misery a Seidlerovu hru Kráľova reč.

Miloš JURKOVIČ: Kruhy, Hudobné centrum, Bratislava 2019

Život ako novodobé dejiny hudby

KNiha TÝŽDŇA

Miloš Jurkovič
Kruhy

Životopisné knihy majú dvojaké čaro. Po prvé – dozvieme sa o osude autora, a po druhé – autor prezradí aj detaily o živote ľudí, s ktorými sa na ceste života stretol. Tak je to i v prípade flautistu, skladateľa a pedagóga Miloša JURKOVIČA (1937).

Na začiatku biografie načrel do rodokmeňa a predstavil svojich predkov: prvá slovenská divadelníčka Anička Jurkovičová (1824 – 1905), manželka Jozefa Miloslava Hurbana, aj architekt a staviteľ Štefánikovej mohyly Dušan Samuel Jurkovič (1858 – 1947). Úplný rodokmeň je na strane 256. Miloš Jurkovič mal plnohodnotný a pestrý život, najskôr ako študent na bratislavskom Konzervatóriu, potom na Hudobnej fakulte VŠMU v Bratislave. Dva roky prezenčnej vojenskej služby (1963 – 1965) vo VUS-e, kde každému bolo jasné, že z umelcov vojaci nikdy nebudú. Vystúpenia pre vojakov v kasárňach bola ich zbraň, s ktorou umelci útočili. Miloš Jurkovič sa v šesťdesiatych rokoch minulého storočia stal prvým flautistom Symfonického orchestru Československého rozhlasu v Bratislave. No očaril ho aj džez a patril k tým, čo sa tomuto žánru venovali, aj keď to nebola hudba v súlade s predstavami strany. Džez sa uplatnil i v nedelňých Mládežníckych predpoludniach, kde svoj humor obecenstvu dávali Milan Lasica a Julo Satinský. Miloš si spomína na ich organizátora Jána Meravého, ktorý dostal posvätenie „zhora“, a koncerty sa hrali v Redute. Potom sa „mládež“ presunula do Tatru revue. V druhej polovici šesťdesiatych rokov sa Jurkovičovi ponúka možnosť venovať sa pedagogike na VŠMU. Postupne sa dostal od odborného asistenta cez vedúceho katedry po dekana Hudobnej fakulty a nakoniec bol roky rektorom VŠMU. Zaslúžil sa aj o založenie Filmovej a televíznej fakulty VŠMU. Ako člen symfonického orchestru so svojou flautou vystupoval na mnohých koncertných pódiumoch sveta, aj ako sólista. Profesionálna kariéra Miloša Jurkoviča pokračovala funkciou generálneho riaditeľa hudobného vydavateľstva OPUS, riaditeľa hudobných telies v Slovenskom rozhlasu a napokon v rokoch 2003 – 2008 sa stal predsedom festivalového výboru BHS. O pracovnosti M. Jurkoviča svedčí bohatá diskografia. Stretol sa s mnohými významnými umelcami. Na konci knihy uverejnil profily týchto osobností, ku ktorým mal osobný či profesionálny vzťah.

Ivan SZABÓ

MEDIAILÓN

V literatúre sa pohybuje už vyše šesť desaťročí a po celý ten čas nenápadne, ale všestranne a s obrovským prínosom do nášho poznania: ako dlhoročný redaktor vydavateľstva Tatran (predtým sa volalo Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry), ako autor románov, blízkych literatúre faktu, dramatik, rozhlasový a televízny scenárista, neúnavný prekladateľ.

Ivan IZAKOVIČ – garant historickej pravdy

Len z ruštiny preložil dvadsaťdva rozsiahlych prozaických diel a dvadsaťštyri divadelných hier vrátane všeobecne známych drám A. P. Čechova, ktoré v jeho preklade uvádzalo aj Slovenské národné divadlo. Prekladal i z maďarčiny a francúzštiny – ak chce Tatran rýchlo vydať v slovenčine nejaký aktuálny český bestseller, dali ho preložiť Izakovičovi: bol poruke a vedel to spraviť aj dobre, aj rýchlo. Pravda, to mal menej rokov. Teraz si pripomíname jeho osemdesiate piate narodeniny.

Jedenásť veľkých historických románov, plných postáv, vzťahov a faktografie. Len koľko štúdia si to vyziadalo! A koľko umeleckej fantázie, tvrdo priviazanej o kolík historickej pravdy, lebo invenčnosť spisovateľa je pri takejto práci veľmi obmedzená. Živo si spomínam na román o posledných mesiacoch života cárskej rodiny – dotiahol ho až do súčasnosti, teda do čias, keď dielo tvoril, s obrovským počtom postáv, väzieb a vzťahov, s poznaním reálneho života kdesi za Uralom. Takmer tridsať rokov predtým, ako vznikol román Život a smrť (1999), napísal historické dielo Rasputin a cárovná, vedel sa teda pohybovať po cárskejších komnatách, vyznal sa tu v intímnych vzťahoch, poznal ľudí rodine najbližších – lekára, komornú, vychovávateľku a podobne, teraz ich mohol sledovať, ako idú s cárskou rodinou na smrť. Poznal prostredie, v ktorom títo ľudia dovedy pokojne žili, veď už roky predtým napísal na Spomienky na Petrodvorec... Izakovič sa však zamýšľal aj nad súčasnosťou, dôkazom je jeho úspešná kniha poviedok Lámanie ľadov, zabehol aj do populárno-náučnej tvorby – zaniknuté civilizácie Aztékov ho inšpirovali dokonca k trom dielam. Aj v dráme má široký rozpon – od historického Oidípa po komédiu Ploty stavať netreba. Izakovičova tvorba je zrelým dielom vzdelaného a múdreho človeka. Nech mu zdravie slúži! (jč)

HUMORESKA

V Anglicku zistili, že tretina obyvateľov nesleduje televízne správy, keďže sú presýtené brexitom. Stanica Sky News vyšla v ústrety tým, čo odmietajú jednostranné informácie a zaviedla spravodajský kanál „Bez Brexitu“. Keď už preberáme zo Západu všetko zlé, mohli by sme prebrať aj niečo dobré. Dobrý námet pre RTVS a ďalšie komerčné stanice. Samozrejme adaptovať ho na naše podmienky. Spravodajstvo „bez doplňte si“ mená, témy, čokoľvek. Výber slobodný, okrem výnimiek, za ktoré by

nasledovalo trestné stíhanie. Hneď teraz by bolo aktuálnych aspoň päť nových kanálov. Zoznam ďalších piatich má už NAKA. Ich sledovanosť

nou hubárskou sezónou. Mali diktátorki na úrovni miest a dedín majú jedinečné príležitosti preukázať svoju vernosť trendovým ideálom.

postaráme. V ktorom ministerstve otvoríme veľvyslanectvo s mimoriadnym a splnomocneným veľvyslancom? Kam pošleme Kováča ml.?

inkvizitný orgán. Pri Úrade špeciálnej prokuratúry, možno vizionársky sídliacej v Pezinku, treba vytvoriť Hudobný a audiovizuálny odbor. Interpreti a autori by mali dopredu jasné, čo môžu a čo nesmú nahrávať. Ušetřilo by sa kvantum času a čas sú peniaze. Ďalší odbor by bol Odbor satiry, recesie a humoru. Logo by bola fotografia speváka mieriaceho pištoľou na novinára. Ozajstnou, nie vodnou pištoľou. Lebo vodné pištole už spadajú pod agendu ministerstva životného prostredia. V rámci projektov zadržania vody v prírode...

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Príliš veľa demokracie niekedy škodí

by určite prekročila spravodajstvo „o“. Doplňte si mená, témy, čokoľvek.

Príliš veľa demokracie škodí, zhodujú sa predstavitelia liberálno-progresívnych strán i nezávislých politikov na najvyšších úrovniach. Aj na najnižších. Osvedčené heslo „držať hubu, držať krok“ nemá nič spoločné s tohoroč-

Zakazovať zhromaždenia, povoľovať a nepovoľovať stretnutia občanov. Postaviť sa na tú „správnu stranu“. Správna je tá, ktorá drží v rukách pridelovanie peňazí. Ktorá drží v rukách pridelovanie miest v štátnej správe. Čo budem robiť, keď ma nabudúce nezvolia? Svojich si nedáme, o svojich sa

Ako zaveršoval Štefan Krčméry o M. R. Štefánikovi? Zlatú našu slobodienu Pán Boh zachovej! M. Schneider-Trnavský zhudobnil jeho ďalší text Mali sme my sokola. Spievať a nakrúcať klip len po predbežnom súhlase. V tomto ešte nemáme urobený poriadok, niekdajšie tzv. prehrávky zatiaľ nenahradil adekvátny

Predvojnové Československo sa prežilo, jeho obnova v rokoch 1944/1945 bola anachronizmom

Tri povstania a čo dosiahla vtedajšia politická garnitúra

Svätoslav MATHÉ – Foto: archív SNN

Nie, nebolo to iba jedno povstanie. Iste, predstáv o tom, ako takúto akciu zásadného významu pre možný dosah na štát a najmä na národ urobiť, je vždy niekoľko. Nebolo to inak, ani čo sa týka 29. augusta. Lenže po predstavách majú nasledovať činy, a to v podobe jedného vybraného variantu, ktorý sa potom realizuje. Ale na Slovensku to tak nebolo. Aj tu bolo síce niekoľko predstáv, ale „naostro“ od 29. augusta začali prebiehať fakticky tri „povstania“: jedno podľa predstáv a inštrukcií z Londýna, jedno podľa predstáv SNR a, konečne, to ďalšie podľa tvrdých pokynov a inštrukcií z Kyjeva, resp. z Moskvy, iste nie bez Stalinovho posvätenia.

Dá sa, aj keď s výhradami, akceptovať názor, že od prvého septembra 1944 prvé dve splynuli do jedného, ale aj tak tu až do konca ostávajú dve. A najmä práve to druhé, usmerňované boľševikmi z Moskvy a priamo riadené ich emisármi na povstaleckom území, je opradené len samými legendami. Smer našich úvah by sa teda mal uberať v analýze vzťahov medzi týmito troma subjektmi alebo k analýze každého z nich. Jednoduchá úvaha nám však ihneď veľí brať do úvahy aj ďalší subjekt, a to ten, proti ktorému sa vlastne v auguste 1944 povstalo. Jedna z „neotrasiteľných“ prednovembrových téz o tom hovorí s neochvejnou istotou. Proti nemeckému fašizmu. Iná, tak prednovembrová, ako aj ponovembrová, že proti vlastnému štátu. Ďalšia – proti klérofašistickému štátu, ešte iná – proti jeho režimu atď.

„Povstať proti nemeckému fašizmu“ je ideologická fráza: povstať sa môže iba proti jeho nositeľom či predstaviteľom moci, ktorú oni predstavujú a ktorá je, v prípade povstania, reprezentovaná jeho brannou okupačnou mocou. Lenže taká tu do 29. augusta 1944 jednoducho nebola. To je objektivný fakt. Tá sa sem začala hrnúť až po akciách toho druhého, kyjevského povstania, ktoré sa fakticky začalo už pred 29. augustom. Je však pravda, že sa povstalo aj proti režimu, ktorý vtedy v slovenskom štáte vládol. Lenže je zároveň aj faktom, že sa povstalo proti samému vtedajšiemu štátu. A dovoľujem si tvrdiť, že hlavným a rozhodujúcim cieľom povstania nebolo povalenie režimu, ale štátu, ktorý mal ustúpiť štátu inému (obnovenému), štátu československému. To však bolo cieľom toho prvého povstania. Cieľom toho druhého bolo, podľa mňa, niečo iné: nešlo mu ani tak o to, ktorý štát tu napokon ostane či „prežije“ vojnu, ale najmä o to, kto v ňom bude mať moc, a predovšetkým či ten, kto ju mať bude, bude na strane Moskvy, a to bezvýhradne! Skúsme teraz tieto tvrdenia bližšie vysvetliť, pričom začneme pri štáte a režime, kde sa toto všetko odohralo.

■ REŽIM ČI ŠTÁT?

Treba totiž vidieť, že získaním samostatného štátu, aj keď s obmedzenou suverenitou, sa na Slovensku objektivne národnoemancipačný proces nezastavil, ba ani sa nespomali, ale naopak, v určitých smeroch sa urýchlil a zosilnel. Mnohí tiež tvrdia, že sa završil v zmysle Štúrom nastoleného cieľa získania štátnej samostatnosti. Slováci dokázali v hospodárskom živote, že sa vedú aj sami slušne užívať, držať relatívne stabilnú a hodnotnú menu, mať aktívne saldo v zahraničnom obchode, zabezpečiť rozvoj poľnohospodárstva. Iste, to všetko v špecifických vojnových podmienkach, ale zároveň za súčasnej exploatacie Slovenska Nemcami. Bezpochyby nastal rozvoj v oblasti kultúry a vedy, čo dokumentuje napríklad vznik Slovenskej akadémie vied a umení, vzrástla činnosť a spoločenská vážnosť Matice slovenskej, vznikol rad nových periodik a knižných edícií atď. Zlepšila sa celková situácia v sociálnej oblasti, výrazne sa posilnila stredná a zamestnanecká vrstva obyvateľstva.

Režim a štát (aj keď spolu úzko súvisia) treba rozlišovať a podľa možnosti presne určiť, proti ktorému z nich bolo povstanie namierené. A tiež treba brať do úvahy cieľ tých, ktorí spomenutú či už domácu, alebo zahraničnú opozíciu tvorili.

Opozícia vo vnútri samého politického režimu (či HSLS) tu rozhodne bola. Mám na mysli predovšetkým tých oficiálnych predstaviteľov režimu, ktorí

síce nechceli búrať tento režim či nebudaj štát, ale chceli ho zlepšovať alebo nasadiť v rámci neho podstatne menej ostrý kurz. Išlo najmä o tzv. Tisove politické krídlo v rámci HSLS, ktoré sa už od prvopočiatku vzniku štátu neustále dostávalo do stretov s tzv. Tukovým krídlom, reprezentovaným niekdajšími separatistami, radikálmi a mladšími príslušníkmi HSLS, čo sa prejavilo najmä v oblasti boja o moc pri presadzovaní národno-socialistickej ideológie. Po tzv. salzburských rokovaniach v roku 1940 sa zdalo, že prevahu nadobúda Tukovo krídlo podporované Nemcami, ale po Stalingrade a Tukovom ťažkom ochorení sa ukázalo, že sa takmer jednoznačne presadilo krídlo Tisovo, čo aj vo veľkej miere rešpektovali Nemci.

Aj keď predstaviteľom tohto krídla bola cudzia myšlienka povalenia štátu a režimu, predsa len si uvedomovali jeho neudržateľnosť v súčasnej podobe a všemožne sa usilovali o zmiernenie niektorých jeho negatívnych aspektov a zlepšovanie jeho imidžu pred svetom i pred vlastným národom. A pretože vo vnútri štátu predstavovalo bezpochyby najsilnejšiu politickú a výkonnú moc, bolo priam preduročené zohrať na konci vojny a aj v pohnutých augustových dňoch kľúčovú úlohu, žiaľ, nestalo sa tak. Zostalo v podstate pasívne, a tým prenechalo iniciatívu druhej strane,

MEMOÁRE

ktorej predovšetkým išlo, samozrejme, o jej moc, ale aj o zbúranie štátu (čím zároveň by zanikol aj režim) v prospech obnoveného Československa, ale bez záruk zo strany jeho predstaviteľov voči slovenskému národu.

■ „NIEČO TREBA ROBIŤ“

V rámci oficiálnych predstaviteľov Slovenskej republiky je možné identifikovať aj iné skupiny, ktoré sa grupovali okolo skupiny Snemu Sokola a posledného premiéra autonómnej vlády Sidora. Zhruba povedané, títo predstavitelia si predovšetkým kladli otázku, čo so slovenským štátom po vojne. Boli naklonení myšlienke povalenia režimu, ale nie štátu. Vcelku pochovali, že ľudácky režim nebude mať miesto v povojnovom politickom usporiadaní Slovenska. Povstanie ich však našlo nepripravených a až do konca vojny zostali v podstate pasívni tak ako drvivá väčšina ostatných predstaviteľov moci.

K tým niekoľkým aktívnym treba priradiť predovšetkým generála Čatloša, ministra národnej obrany, a generála Maláru, veliteľa dvoch relatívne veľmi dobre vyzbrojených divízií, ktoré mali chrániť východné hranice štátu proti postupujúcej sovietskej armáde a držali kľúčové priechody v Karpatoch. Ich predstavy išli najďalej, najmä u Čatloša, povaliť či aspoň paralyzovať režim, vojenským pučom prevziať moc na Slovensku, rokovať so sovietskimi a umožniť ich armáde hladký prechod cez slovenské územie smerom na juh a západ, a to všetko pri zachovaní štátu. Celá opozícia, ktorej členovia nepatrili medzi oficiálnych politických predstaviteľov, po roku 1943 vyznala v podstate rovnakú myšlienku: povalenie Slovenskej republiky (tým aj jej režimu) na prospech československého štátu. A to je práve jeden z kľúčových momentov povstania.

Aby mi bolo dobre porozumené: nejde mi o zatracovanie práve tejto opozície a jej označovanie nálepku „tých, ktorí vedome zapalovali strechu nad vlastnou hlavou“, ale o porovnanie oboch myšlienok či snáh: udržanie vlastného štátu alebo jeho zničenie,

a to z hľadiska prospešnosti či neprospešnosti takéhoto kroku pre Slovensko vzhľadom na vývoj a realitu politického povojnového života. Podľa môjho názoru obnova Československa v rokoch 1944/1945 bola anachronizmom. Udalosti z rokov 1938/1939 a príčiny, ktoré k nim viedli, jasne ukázali, že Československo sa jednoducho prežilo: aj napriek tomu (iste, boli tu špecifické okolnosti), že štát bol (asymetricky) federatívne usporiadaný.

Benešovi a londýnskej vláde išlo o obnovu Československa v podobe pred vojnu a pre svoj zámer našiel mnohých ohotných prísluhovačov aj medzi slovenskými predstaviteľmi komunistického odboja.

A čo dosiahla v tomto smere povstalecká politická garnitúra? Žiadala síce „zakríknutú“ federáciu, ale nikdy ju nedosiahla. Požadovala síce princíp „rovný s rovným“, ale ten sa nikdy nerealizoval. Dvadsať rokov po živorení unitárneho štátu (počítajúc od februára 1948) sa nakoniec presadil (aj symetrická) federácia, ale tá živorí ďalej.

„To všetko preto, že bez demokracie niet federácie,“ zdôrazňujú niektorí. Možno. Ale keď konečne po desaťročiach totality vytúžená demokracia konečne prichádza, jasne sa ukazuje, že československý štát sa naozaj prežil. A dovoľujem si tvrdiť, že sa prežil už v rokoch 1938/1939, hoci to tak vypuklo nevyzeralo. A príčina? Nemyslím si, že to zavinieli separatisti či na druhej strane Praha svojím centralistickým hegemónizmom. Presnejšie, nemyslím si, že to bola primárna príčina. Tá podľa mňa spočívala v tom, že Slovensko, jeho národ, bolo už jednoducho ďalej. Národnoemancipačne ďalej. Jednoducho tu z objektívnych príčin už nestáča „riečište“ spoločného štátu. Bolo príužke. A preto, podľa môjho názoru, povstaleckí politici jednoducho vyhlili z povestnej vaničky spolu s vodou aj dieťa. Bolo treba „niečo robiť“. A tu sa povstaleckí politici dopustili základnej chyby, ktorej sa dopúšťala časť politickej reprezentácie už od roka 1918: stačí budovať občiansku spoločnosť na demokratickom základe.

Inak povedané, národný princíp „uhráme“ aj v rámci československého štátu, stačí všade zdôrazňovať onen princíp. Ako ukázal ďalej vývoj, neuhrali. A preto bolo vtedy potrebné rozlišovať režim a štát. Odstrániť režim a zachovať štát. Toto je však iba pohľad zvnútra.

■ VONKAJŠIE OKOLNOSTI

Treba zároveň vedieť, že vonkajšie okolnosti takéto riešenie (zdanlivo) takmer nepripúšťali. Inak povedané, okrem vnútornej opozície tu hrala významnú, ba pre budúcnosť Slovenska rozhodujúcu úlohu zahraničná

opozícia a tiež medzinárodné faktory. Nezabúdajme totiž na Beneša, exilovú československú vládu, jej vzťah k Spojencom a najmä na československo-sovietsku zmluvu z roka 1943. Ak sa pozrieme na veci z tohto pohľadu, tu jednoducho niet miesta pre súčasné povalenie režimu a zachovanie štátu. Aspoň formálne niet. Okrem toho povojnové usporiadanie (strednej) Európy v Teheráne a Jalte to tiež prejudikuje. Naozaj

svojej činnosti ich politické ambície zostali viac-menej v rovine intríg, bez nejakého jasného programu. Netreba zdôrazňovať, že stáli na pozíciách obrany Československa.

Ďalej to bola skupina okolo Šrobára, ktorý už mal určité vyhranenejšie politické predstavy, ale tie sa skôr týkali otázok spojených s prevzatím moci a inštaláciou Československej republiky. Dôležité je, že táto skupina, resp. sám Šrobár bol podporovaný Benešom, ten mu najviac veril. Ukazuje sa, že tak ako v roku 1918 aj teraz sa bude naňho dať spoľahnúť. Do samého 29. augusta však Šrobár zostáva viac-menej pasívny. Všetky tieto skupiny majú jeden spoločný rys – českoslovakizmus.

■ AGRÁRNICI S KOMUNISTAMI

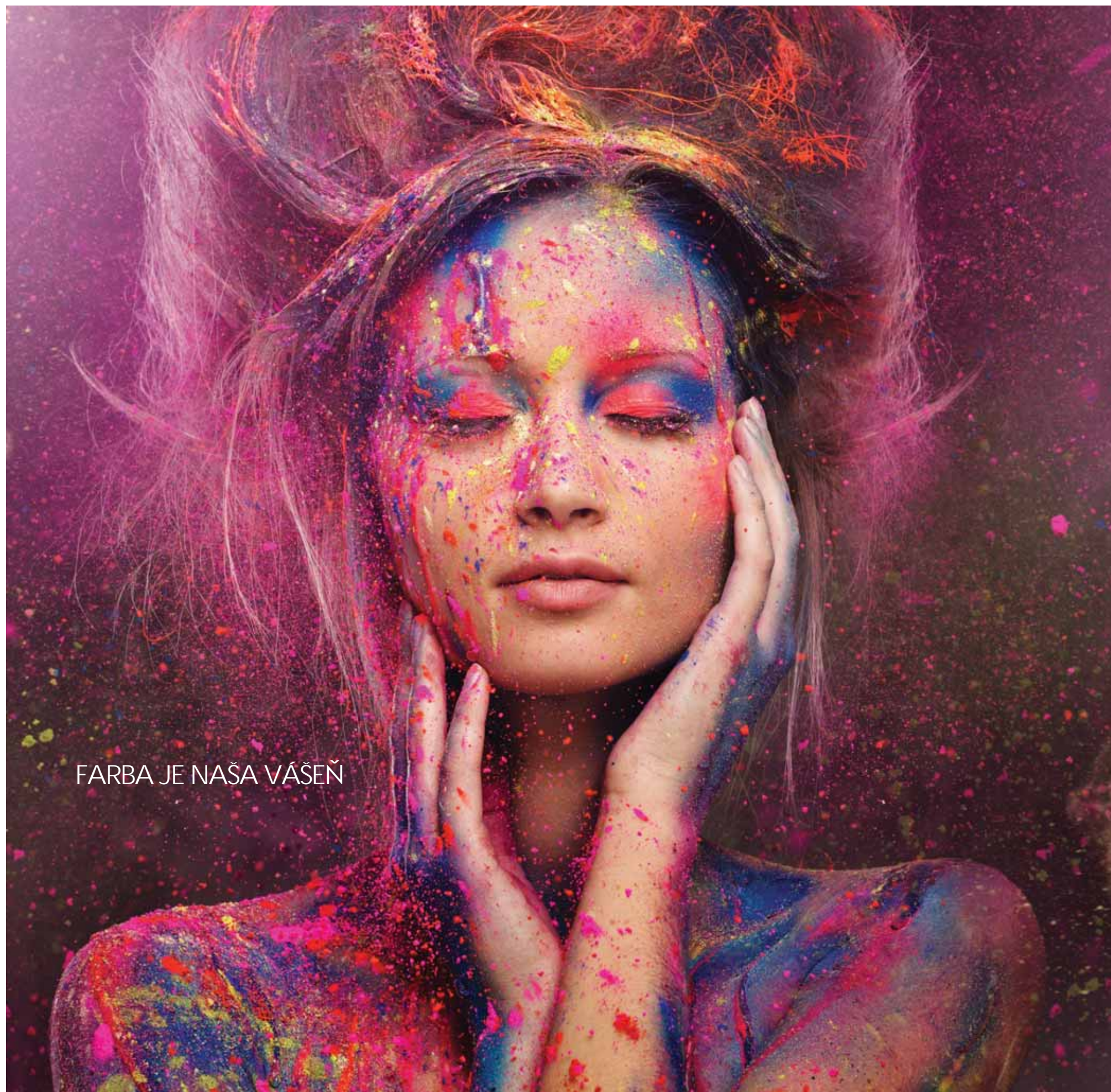
Oveľa aktívnejší boli bývalí agrárci reprezentovaní Lettrichom a Ursinym. Tí boli orientovaní na bývalého premiéra Československej republiky Hodžu, ktorý založil na začiatku vojny vo Francúzsku národne orientovaný politický orgán a až do svojej smrti roku 1944 bol pre samého Beneša a Londýn persona non grata, hoci formálne zastával bezvýznamnú funkciu v tzv. Štátnej rade. Tým sú vymedzené aj (možné) politické vzťahy medzi touto skupinou a Londýnom, pričom však treba povedať, že agrárci stoja na pozíciách obnovy Československa. Ale treba tiež konštatovať, že odmietajú unitárny štát v podobe predvojnové republiky, stavajú sa proti českoslovakizmu a uvedomujú si závažnosť riešenia štátoprávneho postavenia Slovenska, pričom v podstate zostávajú na autonómnych pozíciách.

Najakatívnejší sú však slovenskí komunisti, ktorí najprv stoja na pozíciách zachovania štátu, ale, samozrejme, štátu s boľševickým režimom. Kolišu medzi samostatným štátom a štátom v rámci ZSSR. Neskôr sa stavajú síce (príkaz Moskvy) na pozície Československej republiky, ale s dôrazom na národný aspekt celej veci, pričom v podstate koketujú s myšlienkou jej federatívneho usporiadania. Je len samozrejme, že sú orientovaní na moskovskú emigráciu, a nie na Londýn.

Zároveň treba jasne povedať, že národná orientácia agrárikov a komunistov bola vyslovene utilitárna až oportunistická, čo jasne dokumentuje neskorší vývoj, najmä u komunistov. Obaja totiž zobrali pragmaticky na vedomie fakt, že sa obnoví Československo, a zároveň si uvedomili aj vzťah k Londýnu, teda to, že ak chcú mať na Slovensku akú-takú moc, musia hrať národnou kartou. Uvedomili si totiž politickú slabinu Londýna, ktorý zotrval na jasných pozíciách českoslovakizmu, a aby to bolo každému jasné, československá exilová vláda prijíma toto stanovisko aj v oficiálnom vyhlásení.

Zaiste to nebol zlý ťah pre nich. Navyše, obaja si uvedomovali svoje rovnaké pozície voči Londýnu a rozhodli sa spojiť do koalície, čo ich šance na povojnové uchopenie moci na Slovensku len posilnilo. Všetko toto dali aj do svojho spoločného politického programu pod menom Vianočná dohoda koncom roka 1943. A na prevzatie moci sa pripravovali aj technicky: založili SNR, organizovali zakladanie ilegálnych národných výborov, ale najmä pripravovali vlastný akt uchopenia moci – povstanie. Tým všetkým sa usilovali postaviť pred hotovú vec Londýn a samého Beneša!

Publikované v rámci diskusie o SNP. Redakcia sa nemusí s príspevkami stotožňovať.

FARBA JE NAŠA VÁŠEŇ

POKROČILÁ TECHNOLOGIA TLAČE V SKÚSENÝCH RUKÁCH

PROJEKT DESAŤROČIA V TLAČIARNI NEOGRAFIA!

Nový unikátny osemfarebný stroj vo formáte B0 s obracačom.
Ešte väčšie kapacity hárkovej tlače a kratšie termíny výroby!

Do strojového parku tlačiarne NEOGRAFIA pribudol ďalší tlačový stroj vo formáte B0 s možnosťou súčasnej tlače na obidve strany háрку. Najnovšie zariadenie posilní strojový park ôsmich hárkových strojov a dvoch rotačiek. Plánovaný začiatok prevádzky stroja - marec 2017.

Viac na www.neografia.sk

R - 2019050

ČRTA

Je to takmer neuveriteľné – skromný architekt, dokonca samouk, Milan Michal Harminc má v Európe tristo ním projektovaných budov, z toho stosedemdesiatjeden na Slovensku. Narodil sa 7. októbra 1869 v slovenskej osade Kulpín pri srbskom Petrovci – je to práve stopäťdesiat rokov. Vychodil nemeckú ľudovú školu, lebo slovenskej tam nebolo, aj nemeckú obchodnú akadémiu v Novom Sade a otec staviteľ rátať s tým, že syn bude vhodným obchodným námestníkom jeho projektovnej kancelárie. Ten ho však potešil viac: rozhodol sa byť kreslíčom a samoštúdiom získať aprobáciu projektanta.

Ako Harminc vkročil do moderny

Z otcovho ateliéru išiel na skusy do Budapešti, pracoval vo vtedy najnáročnejšej slovenskej projektovnej spoločnosti architekta Jána Bobulu, nemal ešte dvadsať, keď sa stal knihovníkom a o rok predsedom Slovenského spolku, viedol aj jeho divadelný krúžok, a keď sa mu nedarilo podľa jeho predstáv orientovať projektovú kanceláriu iba alebo predovšetkým na slovenské objednávky, založil si v Pešti vlastnú. Mal vtedy dvadsaťosem.

Staval meštianske domy v Turci a Liptove (napríklad Stodolovu romantickú vilu v Liptovskom Mikuláši, hoci ešte nemal oficiálne nijaké vzdelanie. Pri práci sa vyučil za murára, majstrovskú školu absolvoval v roku 1904. Prestáhol sa do Liptovského Mikuláša, oženil sa s viedenskou Slovenkou Annou Holzovou – zoznámili sa, keď sem prišiel skladať skúšky zo staviteľstva. Mal takmer štyridsať rokov, keď sa stal aj úradne autorizovaným projektantom. V roku 1908 dokončil budovu Slovenského národného múzea v Martine, v roku 1916 najväčšie sanatórium v Tatrách – ústav v Novom Smokovci s nádhernými solármi (od prevratu je v súkromných rukách a neslúži účelu)... A práve vtedy, keď sa mu hrnuli objednávky, vypukla svetová vojna, projektanti rukovali, objednávky nechodili. Po vojne to bola priam explózia – Tatra banka (dnes ministerstvo kultúry), hotel Carlton, prerobený pospájaním niekoľkých hotelov a dostavbou na jeden z najmodernejších v Európe, Slovenské národné múzeum v Bratislave, nová budova SNM v Martine, sanatórium Palace v Smokovci, nový evanjelický kostol v Bratislave aj budova, v ktorej sídli bratislavské pracovisko Maticy slovenskej i redakcia Slovenských národných novín. Dožil sa plodných deväťdesiatich šiestich rokov.

(jč)
Foto: archív

Evanjelický kostol na Legionárskej ulici v Bratislave je tiež dielo architekta Milana Michala HARMINCA.

Generál Jozef TURANEC tiež patrí do dejín slovenskej armády Ako vojak dosiahol najväčšie úspechy

Lubomír ŽILA – Foto: archív SNN

Jozef TURANEC, generál II. triedy Slovenskej armády, sa narodil 7. marca 1892 v Sučanoch a patrí medzi kontroverzné postavy slovenských vojenských dejín. Pochádzal z robotníckej rodiny. Jeho otec Juraj Turanec pracoval na železnici vo Vrútkach ako kotlár. Matka Helena, rod. Seemannová, pochádzala z horárskej rodiny a starala sa o päť detí – dvoch chlapcov a tri sestry, pričom Jozef bol z nich najstarší.

Napriek skromným pomerom sa rodičia usilovali zabezpečiť vzdelanie všetkým deťom. Po skončení ľudovej školy v Sučanoch Jozef študoval v rokoch 1903 – 1912 na klasickej gymnáziu v Ružomberku. Po maturite kráčal v otcových šlapajach a nastúpil do hlavnej dielne Košicko-bohumínskej železnice vo Vrútkach ako praktikant. Táto práca zrejme nenaplnila jeho ambície, v apríli 1913 po odvode narukoval ako dobrovoľník do armády.

ARMÁDNA KARIÉRA

Službu nastúpil v 71. pešom pluku v Trenčíne. Absolvoval školu pre záložných dôstojníkov v Bratislave a Ostrihom. Po vypuknutí prvej svetovej vojny bojoval v armáde Rakúsko-Uhorska. Od októbra 1916 sa zúčastnil na bojoch na talianskom fronte. Počas vojny utrpel niekoľko zranení. Získal niekoľko vojenských vyznamenaní. Po skončení vojny odišiel nakrátko do civilu, kde pokračoval v robotníckej profesii vo Vrútkach. V marci 1919 opäť vstupuje do Československej armády v hodnosti nadporučika. Po reaktivácii sa v priebehu mája až septembra 1919 zúčastnil na bojoch proti Maďarskej republike rád, ktorá vtrhla na slovenské územie 20. mája 1919, čím sa začala vojna o Slovensko počas „Československo-maďarskej vojny“. Jozef Turanec pôsobil ako veliteľ guľometnej rot, neskôr práporu. V tomto konflikte získal ďalšie skúsenosti a od novembra 1921 ho armádné velenie zaradilo s hodnosťou kapitána do kategórie dôstojníkov z povolania. Po niekoľkých nižších veliteľských postoch nastúpil v roku 1923 ako inštruktor na Vojenskú akadémiu v Hraniciach na Morave. Jeho znalosti cudzích jazykov mu umožnili od roka 1928 pôsobiť aj v spravodajskej službe pri 31. pešom pluku v Petržalke. Dokončil viacero odborných vojenských kurzov, v rokoch 1929 – 1930 aplikačnú školu pre dôstojníkov. Okrem vojenských škôl absolvoval tiež osem semestrov na Právnickej fakulte UK

v Bratislave. Vojenskú odbornosť si zvyšoval v oblasti delostrelectva na delostreleckej škole v Olomouci. V rokoch 1930 – 1938 slúžil v 9. a 110. delostreleckom pluku v Žiline.

PO MNÍCHOVSKEJ ZRADE

V čase Mníchovskej krízy a následnej postupnej likvidácie ČSR pôsobil ako člen delimitač-

počas nasadenia pri Rostove na Done a v predhorí Kaukazu. Patril medzi pronemecky orientovaných dôstojníkov a zástancov slovenskej samostatnosti. U Nemcov si získal meno nielen v boji povestou schopného vojaka, ale aj pri presadzovaní rôznych akcií, ktoré prekračovali hranice medzinárodného práva.

Slovenskí vojaci pri zdoľávaní rieky Don pred dobýťím Rostova na Done

nej komisie pri odovzdávaní územia južného Slovenska Maďarsku. V decembri 1938 sa stal styčným dôstojníkom pre Hlinkovu gardu. V deň vyhlásenia Slovenského štátu mal z poverenia vlády prevziať likvidovanú 16. pešiu divíziu v Ružomberku. Od začiatku vzniku sa nová Slovenská armáda borila s nedostatkom skúsených dôstojníkov. Preto skúsené kádre mali veľkú šancu na rýchly postup. Major Jozef Turanec nastúpil na Hlavné vojenské veliteľstvo vznikajúcej armády. Postupoval v hodnostiach i zaradení. V januári 1940 bol už plukovníkom.

Po vyhlásení vojny proti ZSSR ho vymenovali za veliteľa Rýchlej divízie. Túto jednotku viedol

V rokoch 1942 – 1943 podnikali Nemci nátlak na slovenskú vládu, aby sa Jozef Turanec stal ministrom obrany. Prezident Jozef Tiso tento tlak neakceptoval, považoval Turanca za prílišného radikála. V januári 1944 ho minister obrany Ferdinand Čatloš previel do čela Veliteľstva pozemného vojska v Banskej Bystrici. Iróniou osudu presadil do funkcie náčelníka štábu plukovníka Jána Goliana – muža, ktorý ho onedlho dal zatknúť.

ZAJATEC PARTIZÁNOV

Jozefa Turanca 27. augusta 1944 vymenovali za veliteľa Slovenskej armády. Funkcie sa už nestihol ujať. Pár hodín pred vypuknutím povstania

Generál Jozef TURANEC dovedol slovenskú Rýchlu divíziu až na predhorie Kaukazu, čo kvitovali aj Nemci udeľením najvyšších vyznamenaní.

ho na rozkaz Jána Goliana na letisku Tri Duby (dnes letisko Sliač) zatkli a vojenská dráha Jozefa Turanca sa tak skončila. Do 7. septembra 1944 ho zadržovali na štábe 1. čs. partizánskej brigády J. V. Stalina na Prašivej. Potom ho 13. septembra 1944 spolu s generálom Ferdinandom Čatlošom previezli do Moskvy. Do povojnového Československa ho vydali 10. januára 1947, aby mohol vypovedať v procese s Jozefom Tisom.

Jozefa Turanca obžalovali a súdili za frontové konanie a rozkazy smerujúce proti civilnému obyvateľstvu a partizánom, ako aj za vedenie vojny, ktoré odporovalo medzinárodnému právu. Desiateho decembra 1947 ho Národný súd odsúdil na trest smrti zastrelením (plus strata občianskych práv na pätnásť rokov a vojenská degradácia). Napokon však bola schválená žiadosť o milosť a trest smrti bol zmenený na tridsať rokov väznice, ktoré sa začali rátať odo dňa jeho zajatia 29. 8. 1944. Prepustenie z väzenia sa nedočkal. Zomrel 9. marca 1957, dva dni po svojich šesťdesiatich piatich narodeninách vo väzenskej cele v Leopoldove. Pochovaný je na cintoríne v Trenčíne spolu so svojou manželkou Johanou, rodenou Linhartovou, s ktorou sa zosobášil v roku 1920. Ich manželstvo bolo bezdetné. Na hrobe má veľaznačný nápis. Boh vie prečo...

Matica slovenská udelila čestné členstvo profesorovi Richardovi Marsinovi

Vniesol poriadok do faktografie slovenských dejín

Pavol JAVORSKÝ – Foto: Veronika MATUŠKOVÁ

Matičiar na svojom tohtoročnom sneme v Liptovskom Mikuláši udelili čestné členstvo významnému slovenskému historikovi a dlhoročnému matičiarovi profesorovi Richardovi Marsinovi. S historiografiou a Maticou slovenskou je prepojený celý jeho dlhý život. V tomto roku sa dožíva už deväťdesiatich šiestich rokov. Členom Maticy je sedemdesiatdva rokov. Je to osobnosť, ktorá si takúto poctu určite zaslúži.

Podieľal sa na vytváraní slovenského historického vedomia v takej miere ako Franko Viťazoslav Sasinek, Daniel Rapant alebo František Hrušovský. Treba vyzdvihnúť, že bol aktívnym členom Maticy slovenskej, ktorý svojou prácou významne formoval matičný život a reprezentoval ju aj navonok v očiach slovenskej verejnosti. Od augusta 1990 do roka 2000 bol členom výboru Maticy slovenskej. Od roka 1997 je členom jej prezídia, bol aj predsedom Vedeckej rady MS. V roku 1992 inicioval obnovenie Historického odboru Maticy slovenskej, ktorého sa stal predsedom a doteraz je aj jeho čestným predsedom. Zrušené matičné vedecké periodikum Historický zborník obnovil v roku 1996. Je predsedom jeho redakčnej rady a stále doň prispieva. V roku 1997 vznikol Slovenský historický ústav MS, kde do roka 2011 pracoval.

Diplom čestného členstva Richardovi MARSINOVÍ odovzdal správca Maticy slovenskej Maroš Smolec. Laudáciu predniesol predseda dozorného výboru MS Štefan Martinkovič (v pozadí).

Neobyčajne plodnú činnosť vyvíjal na syntézach Slovenských dejín. Monografia Slovensko I. Dejiny vzbudila

veľký ohlas vo vedeckej verejnosti svojím poňatím látky, precíznym spracovaním a usporiadaným faktografickým

podaním, čím autor vniesol potrebný poriadok do faktografie, a tým aj nové hodnotenia mnohých udalostí. Okrem tejto syntézy sa jubilant podieľal na bývalých celoštátnych syntézach českých a slovenských dejín, syntézach z oblasti vojenských dejín a na iných príležitostných syntézach. Veľkú účasť mal na syntéze Dejiny Slovenska I, ktorá mala z dovtedajších syntéz najväčší vedecký prínos a možno ju považovať za významný predstupeň budúcich akademických Dejín Slovenska.

Prezident Slovenskej republiky udelil prof. Marsinovi štátne vyznamenanie Pribinov kríž III. triedy za celoživotné dielo v oblasti modernej slovenskej historiografie, archívnictva a pomocných vied historických. Matica slovenská ocenila R. Marsina Pamätnou medailou MS sv. Cyrila a Metoda a Historický odbor MS mu udelil Cenu Daniela Rapanta.

Storočnica slovenského gymnázia Jána Kollára v Báčskom Petrovci Oslavy sprevádzali aj otázniky

Text a foto: Zuzana PAVELCOVÁ

Začiatkom októbra si svoje sté výročie pripomenulo slovenské Gymnázium Jána Kollára v Báčskom Petrovci v Srbsku, ktoré počas svojho pôsobenia pripravilo do života už vyše štyri tisícky mladých krajanov a vo svojej práci pokračuje i v školskom roku 2019/2020, keď opäť otvorilo svoje brány vyše dvom desiatkam prvákov.

Oslavy jubilea sa začali vedec-kým sympóziom Gymnázium Jána Kollára v premenách času – minulosti, dnešku i zajtrajšku. Vyše dve desiatky referujúcich vystúpili v štyroch blokoch konferencie, z ktorej vyšiel i rovnomenný zborník v náklade päťsto kusov. Za Maticu slovenskú vystúpila riaditeľka Krajanského múzea MS Zuzana Pavelcová s príspevkom Petrovské gymnázium v archíve Krajanského múzea Matice slovenskej.

Sympóziom otvorila riaditeľka GJK Anna Medvedová, ktorá prispela i slávnostným príhovorom a privítala nielen domácich hostí, ale i bývalých veľvyslancov MZVaEZ SR Igora Furdíka, Jána Varšu a Miroslava Mojžitu, ktorí počas svojich mandátov urobili nemalo pre chod a zveľadenie slovenského gymnázia a jeho žiackeho domova.

Vo večerných hodinách v priestoroch gymnázia odohrali herci Spišského divadla premiéru predstavenia VHV – Boj, pod režisérskou taktovkou bývalého absolventa gymnázia, Michala Babiaka. Oslavy pokračovali na druhý deň prezentáciou Pamätnice, ktorá priniesla nielen informácie o ostatnom päťročnom pôsobení gymnázia, ale zmapovala i minulosť gymnázia – súpis riaditeľov, zamestnancov, žiakov, významných dejinných medzníkov GJK, činnosti i podujatí...

Na nádvorí Gymnázia Jána Kollára v Báčskom Petrovci počas osláv jeho jubilea odhalili sochu autora Slávy dcery v nadživotnej veľkosti.

Na nádvorí školy za prítomnosti vzácných hostí predseda ÚSZ Ján Varšo a riaditeľka GJK Anna Medvedová odhalili takmer trojmetrovú sochu Jána Kollára a previedli hosti budovu gymnázia. V jeho priestoroch sa nachádza galéria K. M. Lehotského i ornitologická zbierka fauny Petrovca, ktoré gymnázium určili prvenstvo medzi slovenskými gymnáziami mimo územia Slovenskej republiky. Ešte pri oslavách päťdesiateho výročia gymnázia sa zrodila myšlienka založiť historickú izbu, ktorá sa pretavila do reality až dnes a vďaka spolupráci s Múzeom Vojvodiny sa otvorila práve počas týchto osláv.

Záver osláv patril slávnostnej akadémii pod názvom Tak plynie čas.

Za oslavami petrovského gymnázia, ktoré je dnes v prvej päťke najlepších gymnázií celého Srbska, sa do príjemných dojmov vnárajú otázniky, ako slovenská menšina zvládne boj so silnou asimiláciou, ktorá sa podpísala pod to, že slovenských žiakov z roka na rok ubúda nielen na gymnázium, ale i na základných školách, ktoré v tomto školskom roku zivajú prázdnotou. Majestátna budova, na ktorej pôde vznikla i Matica slovenská v Srbsku, pedagogický zbor zložený z odborníkov par excellence, ktorí sa podpísali pod vzdelanie dvoch rektorov Univerzity Komenského v Bratislave, i mnohí pamätníci dúfajú, že sa slovenskosť opäť zazení novými letorastami i vo vojvodinskom prostredí tak, ako to bolo pred rokmi.

Gymnázium želáme ešte mnohé roky trvania, pracovný i osobný entuziazmus pedagógov, šikovných študentov, ale i vieru, že slovenskú rodovnosť, pestovanú vo Vojvodine celé storočia, len tak ľahko nič nevyvráti

Vyšla kniha o osobnostiach ustanovizne, ktoré stáli na jej čele Predsedovia Matice slovenskej 1863 – 2019

Text a repro: Veronika MATUŠKOVÁ

Vo Vydavateľstve Matice slovenskej vyšla kniha o predsedoch Matice slovenskej, ktorí reprezentovali najstaršiu ustanovizňu Slovákov od roka 1863 až po súčasnosť. Spoluautorom tohto kultúrno-historického, biografického diela je aktuálny a historicky najmladší predseda MS, ktorý knižný projekt inicioval.

„Maticu slovenskú, Maticu slovenskú v Amerike a Zahraničnú Maticu slovenskú vždy viedli najznámejšie osobnosti slovenského duchovného a kultúrneho života, či to bol Štefan Moyses, Matúš

Dula, Pavol Országh Hviezdoslav, Ján Vanovič, Laco Novomeský, ale aj Štefan Furdík i Jozef Ciger Hronský. Dvadsaťtri

slovenských osobností v maticnej predsedníckej funkcii si zaslúži, aby im súčasná generácia maticiarov splatila dlh vydaním jedinečného diela o všetkých predsedoch Matice slovenskej. Práve oni viedli maticnú duchovnú ideu a konkrétnu kultúrnu misiu, a to neraz v nepravom období pre ustanovizňu i slovenský národ ako taký,“ vysvetlil predseda MS M. Gešper, pre ktorého je to po Apoštoloch národného ducha už druhá vydaná publikácia z oblasti národnokultúrnych dejín a biografii slovenských dejateľov.

Druhým autorom diela Predsedovia Matice slovenskej 1863 – 2019 je literárny a kultúrny historik a vysokoškolský pedagóg docent Pavol Parenička zo Slovenského literárneho ústavu Matice slovenskej. „Ambíciou publikácie je osvetliť dobu, profesijné portréty, biografie, dielo a národnobuditeľskú činnosť maticných predsedov. Vzhľadom na historické výzvy a mnohé prekážky je až neuveriteľné, že Matica slovenská kontinuálne vykonáva už od roka 1863 bohaté vedecké, umelecké, zbierkové, múzejné, knižničné, archívne, vydavateľské a osvetové aktivity. Stále si kladie za cieľ zvýšiť duchovnú, kultúrnu a vzdelanostnú úroveň svojich členov i celého slovenského národa, ako aj rozvoj vlastenectva a humanitných všeludských ideálov,“ doplnil P. Parenička.

Vranovčania súťažili vo varení bryndzových halušiek Vechec bol plný chutí a lákadiel

Text a foto: Miroslav GEŠPER

Šikovnosť, rýchlosť – a pravdaže – aj chuť tradičných bryndzových halušiek rozhodovala o umiestnení súťažiacich družstiev na druhom ročníku majstrovstiev okresu Vranov nad Topfou v príprave tohto tradičného pokrmu, ktoré sa uskutočnili v minulých dňoch vo Vechci.

Vo Vechci, malebnej obci pod Slanskými horami, sa druhú septembrovú sobotu konal v areáli tamojšej ZŠ druhý ročník Majstrovstiev okresu vo varení bryndzových halušiek, tradičnej pochutiny, ktorá bezpochyby patrí medzi najpopulárnejšie typické jedlá na Slovensku. Šikovnosť a najmä rýchlosť pri príprave tohto pokrmu si prišli zmerať viaceré družstvá z okolitých dedín. V kultúrnom programe vystúpili folklórne telesá, medzi ktorými nechýbali maticní reprezentanti Bančan z Banského, Brežinky z Cabova a Porubianka, pôsobiaca pri

MO MS Kamenná Poruba. OP MS na podujatí zabezpečilo ďalšie zaujímavé súčasť programu – výstavu motocyklov a štvorkoliek, spojenú s výjazdom po okolitých obciach. Účastníci tiež mohli navštíviť obecný skanzen a na svoje si prišla aj mladšia generácia počas koncertov populárnych skupín Smola a Hrušky a Buranowský. Pre deti organizátori pripravili zábavu v nafukovacom hrade a rôzne aktivity aj pre najmenších. DJ Bonxi, DJ Majkl a Basta fix sa postarali o zábavu až do neskorých večerných hodín. Silnou motiváciou bola aj tom-bola, kde hlavnou výhrou bol osobný automobil Škoda Fabia, ktorú do žrebovania venoval hlavný sponzor firma Classic – Slavomír Adam. Treba preto poďakovať podporovateľom a všetkým, čo sa podieľali na príprave tohto podujatia.

MATIČNÉ DEPEŠE

Prechádzky históriou I.

Poprední slovenskí historici – profesori Martin Homza a Emília Hrabovec, docent Ivan Mrva a Dr. Phil. Beáta Katrebová-Blešková, všetci aj autori SNN – vystúpia 8. novembra od 15. hodiny v refektárii u Milosrdných bratov na Námestí SNP 10 v Bratislave v prednáškovom popoludní Prechádzky históriou, ktoré pripravila Ľudová akadémia, MO MAS Bratislava I. – Staré Mesto a OZ Slovenské dejiny a Ľudová platforma.

Obetiam v Černej

Dedičstvo otcov, o. z., Spoločnosť Andreja Hlinku, MO MS v Novom Meste nad Váhom pripravili uplynulú nedeľu v barokovom Kostole Návštevy Panny Márie v Hrachovišti slávenie svätej omše so spomienkou na obeť Černej tragédie.

Hložníková storočnica

Sté výročie narodenia významného slovenského maliara a umelca Vincenta Hložníka si Matica slovenská uctila vystavením jeho obrazov zo zbierky Národného pokladu SR v budove Slovenského rozhlasu v Bratislave. Spoločne s Rozhlasom a televíziou Slovenska a Art Galériou Schürger Tvrdošín otvorili výstavu pod názvom VH – 100 obrazov presne v deň majstrovej storočnice 22. októbra 2019. Súbežne vystavili aj Hložníkovu grafiku a riešenia na vitráže do sakrálnych objektov v bratislavských Klariskách.

Folklórne Turany

V Kultúrnom centre mesta Turany sa 19. októbra uskutočnil 8. ročník folklórneho podujatia Maticné Turany, ktoré tradične pripravujú tamojší maticári v spolupráci s vedením mesta. V bohatom programe vystúpili viaceré turčianske spevácke a tanečné telesá, pričom tri z nich sú kolektívni členovia Matice slovenskej. Popri domácich súboroch Turianka, Ďatelinka a Kriváň sa publiku predstavila spevácka skupina Kamarátky z Martina, spevokol Žabokrečan zo Žabokriek a spevokol Sučianka zo Sučian. Medzi stovkou folkloristov zaujalo najmä vystúpenie heligonkárok – sestier Bacmaňákových, ktorých umenie si vďaka televízii nachádza čoraz viac priaznivcov po celom Slovensku.

Konferencia o Štefánikovi

Dom MS v Nitre a Pedagogický odbor Matice slovenskej sa zapojili do širokej palety podujatí Roka Milana Rastislava Štefánika a pripravujú odbornú konferenciu pod názvom M. R. Štefánik – 100. výročie úmrtia, ktorá je určená pre pedagógov ZŠ, SŠ a pre poslucháčov Pedagogickej a Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Otvorená je však aj záujmu širšej verejnosti. Svoj záujem môžete potvrdiť mailom na dms.nitra@matica.sk alebo telefonicky: 0918 113 212.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Siedmaci zo ZŠ na Bernolákovej ulici vo Vranove nad Topľou sa nedávno zúčastnili na dvojdnovej poznávacej exkurzii v Martine a Liptovskom Mikuláši, počas ktorej mohli na vlastné oči vidieť a spoznať to, o čom sa učia z kníh slovenského jazyka a dejepisu.

Dotyky s dejinami

Po príchode do Martiny zamierili na Národný cintorín, kde sú pochované mnohé významné osobnosti našich dejín, ale aj súčasnosti. Neskôr sa presunuli do Domu J. C. Hronského. Tu sa nachádza stála expozícia, z ktorej sa žiaci dozvedeli o jeho dramatických osudoch a pohnutom živote. Neskôr prišli aj na miesta, kde sa konalo Memorandum slovenského národa a kde vyrástla prvá budova Matice slovenskej. Vyvrcholením prvého dňa bola však návšteva Matice slovenskej, v ktorej priestoroch si žiaci mohli vypočuť zaujímavú prednášku o jej histórii, ale aj prínose pre náš národ.

Nasledujúci deň sa počas cesty do Liptovského Mikuláša zastavili v Černovej. Tu si pripomenuli tamojšiu tragédiu počas vysviacky miestneho kostola. V Liptovskom Mikuláši, kde sa v minulosti odohrali dôležité udalosti našich dejín a kde pôsobili kľúčové osobnosti slovenského národa, navštívili budovu spolku Tatrin aj historickú knižnicu v Múzeu Janka Kráľa. Na záver exkurzie si pozreli Pamätník Háj-Nicová, postavený na počesť padlým čs. vojakom v druhej svetovej vojne, ktorí sú na tomto mieste aj pochovaní.

Počas exkurzie vranovských školákov na všetkých miestach sprevádzali skúsení odborníci, ktorí im zaujímavým a pútavým spôsobom priblížili nielen významné osobnosti, ale aj dôležité udalosti dejín Slovenska, o ktorých sa žiaci učia v škole. Veľká vďaka za prípravu programu exkurzie patrí Miroslavovi Gešperovi, vedúcemu Oblasťného pracoviska Matice slovenskej vo Vranove nad Topľou a členovi výboru Matice slovenskej, ktorý ich na nej aj sprevádzal. Veríme, že spolupráca Matice slovenskej so spomínanou školou bude pokračovať aj naďalej.

Anna VOZÁROVÁ

V Liptovskom Mikuláši si matičiari pripomenuli Tatrínsku sednicu

Významný mílnik k národnej ustanovizni

Text a foto: Peter VRLÍK

V Liptovskom Mikuláši si 13. októbra matičiari a široká verejnosť pripomenuli sto sedemdesiate piate výročie od založenia kultúrneho a národného spolku Tatrin, predchodcu Matice slovenskej. Podujatie sa uskutočnilo v evanjelickom kostole a organizátormi boli Matica slovenská, mesto Liptovský Mikuláš, evanjelická a. v. cirkev, Základná umelecká škola Jána Levoslava Bellu a Múzeum Janka Kráľa.

Pri oslavách 175. výročia založenia kultúrneho a národného spolku Tatrin v Liptovskom Mikuláši veľký priestor pri priblížení týchto dobových udalostí dostali matiční divadelní ochotníci zo združenia MADOS, ktorí účinkovali na viacerých miestach, spojených s Tatrínskou sednicou.

Podujatie moderovala členka Matičnej divadelnej ochotníckej scény (MADOS) Jela Hendlová. Privítala vzácných hostí: štátneho tajomníka Ministerstva vnútra SR a súčasne viceprimátora mesta Rudolfa Urbanoviča, Mareka Nemca, podpredsedu MS, Mariána Bochničku, evanjelického farára, predsedu MO MS v Liptovskom Mikuláši Ferdinanda Chovanca a v neposlednom rade aj majstra herca Dušana Jamricha, ktorý na úvod zarecitoval úryvok z rozsiahlej epickéj básne Matora od Michala Miloslava Hodžu, viažucej sa na založenie Tatrina. Prečítal aj úryvok z diela Ľudovíta Štúra Nárečie slovenské, alebo potreba písania v tomto nárečí. Toto dielo vydal práve spolok Tatrin. Potom zaspieval detský spevácky zmiešaný zbor Vážka zo Základnej umeleckej školy J. L. Bellu z Liptovského Mikuláša pod vedením Miroslava Smrečanovej. Deti za perfektný výkon publikum odmenilo veľkým potleskom.

Rudolf Urbanovič v príhovore pripomenul okolnosti, za akých Tatrin vznikol, čo bolo jeho hlavným posla-

ním: šíriť slovenské slovo pomocou vydávania slovenských kníh, podporovať slovenských študentov, zbierať poklady slovenskej ľudovej slovesnosti, ako aj staré predmety a písomnosti. Ferdinand Chovanec vo svojom vystúpení zdôraznil, že mikulášski matičiari sú dôslednými pokračova-

FOTORIPORT

teľmi našich národovcov, ktorí stáli pri zrode Tatrina. Pred sto rokmi, v decembri 1919, vznikol Miestny odbor MS ktorý nadväzoval na prácu Tatrina v mnohých oblastiach. Zborový evanjelický farár Marián Bochnička rozvinul duchovný rozmer zakladateľov spolku, ako aj zástoj evanjelickej cirkvi pri formovaní novodobého slovenského národa.

V kultúrnom programe potom vystúpil popredný slovenský interpret hry na flaute Milan Brunner, na klavesových nástrojoch ho sprevádzala jeho manželka Marta Brunnerová; v repertoári mali najmä skladby slovenských autorov. Účinkovali aj členo-

via MADOS-u, ktorí v krátkom dramatickom výstupe priblížili udalosti vzniku Tatrina. Medzi jednotlivými výstupmi recitoval D. Jamrich básne od Martina Rázusa. Zaspievala aj Miroslava Smrečanová piesne z tvorby slovenských autorov. Záver patril piesni od Mikuláša Schneidera-Trnavského Keby som bol vtákom. Hodnotný kultúrny program ocenil aj majster slova Dušan Jamrich. Neskôr sa účastníkmi výstupných osláv presunuli z kostola pred starú evanjelickú faru, v ktorej pôsobil prvý predseda (prednosta) Tatrina Michal Miloslav Hodža. M. Nemeč, R. Urbanovič a F. Chovanec tu položili veniec k pamätnej tabuli, ktorú inštalovala Matica slovenská v roku 1994 pri sto päťdesiatom výročí založenia spolku Tatrin.

Matičiari v Liptovskom Mikuláši si dôstojným spôsobom pripomenuli významné výročie v dejinách nášho národa. Veď Tatrin stál na dlhšej, skoro dvadsaťročnej ceste k vzniku našej národnej a kultúrnej ustanovizne Matice slovenskej, a na to by sme nemali zabúdať.

Gymnazisti z Tisovca a krása zo Šatnice

Texta foto: Ingrid ŠULKOVÁ

Študenti Evanjelického gymnázia v Tisovci si v rámci projektu Poznávajme život našich predkov z Nadácie SPP mohli prezrieť ľudové kroje zo Šatnice Matice slovenskej v Martine. Podujatie sa uskutočnilo 14. októbra 2019 v priestoroch gymnázia, ktorého súčasťou boli aj prednášky z oblasti slovenských dejín a slovenskej literatúry. Úlohy lektorov z týchto oblastí sa zhostili pracovníci Matice

Počas realizácie projektu Poznávajme život našich predkov sa gymnazisti v Tisovci mohli potešiť krásou slovenských krojov zo Šatnice Matice slovenskej, ale bezprostredne spoznať aj ľudové remeslá.

slovenskej Pavol Mičianik a Július Lomenčík. Ďalšia časť projektu bola venovaná priblíženiu remeselných zručností ľudových majstrov z okresu Rimavská Sobota v tvorivých dielňach. Ľudovým tradíciám a odievaniu sa venovala etnografka Jaroslava Lajgútová. Svojou troškou prispeli aj samotní študenti, ktorí na toto podujatie prišli odevi do najrôznejších ľudových krojov.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Storočnica Vincenta Hložníka v týchto dňoch výrazne rezonuje aj v súvislosti s uvedením výstavy jeho diel, ktoré tento umelec venoval na Národný poklad MS. My sme sa na to pýtali v SNN č. 42/2019, kde sme tiež chceli aby ste uviedli aj jeho rodisko a koľko obrazov daroval MS. Správne odpovedali tí čitatelia, ktorí napísali, že výtvarný umelec Vincent Hložník sa narodil vo Svederníku a na Národný poklad Matici slovenskej daroval sto obrazov Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Štefan Hollý, Dubnica nad Váhom; Mikuláš Mytník, Kamienska pri Starej Ľubovni; Štefan Leskóvský, Šenkvice.

V týchto dňoch si pripomenulo významné výročie jedno z prvých slovenských gymnázií, o ktorom v tomto čísle publikujeme obsiahly text od matičného historika doc. Ivana Mrvu.

• **Napište nám, v ktorom slovenskom mestečku sa toto gymnázium nachádza a aké výročie je s ním aktuálne spojené?**

Odpovede na túto otázku nám posielajte na redakčné kontakty, ktoré nájdete v tiráži týchto novín, našej administrátorky Ľubici Rišianovej v priebehu týždňa po vyjdení tohto čísla.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

2. novembra
– stošesťdesiatpäť rokov, čo sa narodil advokát slovenských národovcov JUDr. Milan Štefanovič (1854 – 1904), o. i. iniciátor kongresu nemaďarských národov v Uhorsku

3. novembra
– pred sedemdesiatimi piatimi (1944) rokmi Nemci zajali veliteľov povstaleckej armády generálov R. Viesta a J. Goliana

4. novembra
– stodvadsaťpäť rokov od narodenia rozhodcu olympijských hier a spoluzakladateľa košického maratónu Vojtecha Bukovského (1894 – 1963)

5. novembra
– pred sedemdesiatimi rokmi sa vytvorila tajná cirkev na Slovensku; v rokoch 1949 – 1954 biskup J. Vojtaššák bez vedomia úradov vysvätil biskupov Š. Barnáša, P. Hnilicu, D. Kalatu a P. Dubovského a budúceho kardinála J. Korca

6. novembra
– pred sto rokmi otvorili v Bratislave prvú slovenskú strednú umeleckú školu (1919): Hudobnú a dramatickú akadémiu

7. novembra
– v roku 1849 začali vychádzať Katolícke noviny; 170. výročie

8. novembra
– pred sto rokmi (1919) vzniklo v Bratislave Družstvo SND; dalo si za cieľ založiť prvé naše profesionálne divadlo

– stopäťdesiat rokov, čo sa narodil Ján Maliarik (1869 – 1946), filozof a spisovateľ, najmä však zabudnutý iniciátor európskej štátnosti; plán predložil šéfom európskych krajín, uhorská vrchnosť ho za to potrestala väznením

9. novembra
– tridsať rokov od pádu Berlínskeho múru (1989); jeho rúcanie bolo povzbudením pre demokratickú revolúciu v európskych socialistických krajinách

– v ten umrel prozaik a filmový scenárista Alfonz Bednár, spomeňme aspoň romány Sklený vrch a Hromový zub, z filmov Slnko v sieti, Organ, Tri sestry...

10. novembra
– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi pri ústupe povstalcov do hôr na Chabenci zahynul český novinár a politik Jan Šverma (1901 – 1944)

11. novembra
– pred deväťdesiatimi piatimi rokmi zomrel vo Voderadoch cestovateľ, uhorský minister, vlastník jedného z najkrajších palácov blízko uhorského snemu v Bratislave Jozef Ziči (1841 – 1924)

12. novembra
– svetoznáma slovenská sopranistka Lucia Popová, sólistka Opery SND a Viedenskej štátnej opery, ktorá hosťovala na všetkých slávnych scénach, by mala osemdesiat rokov (1939 – 1993)

13. novembra
– sto desať rokov od narodenia veľmajstra slovenskej krajinomalby Júliusa Nemčíka (1909 – 1986)

15. novembra
– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi v žilinskom parku verejne obesili politického komisára partizánskej brigády Antona Sedláčka (1901 – 1944), ktorý počas SNP zavraždil desať civilných obyvateľov

– osemdesiatich piatich rokov sa doživa spisovateľ Ivan Izakovič, autor skvelých životopisných románov Rasputin a cáravná, Chvilie šťastia, roky múk, Geniálny diletant, Život a smrť, Biskup a kráľ..., systematicky prekladá ruskú prózu a drámu

(jč)

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.